ORISON SWET MARDEN:

VOLJA I USPJEH

HRVATSKI PRIREDILA:
JELKA PLIVELIĆ.

DRUGO IZDANJE

30 K bez poštarine.

ZAGREB 1921.
TISAK NADBISKUPSKE TISKARE.

PREDGOVOR DRUGOME IZDANJU.

Za moga dvogodišnjega boravka u Londonu pošlo mi je za rukom isposlovati za cijelu Jugoslaviju posredovanjem mojih prijatelja Engleza od autora ove knjige Amerićanina Orison Swet Mardena dopuštenje za prevađanje svih njegovih djela, koja ću smatrati podesnima za naš narod.

Budući da je prvo izdanje ovoga djela „Volja i uspjeh" pobudilo veliki interes te se rasprodalo u najkraće vrijeme, to sam odlučila prije nego što nastavim izdavanjem drugih djela istoga autora, predati u ruke našemu narodu drugo izdanje istoga djela prošireno tumačem tuđih riječi.

Iz ovoga djela naučit će naš narod poznavati dobre osobine tuđih, velikih naprednih naroda. To će ga potaknuti, da ih prenese u našu sredinu, pa će poštujući i cijeneći tuđe usa-ršivati svoje obilne darove. Postat će sposoban da svoju lijepu omovinu učini još ljepšom, ono, što je dobro, još boljim, na-dnijim i velikim. Tada će s ponosom moći ponavljati riječi ega neumrloga pjesnika Petra Preradovića:

Prođoh svijeta na sve četir' strane,
Vidjeh kraje toli opjevane,
Kojim slava do nebesa vri.
Svi su lijepi u svom krasnom rijesu,
Svi su lijepi, al' svi skupa nijesu,
Što si majko meni samo ti.

J. P.

Svima onima, koji u životu
što postići žele

posvećuje
Prevoditeljica.

Hoću, da dobrota obuzme sav svijet,
A da žalac mržnje izgubi se klet;
Hoću, snaga duše, da savlada jad,
Zadovoljstvom srce napuni se tad;
Hoću, da svim poso uvek bude drag,
Pored svega posla razgovor im blag;
Hoću, da svi vedri u životu budu,
Svi, što revno rade, raduju se trudu;
Hoću, samo dobro, a za zlo ne marim,
Samovoljno sreće nikome ne kvarim;
Hoću, dobri, vredni, svi da budu ljudi,
Radosni i sretni, plemenite ćudi,
Hoću, da moj mili narod sretan bude,
Zato molim Boga dnevice ja svude;
Njem' u dobru budi geslo rječ'ca „hoću"
Ona moćna jeste, savladat će zloću.

J. P.

SADRŽAJ

PRVO POGLAVLJE.

ČOVJEK I ZGODNA PRILIKA.

Nitko se ne rodi na ovaj svijet, a da se za nj određeni posao ne rodi s njime. (Lowell).

Nije nam potrebno zakonsko dopuštenje, da zaplovimo morem otkrića. Što ga dublje ispitujemo, bit će pristupačnije. (Edward Evereth).

Mi živimo u novom izvanrednom vijeku. Amerika je drugo ime za priliku. Čini se, da je cijela njena povijest pokušaj božanskog providenja u korist čovječanskoga roda. (Emerson).

Stalno traženje zgodne prilike, takt i smionost, da je prihvatiš, jakost i ustrajnost, da je do krajnosti iskoristiš — to su vrline, koje osiguravaju uspjeh. (Austin Phelps).

»Što će kazati svijet, ako nam to uspije?« — zapita kapetan Berry, pošto je Nelson razložio svoj brižljivo izrađeni nacrt prije bitke na Nilu.

»Da ćemo uspjeti, o tome nema sumnje, ali tko će od nas ostati živ, da to pripovijeda, to je drugo pitanje«, reče Nelson. A kad su njegove vojskovođe dovršile ratno vijećanje, doda: »Sutra u ovo doba zaslužit će plemstvo ili Westminstersku opatiju.* Njegov smjeli duh obodrio ga je u toliko, te je pronicavim okom vidio priliku za slavnu pobjedu tamo, gdje drugi očekivahu vjerojatan poraz.

»Može li se prijeći?« — upita Napoleon svoje oficire, koje je poslao da istraže prijelaz preko sv. Bernarda, kojega su se svi bojali. »Možda«, glasio je oklijevajući odgovor.

»Onda naprijed«, reče mali kaplar, ne obazirući se na prividno nesavladljive prepreke.

Engleska i Austrija smijale su se podrugljivo i samoj pomisli, da bi preko Alpa, kuda još nikada nije prešao ni jedan točak, mogla prijeći vojska od 60.000 ljudi sa teškom konjicom, topovima, prtljadom i municijom.

Napoleon je znao, da u Đenovi, opsjednutoj od Massene, vlada glad i da su pobjedonosni Austrijanci otvorili topovsku vatru na Nicu. Budući da on nije bio čovjek, koji svoje drugove napušta u mučnim časovima, naredi da se s najvećom tačnošću pregledaju njegovi vojnici i njihova ratna sprema i da se njihove iznošene cipele, pocijepana odijela i oštećeno oružje odmah poprave i zamijene. Bojni redovi, obodreni duhom svoga vođe, napredovahu sjajno.

* Westminster-Abbey u Londonu, gdje se sahranjuju najveći ljudi iz engleske povjesnice.

»Visoko iznad zubatih ponora zaleprša zastava oružanih ljudi poput sablasti jasno svijetleći kroz moglu. Orao je letio i kriještao ispod njihovih nogu. Srna, uplašena neobičnim prizorom, pohita visoko do rakljaste klisure, da promatra ratnu povorku, koja je iznenada oživjela samoću. Kada se je na osobito tegotnom mjestu zaustavila povorka, zaori veseo glas trublje, a prekrasna jeka odzvanjala je od brda do brda. Sve bijaše najpažljivije uređeno, a utjecaj Napoleonov tako neograničen, da ni jedan vojnik nije ostavio bojni red. I najveće poteškoće morale su se savladati, a da se pored toga ne poremeti povorka duga trideset i pet kilometara. Nakon četiri dana kretala se vojska dolinom Italije.

Kada je taj nemogući čin bio dovršen, uvideše drugi, da se već odavna mogao preduzeti. I mnogi drugi vojskovođa imao je doduše za to potrebita sredstva: oružje i oprobano vojništvo, ali nije imao Napoleonovu snagu i odlučnost. Svi izvinjavahu svoju bojazan pred orijaškim smetnjama time, što su ih nazvali nesavladivima. No Napoleon ne uzmicaše ni pred najvećim teškoćama, već ih svlada stvorivši sebi od potrebe priliku.

Grant pavši s konja teško se povrijedi u času, kada je dobio nalog, da pođe kao vojskovođa u Chattanoogu. Tu su malu tvrđavu saveznici bili opseli tako, da je njena predaja izgledala neizbježna. Susjedni brežuljci bijahu cijelu noć osvijetljeni vatrom neprijateljskih logora, a dovoz hrane bio je onemogućen. Pored svih bolova, koje su užasno mučile generala Granta, odredi on, da ga bez odgađanja odnesu do novoga bojišta. Putujući lađom po Misisipi i Ohiju, a nosiljkom na konju mnogo milja kroz pustoš, prispio je u Chattanoogu, kuda ga naposljetku iznesoše četvorica ljudi. Čim je on stigao tamo, stanje vojske se odmah poboljša. Našao se vještak dorasao svome zadatku. Sve je osjetilo utjecaj njegove moći. Još prije nego što se mogao popeti na konja, izda zapovjed za napad. Za kratko vrijeme zaposjela je vojska brežuljke, premda je neprijatelj uzmicao samo korak po korak. Da li je to bilo djelo pukog slučaja, ili je to stvorila neslomljiva volja ranjenoga đenerala?

Poznato je, kako su se okolnosti pokorile: Horaciju, koji je sa svoja dva druga zadržao nalet od devedeset hiljada Toskanaca, dok tiberski most nije bio razoren; — Leonidi, koji se usprotivio premoćnoj navali Kserksa; — Temistoklu, koji je na grčkoj obali razbio neprijateljsku vojsku; — Cezaru, koji je štitom i mačem u ruci prisilio na otpor svoju oslabljenu vojsku i tako pretvorio skoro

već gotov poraz u pobjedu; — Vinkelriedu, koji je pretrpio množinu udaraca samo da svojim drugovima stvori put u ulicu; — Benediktu Arnoldu, koji je kod Sanatoge očajnom hrabrošću izborio pobjedu, koja se njegovom drugu činila nemogućom; — Napoleonu, koji dugi niz godina nije izgubio nijednu bitku, gdje je on sam sudjelovao; — Wellingtonu, koje je uvijek i svuda ostao nepobjeđen; — Neju, koji je stotinu očevidnih nedaća pretvorio u sjajne pobjede; — Periju, koji se napustivši potučena Lawrenca, uputio ka Niagari i ućutkao britanske topove; — Sheridanu, koji se po povratku iz Winchestra odupreo talasu i tada ga predvodio postavivši mu se na čelo i to onda, kada se unionistično uzmicanje pretvorilo u pravo begstvo; — Shermanu, kada je dao znak, da se protiv silne navale održi tvrđava, dok ne stigne vođa. Povijest nabraja tisuću primjera, kako su ljudi prihvatili priliku, da izvrše djelo, što je manje odlučnima izgledalo nemoguće. Brza odlučnost i požrtvovna djelatnost pobjeđuje svijet. Istina Napoleon je bio samo jedan, ali i zapreke napretku današnjoj mladeži nisu ni tako velike ni tako opasne kao Alpi, koje je prešao Korzikanac.

Ne čekaj na izvanrednu priliku! Upotrijebi neznatni događaj, da ga učiniš znatnim!

U kuli svjetilji u Longstonu između Engleske i Škotske, probudi ujutru 6. septembra 1858. mladu djevojku očajna buka, koja je nadjačala buku strašne oluje. Vihor je bjesnio tolikom snagom, da roditelji djevojke nisu čuli zapomaganja, nu dogledom su vidjeli desetoricu ljudi, koji su se, još viseći na lancu jedra, borili da spasu svoj život. »Tu je svaka pomoć nemoguća«, reče William Darling, stražar kule svjetilje. »Mi ih moramo spasiti! — poviče djevojka i plačući toliko je molila roditelje, dok otac ne reče: »Pa dobro, kćeri, ja ću ti učiniti po volji, premda se to protivi mome uvjerenju«. Mali se čamac prispjevši na pučinu morsku, okretao zbog vihora poput lakoga perca, te se je kojput učinilo djevojci, kao da je u toj pomamnoj zabuni ostavlja svijest. Usred groznih valova i vjetra čula je ponovne izvike brodolomaca, koji su od nje bili samo još pol milje daleko. Njene slabe mišice ojačaše poput gvozdenih užeta. Junačku djevojku prostruji neslućena snaga, te ona veslaše uporedo sa ocem. Još časak — i desetorica brodolomaca ležahu spaseni u čamcu.

»Bog te blagoslovio! Ti si prava Engleskinja!« — reče, diveći se jedan od nesretnih brodolomaca, kada je ugledao čudnovatu djevojku.

Taj čin proslavio je njenu domovinu više nego li djela mnogih engleskih kraljeva.

Godine 1854. prevrnuo se blizu Newporta nedaleko od kule svjetilje čamac i pokrio hladnom vodom uzburkanoga mora četiri čovjeka. Stražar kule svjetilje nije bio kod kuće, a njegova bolesna žena nije se mogla maknuti. Zato otplovi njihova dvanaestgodišnja kćerka sama na pučinu i spase ljude, koji su već tonuli. Za posljednjih trideset godina spasla je ta ista djevojka jošte desetero ljudi. Ona to učini bez ičije pomoći. Njena okretnost i ustrajnost odgovarala je njenoj hrabrosti.

Dopustite li mi da pokušam, mislim, da bi vam mogao pomoći«, — reče neki dječak sudoper u kuhinji sinjor Faliera.

Priređivala se naime velika gozba, a jedan sat prije gozbe javio je poslastičar, da mu nije uspio ukrasni kolač za stol.

»Ti!?« — reče začuđeno upravitelj dvora, »a tko si ti?«

»Ja sam Antonio Canova, unuk vajara Pisana«, odgovori maleni blijedi dječak.

»A smijem li pitati, kako da mi ti pomogneš?, upita upravitelj.

»Ja bih nešto načinio, što bi ispunilo nastalu prazninu, ako mi dopustite, da to pokušam«.

Upravitelju dvora ne preostajaše drugo, stoga dopusti Antoniju, da načini svoj pokušaj. Iz veće količine masla načini dječak lava, kako spava. Zadivljeni majordomus postavi lava na sto. Gozba započe. Mnogi čuveni trgovci, vojvode i plemići mletački, među kojima je bilo i poznatih umjetnika, sjedjeli su oko stola. Kada su ugledali od masla savršeno izrađenoga lava, zaboraviše jelo i posmatrahu sa najvećim zanimanjem to genijalno djelo. Pitali su domaćina, koji je to veliki umjetnik hteo posvetiti svoju umjetnost tako prolaznoj tvorevini. Pošto on to nije znao, upita slugu za objašnjenje. Ovaj dovede Antonija. Odlični gosti saznavši, da je lava neposredno prije gozbe načinio sudopera, čestitahu mu srdačno. Bogati pak domaćin obeća, da će ga dati u školu najvještijih učitelja. Što je obećao, to je i učinio. — Sreća nije razmazila Antonija. On ostane prostodušan, ozbiljan i savjestan, kao što je bio u vrijeme, kada je mislio, da će postati samo dobar klesar. Mnogi zacijelo nisu znali ništa o tome, na koji je način Antonije upotrijebio svoju prvu priliku, ali su svi čuli o Canovi, najvećemu vajaru svoga vremena.

Slabići čekaju na priliku, a jaki je sebi stvaraju sami.

»Najbolji ljudi«, — veli neki učenjak, »nisu oni, koji čekaju na priliku, već oni, koji priliku upotrijebe, uhvate, zauzmu i učine svojim slugom«.

»O, kako bi rado biti bogat! reče neki još mladi otac porodice, koji je kod kuće morao zadovoljiti mnogo želudaca.

Premda je bio marljiv i pametan nije dosad postigao više, nego da bude vozar u Philadelphiji.

»Pa zašto ne postanete bogat?« zapita ga Stjepan Girard, koji je tu primjetbu čuo. — »Kako da to postanem bez novaca?« — odgovori vozar. — »Zato vam ne treba novaca«, reče Girard. »Ako me uputite, kako da postanem bogat bez novaca, ni časa časiti ne ću, da to pokušam«. »Sutra će se u pristaništu rasprodavati čitava lađa zaplijenjenoga čaja«, reče milijonar. »Otiđite tamo i kupite ga, a tada se vratite k meni«. »Ali kako da kupim punu lađu čaja bez novaca?« odvrati vozar. »Kažem vam da ne trebate novaca«, oštro odgovori Girard; — »idite i pogodite se za cijeli tovar, a tada dođite k meni«.

Prodavalac objavi drugi dan kupcima, da mogu kupiti čaj po sanducima ili po kilogramu«. Jedan od trgovaca ponudi neku svotu, ali na veliko čudo prisutnih ponudi vozar veću svotu. Kad je cijena čaja počela rasti, reče vozar mirno, da bi on kupio sav čaj. Prodavalac oklijevaše, no čuvši, da je taj mladi čovjek vozar milijonara Girarda, ne oklijevaše više, već se odmah sporazumije s njime o cijeni.

Vijest, da je Girard kupio veliku množinu čaja, raširi se brzo, a cijena toj robi poskoči odmah. »Prodajte sada vaš čaj«, reče milijonar sutradan vozaru. Mladi čovjek spusti cijenu čaju, i ne samo da je na taj način brzo prodao robu, već je pri tom zaslužio pedeset hiljada dolara.« — Pisac ovih redaka ne preporučuje doduše taj način trgovanja, ali pripovijeda to samo zato, da pokaže, kako treba upotrijebiti svaku priliku. Vjerojatno je, da će se u milijonu prilika pružiti jedva jedna takova, nu prilikâ, gdje se može izvući dobit, imade dosta. Valja samo raditi.

»Vi ste suviše mlad«, odgovoriše nekome mladiću«, koji se je poslije oglasa u novinama javio za poslovođu jedne tvornice u Manchesteru. »Prije pet godina kazali su mi to isto, zato nisam očekivao«, reče Robert Owen, »da bi mi taj razlog mogao smetati i danas.«

»Koliko se puta na nedjelju opijate?«

»Ja se uopće nikada u svome životu nisam opio«, reče Owen ponovno. »A koliko plate tražite?«

»Trista funti na godinu«.

»Trista! Ovoga jutra bili su već mnogi ovdje radi toga mjesta, pa svi zajedno nisu toliko tražili«. »Neka drugi traže, što hoće, ja manje ne mogu tražiti, jer već sada zarađujem trista«.

Mladić, koji nikada nije radio u velikoj tvornici pamuka, preuzme nadzor nad pet stotina radnika. Za kratko vrijeme razumio je i najmanju sitnicu tvorničkoga rada. U cijelome Manchestru nije niko bio bolje upućen u tu struku od njega.

Nemanje prilike uvijek je izgovor slabih i onih, koji oklijevaju.

Prilike?! Svaki čovjek ima koliko hoće prilike. Svaki ispit je prilika. Svaka propovijed je prilika. Svaki kupac je prilika — prilika, da budemo pošteni — prilika da budemo učtivi, — prilika, da budemo uvaženi, — prilika, da steknemo prijatelje. Svaki dokaz povjerenja u tebe je osobita prilika. Svaka odgovornost, koja iziskuje tvoju snagu i poštenje neocjenjiva je prilika. Živjeti znači: imati priliku da se razviješ, i ako toj prilici ideš u susret, tada će ona tvoje sposobnosti tako umnožiti, da ćeš jedva dospjeti upotrijebiti ih.

Kad se jedan rob Fred Douglass mogao podići do govornika, izdavača i državnika, šta sve nije tada moruće i najsiromašnijemu dječaku bijele rase? Taj je mnogo bogatiji od Douglassa, koji nije bio gospodar ni svojega tijela.

Radiše se ne tuže nikada da nemaju vremena i prilike. To čine samo lijeni.

Mnogi ljudi upotrijebe i najneznatniju priliku bolje nego drugi cijeli svoj život. Prvi poput pčele sišu med iz svakoga cvijeta. Svaki čovjek, sa kojim se oni sretnu, svakidašnja obična prigoda služi im, da povećaju svoje znanje i usavrše svoju ličnost.

Nema čovjeka, koga sreća nije pohodila, barem jedamput u životu«, kaže neki kardinal, »ali ako ona opazi, da je nismo voljni primiti, ulazi kroz vrata, a izlazi kroz prozor«.

»Šta znači ovaj kip?« zapita umjetnika posjetilac razgledajući i opazivši kip, kojemu je lice bilo zastrto kosom, a na nogama je imao krila.

»Prilika«, odgovori vajar.

»Zašto je njeno lice zastrto?«

»Zato, što je ljudi rijetko prepoznaju, kada dođe k njima«.

»A zašto ima krilate noge?«

»Zato, što brzo odleti, a kada odleti, niko je ne može stići«.

»Život vri prilikama. One ne moraju biti niti osobite niti zanimljive, pa ipak mogu biti važne za onoga, koji želi napredovati u svijetu.

»Kornelije Vanderbilt opazi, da će parobrodarstvo imati veliku budućnost, i zato odluči, da će toj struci posvetiti svoje vrijeme i snagu. Na čudo svih svojih prijatelja ostavi svoj dosadanji unosan posao i preuzme vodstvo prvoga novog parobroda uz platu od tisuću dolara. U ono doba imali su samo Livingston i Fulton pravo, da plove parobrodom po njujorškim vodama. Vanderbiltu to prvenstvo ne bijaše po volji, te se protiv njega borio dotle, dok nije bilo ukinuto. Doskora i sam postane vlasnikom parobroda i ponudi se, da će besplatno otpremati i to povećanom brzinom evropsku poštu, za koju je vlada plaćala ogromne svote. Njegova ponuda bude primljena. Na taj način dođe do obilnoga otpremanja robe i putnika. Budući da je predviđao veliku budućnost američkih željeznica, posveti se svim žarom željezničkim poduzećima, koja su udarila temelj današnjim veličanstvenim mrežama Vanderbiltovim.

Mladi Filip Armour pridruži se drugom karavanu i prođe s njim veliku amerikansku pustinju dok je svu njegovu imovinu vukla za njime mazga. Naporan rad i brižno ušteđena zasluga u rudokopu omogućiše mu, da je mogao sudjelovati u trgovanju žitom u Milwaukee, a već za deset godina imao je imetak od pet stotina tisuća dolara. Ali najbolja prilika da stekne imetak pružila mu se, kada je Grant izdao zapovijed, da treba ići u Richmond. Jednoga jutra 1864. zakuca na vratima svoga druga, koji je trgovao slaninom i suhim mesom. »Ja ću prvim vlakom otputovati u New York«, reče, »da prodam slaninu. Grant i Norman drže buntovnike na uzdi, a cijena slanini past će na dvanaest dolara po buretu«.

To bijaše za njega zgodna prilika. On pođe zbilja u New-York i ponudi na prodaju veliku množinu slanine tražeći za bure po četrdeset dolara. Prodavalo se brzo. Lukavi trgovci iz Wall Streeta rugali se mladome Amerikancu sa zapada i govorili su, da će se cijena robe povećati do pedeset dolara po buretu, jer se rat još nipošto ne približava svršetku. Usprkos tomu Armour prodavaše dalje. Grant se približavaše, grad Richmond pade, a time pade i cijena slanini na dvanaest dolara po buretu. Tako zasluži Armour u svom poslu dva milijona.

John Rockfeller nađe zgodnu priliku u petroleju. On je opazio, da je osvjetljenje slabo, a stanovništvo Amerike veliko. Petroleja je bilo doduše mnogo, ali je pročišćavanje njegovo bilo tako rđavo, da je proizvodnja bila ne samo loša, već i opasna.

U tome je bila Rockfellerova sreća! On izabere sebi za druga u poslu Samuela Andrewsa, vratara tvornice, u kojoj su obojica bili

zaposleni. Zatim osnuje 1871. malenu čistionicu, u kojoj je upotrijebio način čišćenja, koji je Andrews pronašao. Doskora počnu prodavati bolju vrstu ulja za gorivo. Stoga im je trgovanje sjajno uspjevalo. Ubrzo im se pridruži i Flagler. No Andrews postade nezadovoljan i zaželi da istupi.

»Koliko tražiš za tvoje sudjelovanje u poslu?« upita Rockfeller. Andrews napisa brzo na komadu artije: »Milijon dolara«. Za dvadeset i četiri sata predade mu Rockfeller tu svotu uz riječi: »Jedan je milijon manje od deset«.

Poslije dvadeset godina razvije se do ogromnoga poduzeća čistionica, koja u početku zajedno sa mašinama nije stajala više od tisuću dolara. Sad je to poduzeće raspolagalo imovinom od dvadeset milijona, a sa akcijama bila mu je prodajna vrijednost sto pedeset milijona.

Spomenuti primjeri pokazuju, kako čovjek može upotrijebiti priliku, da postane bogat. No to nije najbolja sreća. Cijeli niz tehničara, inžinjera, učenjaka, umjetnika, pjesnika i druge vrste ljudi dokazuje, kako ima dosta prilike, da se čovjek bavi i plemenitijim poslom od gomilanja bogatstva. Bogatstvo nije plod, za kojim treba težiti, već samo klica; ono nije cilj, već samo sredstvo.

Jelisaveta Fry nađe sebi polje rada u engleskim tamnicama. Tamo su do g. 1813. običavali potrpati po tri do četiri stotine žena kažnjenica u jedan jedini prostor, gdje je bio istražni zatvor. Te žene, na pola odjevene, bez postelja i slamnjača, ležale su u smradu i krpama na podu, mlado i staro, djeca i odrasle sve u najvećem neredu. Niko se nije brinuo za njih. Vlada im je davala najprostiju hranu i to samo toliko, da ih održi u životu. Jednoga dana pohodi gospođa Fry jednu takvu tamnicu u Londonu. Rulja kažnjenica dočeka je zaglušnom vikom. Kada je te poludivlje nesretnice umirila, saopšti im, da među njima namjerava urediti školu za mlade žene i djevojke. Učiteljicu neka izaberu same iz svoje sredine. Spočetka nisu se te žene mogle snaći od čuda, ali naposljetku se slože i izaberu za svoju učiteljicu mladu djevojku, koja je zbog krađe satova bila u istražnom zatvoru. Za tri mjeseca postanu te »divlje zvjeri«, kako ih ponekad mnogi nazivahu, pristojni, bezazleni i prijatni stvorovi. Ta promjena dobi sve veći opseg, vlada je potvrdi zakonom, a plemenite engleske gospođe počele se sve revnosnije brinuti za vaspitanje i snabdjevanje tih izroda. Otada je prošlo više od osamdeset godina. Današnji uspjeh u tom pogledu pokazuje, da je dobar primjer gospođe Fry našao odziva u cijelomu naobraženomu svijetu.

Nekoga dječaka su pregazila tramvajska kola. Iz prerezane žile mlazom je šibala krv. Nitko od prisutnih nije znao, kako da pomože dječaku. Tada drugi dječak po imenu Astley Cooper zaveže čvrsto svojim rupcem ranu i tako zaustavi krv. Pohvala, koju je tom prilikom dobio za spas života svoga druga obodri ga, te se posveti medicinskoj znanosti i posta najboljim hirurgom svoga vremena.

Za svakoga hirurga vanredno je znatna prva operacija. Specijalist je otputovao. Za kratko vrijeme pašće odluka o životu ili smrti bolesnikovoj. Je li sposoban da zamijeni prvoga hirurga? Pođe li mu to za rukom kako treba, tada mu je sreća obezbjeđena. Njemu se pružila zgodna prilika, treba samo da je prihvati. Hoće li da pokaže svoje neznanje i nesposobnost ili će da se proslavi i obogati? Samo je na njemu, da dokaže, da je sposoban za sreću, koja mu se smiješi.

»Jednoga dana objedovao je Hawthorne kod Longfellowa«, tako se pripovijeda, »i doveo sobom prijatelja iz Salema. »Poslije objeda«, reče prijatelj »nagovarao sam Howthorna, da napiše pripovijest po akadijskoj narodnoj priči. Ona opisuje djevojku, koja je za vrijeme progona Akadijaca bila rastavljena od svoga vjerenika. Provela je cijeli svoj život čekajući i tražeći ga. Najzad, kada su već oboje ostarjeli, nađe ga gdje umire u nekoj bolnici«.

Longfellow se začudi opazivši, da se priča nije svidjela Hawthornu. Zato mu reče: »Ako zaista niste voljni da upotrijebite ovu priču kao osnovu vašemu djelu, tada je ustupite meni za pjesmu«.

Hawthorne pristane, a Longfellow upotrijebi tu priliku i iznenadi svijet svojom pjesmom: »Evanđelina« ili »Progon Akadijaca«.

Poznato je, da je priča o Shylocku i njegovoj funti mesa bila bez vrijednosti, a mogla se ispričati s nekoliko riječi. Kada ju je dodirnulo Shakespearovo čarobno pero, preobrazila se u vrlo uspjelu dramu.

Oči, koje gledaju, vidjeće uvijek zgodnu priliku, uši, koje čuju, neće nikada prečuti krik nevoljnika; dobro srce naći će uvijek bijednika, da ga podari, a darežljive ruke uvijek dosta plemenitih djela, da ih izvrše.

Svako znade, da se voda prelije iz suda, kada se u nj stavi koji tvrd predmet, ali niko do Arhimeda nije slutio, da predmet istisne upravo toliko vode, koliki mu je obujam. Tek on je pažljivim po-

smatranjem otkrio, da se na taj način lako dade izračunati kubni sadržaj nepravilnih predmeta.

Premda je svatko mogao opaziti, da se visak, ako ga zaljuljamo klati toliko dugo amo tamo, dok ga trenje i otpor vazduha ne zaustavi, ipak nitko nije pripisivao tome ni najmanju praktičnu vrijednost. Tek je Galilej utvrdio po pravilnom kretanju svjetiljke u pisanskoj sabornoj crkvi koristonosno načelo klatna. U kasnijim godinama ni vrata tamnice nisu bila smetnja istom tom Galileju. On je u svojoj ćeliji pravio pokušaje slamom i tako otkrio relativnu čvrstinu cijevi i šipke istoga priječnika.

Mnogo stoljeća promatrali su astronomi svijetle kolute oko Saturna i držali ih jednostavnim izuzetkom usvojena zakona o sazviježđu. Tek je Laplace uvidio, da to nije nikakav izuzetak, već jedini vidljivi dokaz razvitka oblika zvijezde.

Zacijelo se je već prije Hristofora Kolumba mnogi mornar u svojoj radoznalosti upitao, šta bi moglo biti na zapadu iza Atlanskoga Okeana, ali nijedan do njega nije imao toliko hrabrosti, da zaplovi vodom i otkrije novi svijet.

Mnoga je jabuka pala ne samo na zemlju već i na glavu ljudi, samo da ih potakne na mišljenje, pa ipak nitko prije Newtona nije postavio zakon teže, prema kojemu se sve zvijezde kreću oko istoga središta, a da se pored toga ne stropoštaju u strašnom neredu. Nitko nije znao, da prema istome zakonu zemlja i jabuke privlači.

Munja je često zasjenjavala ljudske oči, a grom razdirao njihove uši, da ih upozori na neizmjernu i svestranu silu elektriciteta, ali vatra nebeskih strijela budila je u njima samo strah, dok nije Franklin jednostavnim pokušajem dokazao, da je munja poput vazduha i vode samo glasnik nevidljive, ali upotrebljive i neiscrpljive snage. Ovi a i mnogi drugi ljudi postadoše slavni, jer su znali upotrijebiti prilike, koje su bile pružene ljudskome rodu.

Čitamo li povijest kojega znamenitoga čovjeka, naći ćemo u njoj istu nauku, koju je Salomon izrekao prije više tisuća godina: »Znaj, da će čovjek, koji marljivo radi svoj posao, stajati pred licem kraljeva«. Ta se je rečenica doslovce obistinila na doista marljivome Franklinu. On je stajao pred petoricom kraljeva, a sa dvojicom od njih i za stolom sjedio.

Kadgod tko iskoristi koju priliku, sije za sebe i za druge sjeme, koje donosi plod — to jest nove prilike. Svaki, koji je u prošlosti radio pošteno, pomaže i bodri veliki broj nasljednika.

Umjerenome, ustrajnome, sposobnome i hrabrome mladiću otvoreni su danas mnogi širi i lakši putevi, nego što bijahu u prijašnja vremena. Mehaničar, trgovački pomoćnik, uopće svaki vaspitani mladić imade danas razne prilike, koje mu omogućuju mnogo veće uspjehe, nego što je ikada dosada bivalo. Do nedavna bilo je razvijeno samo nekoliko grana znanosti, a sada ih ima velika množina. Zanati i trgovina stoje danas prema prijašnjim zanatima i trgovini kao jedan prema stotini.

»Čelo prilike pokriveno je bujnom kosom, dok joj je zatiljak bez kose«, kaže neki latinski pisac, »uhvatiš li je za kosu, možeš je zaustaviti, no pobjegne li, ne može je uhvatiti ni sam Jupiter«.

Ali ni najbolja prilika ne koristi onome, koji je ne zna ili ne može upotrijebiti.

»Sudbina htjede«, pripovijeda neki pomorski kapetan, »da smo na pučini opazili neku lađu kada je već počela tonuti. Ja zovnem telefonom kapetana nastradalog broda i zapitam ga, da li treba pomoći. »Mi već tonemo«, odgovori kapetan Herndon. »Ne biste li vaše putnike poslali na moju lađu?« upitam ponovno. »Ne ostajete li vi do jutra ovdje u blizini?« odvrati Herndon. »Ja ću to pokušati, ali mislim, da bi bolje bilo, da vi svoje putnike odmah pošaljete ovamo«. »Ostanite samo do jutra u mojoj blizini«, poviče opet kapetan. Učinih sve, što mi je bilo moguće, samo da ostanem u blizini nesretne lađe, ali noću navali oluja takovom snagom, da me je otisnula daleko od nje. Lađu svoga kolege nisam više nikada vidio. Sat i po kasnije iza kapetanova povika: »Ostanite do jutra u mojoj blizini!« potone lađa. Kapetan, mornari i skoro svi putnici nađoše grob u hladnoj morskoj dubini. Kapetan je Herndon zacijelo uvidio vrijednost spasonosne prilike, ali je ona bila već promašena. Za posljednjih časova života nije mu ništa koristila sva gorčina predbacivanja. Koliko je života stradalo zbog njegova nerazumnoga optimizma i neodlučnosti«. Slabići, lijenivci i neodlučni ne vide kao ni on nikakve koristi u najzgodnijim prilikama. Tek kada je prekasno, nauče, da se mlin nikada ne tjera vodom, koja je već protekla. Ta vrsta ljudi je uvijek u svemu suviše brza ili suviše mlitava. Već kao djeca dolaze kasno u školu i netačni su u izrađivanju školskih radnja. Na taj način polažu temelj zloj navici, a kada poslije kao odrasli osjećaju rđave posljedice toga, izgovaraju se, da nemaju sreće. »Zacijelo bi dobili mjesto, koje žele, da su jučer došli, nu sutra će po svoj prilici drugo naći«. Oni znadu različne načine, kako se novac zaslužuje, ali kažu, da sada nije zgodno vrijeme za

to. Oni govore, da će u buduće sebi i drugima pomoći, ali da sada nemaju prilike za to. Oni prelaze žedni preko vode, jer nisu u stanju da upotrijebe priliku.

Joe Stokera, kočničara nekoga brzoga vlaka, voljeli su svi željeznički činovnici. I putnici su ga rado vidjeli, jer je nastojao, da bude učtiv, a usto je uvijek najvećom pripravnošću odgovarao na pitanja. Pored svega toga nije shvatio veliku odgovornost svoga zvanja. »Uzimao je sve na laku ruku«, a usto je rado popio koju čašicu više. Kada ga je radi toga tkogod opomenuo, znao bi srdačnim smješkom i blagim odgovorom uvjeriti svakoga, da uveličava opasnost. »Hvala«, rekao bi, »ja svoj posao uredno obavljam. Ne uznemirujte se.«

Jedne večeri, za silne snježne vijavice, imao je njegov vlak zakašnjenje. Joe se tužio na poteškoće, koje su se nagomilale zbog nepogodnog vremena, a pored toga tješio se potežući iz boce jedan gutlaj za drugim. Njemu bude od toga lagodno pri duši, dok su kondukter i vlakovođa bivali sve bojažljiviji i zabrinutiji.

Vlak se između stanica zaustavi. Lokomotiva izgubi stakleni zaklopac sa svjetiljke. Kondukter pohita do zadnjih kola i zapovijedi Joe, da istakne crveno svijetlo, jer je istom prugom imao proći drugi brzi vlak. Joe odgovori smiješeći se: »Nije hitno, zaogrnut ću još kabanicu.« »Ne oklijevaj ni časa«, reče ozbiljno kondukter, »drugi će nas brzi vlak ovaj čas stići«.

»Lijepo«, reče Joe još uvijek smiješeći se, dok je kondukter poletio k lokomotivi.

Joe se nije ni najmanje žurio. Najprije obuče svoju kabanicu, a da mu ne bude hladno, gutne još jedared iz bočice. Tada polagano uzme svjetiljku i ode zviždeći duž pruge. Nije išao ni deset koraka, kada začuje dahtanje brzovlaka. Sada je dakako kao bez duše letio do zavrtnja, ali je bilo već prekasno. Brzi vlak udari u stojeći vlak, razmrska ga i zgnječi putnike, čiji se očajni jauk pomiješa sa piskom vodene pare.

Kada su poslije toga tražili Joe, ne mogaše ga naći. Tek drugi dan nađoše ga u praznom ambaru, gdje kao u buncanju pred umišljenim vlakom maše svjetiljkom i viče: »O, da sam samo! — O, da sam samo!« Odvedoše ga najpre kući, a kasnije u ludnicu, gdje se među glasovi umobolnih čuli za dugo vremena i žalosni povici jadnoga kočničara: »O, da sam samo!«, O, da sam samo!«.

Njegova zločinačka bezbrižnost donese mnogima smrt.

»Imade časova«, veli Dean Alford, »koji vrijede čitave godine. To je nepobitna činjenica. Trajanje vremena ne stoji ni u kakvom razmjerju prema svojoj važnosti i vrijednosti. Pet neočekivanih časova odlučuje kadšto o sudbini cijeloga života. Kada ima da nastupi taj za nas tako odlučan čas, — to niko nezna.

»Ono, što nazivljemo promjenom u životu«, kaže Arnold, »jeste jednostavna prilika, koja se već odavna spremala, te je u određeni čas dozrela do posljedice«.

Prilika, kojoj nisi dorasao, čini te samo smiješnim. Najgore je čekati na nešto izvanredno, da steknemo bogatstvo, slavu ili čast. Mi bismo htjeli postati majstori bez spreme, učenjaci bez učenja, a bogataši živeći na vjeresiju.

I za zlo imade dosta prilike, ali takovu priliku treba izbjegavati kao kugu. Ona redovito vodi nepoštenju, zločinstvu, oštećivanju drugih, a možebiti i samoubijstvu, premda se često čini da stoji na čvrstom temelju.

Jedna rečenica glasi: »Sreća više vrijedi od znanja«. Nu to je načelo igrača i luđaka.

Mladići i djevojke, što stojite cio dan besposleni? Zar je cijela zemlja prije vas bila naseljena? Zar je prestala roditi plodom? Jesu li već sva mjesta zauzeta i popunjena? Sva vrela iscrpena? Je li sve blago zemlje iskopano? Jesu li već sve tajne prirode ispitane? Ne umijete li ničim korisnim bilo za sebe bilo za druge da ispunite hitre časove? Je li utakmica modernoga života postigla vrhunac, te se zadovoljavate time, da samo pošteno zaslužujete kruh? Je li vam život poklonjen samo zato da povećate broj ljudstva? Ta vi živite u naprednom vijeku, u kojem se iskustvo prošlosti u velikoj mjeri nagomilalo oko vas.

Novo istisne uvijek staro. Stroj načinjen prije deset godina mora se prodati kao staro željezo, da ustupi mjesto savršenijemu. Način poslovanja naših otaca uzmiče pred novim načinom. One, koji su svoj život posvetili radu i napretku, zamjenjuju u žestokoj borbi drugi, koji imaju jače mišice i čvršću volju. I tako se prazna mjesta ispunjuju na bojištu života.

Budući da si se rodio u zemlji, gdje ti se danas više nego igda pruža prilika za rad, ne stoj skrštenih ruku i ne traži pomoći za napredak samo od Boga. On ti je već dao potrebite sposobnosti i snagu. I onda, kada je izabrani narod mislio, da ne će moći preko Crvenoga mora, a njegov vođa čekao na božansku pomoć, reče Gospod: »Zašto me zoveš? Kaži sinovima Izraela, neka pođu na-

pred!« Isto tako opominje i nas jedna od naših narodnih poslovica »Pomozi se sam, pak ću ti i ja pomoći».

Budući da je svijet pun nedovršenoga posla, a čovječja narav udešena tako, da je često dovoljna samo prijazna riječ ili malena pomoć, da spriječi nesreću bližnjega ili da mu otvori put k napretku; budući da smo sazdani tako, da u poštenom, ozbiljnom i ustrajnom radu nalazimo svoju najveću sreću, a pored toga i bezbroj primjera, koji nas potiče na rad, pruža nam svaki čas novu priliku za napredak.

Ne čekaj na priliku! Stvori je sam. Stvori je, kako ju je stvorio George Stephenson, koji je u jednomu rudniku pisao matematička pravila kredom po čađavim kolima za ugljen. Stvori je, kao što ju je stvorio Napoleon u stotinu na oko nemogućih slučajeva. Stvori je, kao što su je stvorili u ratu i miru sve vođe čovječanstva i tako postigli uspjehe. Stvori je, kao što je mora stvoriti svaki, koji kani da nešto osobita učini.

I najbolja prilika ne koristi ništa lijenivcu, dok marljivost crpi iz običnih zgoda zlato.

DRUGO POGLAVLJE.

MLADEŽ U NEPOVOLJNIM PRILIKAMA.

U najcrnijoj zemlji raste najljepše cvijeće, a među stijenama diže se put nebesa najviše i najjače drveće. (I. T. Holand).

Siromaštvo je šesto čulo. (Njemačka poslovica).

Siromaštvo je neugodno te može da ubije i dušu, ali ono je ujedno sjeverni vjetar, koji ljude bodri, da postanu junaci, dok ih blagi, umiljati južni čini besposlenim sanjarima. (Ouida).

Nije svaka nesreća prokletstvo, a rano odricanje je često blagoslov. Svladane poteškoće ne služe nam samo za pouku, već nas jačaju i za kasnije borbe. (Charpe).

Dokazano je, da je siromaštvo vođa svake nove težnje. (Shakespeare).

»Ja pripadam dvoru«, reče u Danskoj lijepuškasta djevojčica u nekom dječjem društvu, »moj otac je komornik, što je visoka čast. Ljudi, kojima se ime svršava na »sen«,* ne mogu naravno ništa postići. Naša je dužnost, da te »sen« ljude od nas udaljimo«.

»Ali moj otac može kupiti za stotinu talira šećera i razdijeliti ga među siromašnu djecu«, poviče ljutito kćerka bogatoga trgovca Petersena, »to tvoj otac ne može!«

»A moj otac može tvoga oca i sve očeve u novinama operušati«, reče kćerka nekoga urednika. Svi se njega boje, jer on može napisati sve, što hoće. To mi je on sam kazao«.

»O, kada bih ja mogao biti među njima i jedan od njih!« mišljaše maleni dječak, koji je kroz otškrinuta vrata virio na to dječje društvo. To mu je dopustio kuhar, kojemu je okretao pečenje na ražnju. Njegova se želja u taj mah nije mogla ispuniti, jer su njegovi roditelji bili siromašni, a pored toga se njegovo ime svršavalo na »sen«.

Poslije mnogo godina, kada su ta djeca odrasla, pohodiše neka od njih veselo društvo, koje je bilo sakupljeno u prekrasnoj skupocjenim umjetninama urešenoj palati. Domaćin bijaše onaj isti maleni dječak, za kojega je prije bila velika radost, da je mogao kroz otškrinuta vrata posmatrati odlično dječje društvo.

Sada je bio znameniti kipar Thorwaldsen.

»Ne boj se, oče, da ću umrijeti od gladi«, reče neki gluhi dječak, pošto je već duže vremena molio, da smije ostaviti sirotinjski dom i nešto učiti. »Mi živimo u izobilju. Džbunovi su puni kupina i lješnika, a polja repe, za krevet pak služit će mi snop sijena. Osim

* Danska se imena obično svršavaju na „sen" kao otprilike naša na „ić".

toga znadem, kako ću da utomim glad. Hotentoti se povežu čvrsto pojasom, kada su gladni. To isto mogu učiniti i ja«.

Taj siromašni gluhi dječak, kojemu je otac bio pijanica i za koga se držalo, da bi jedva bio sposoban, da pravi najprostiju obuću, posta jedan od najvećih istraživača biblije. Svoje prvo djelo napisao je još u sirotinjskom domu.

»Kreon«, tako pripovijeda grčki pisac, »bijaše rob ne samo po rođenju, već i po svojoj sklonosti prema umjetničkoj ljepoti, koja mu je bila idealom. Tada — u vrijeme grčkih pobjeda nad Kserksom — izdan je zakon, da se samo slobodni ljudi smiju posvetiti umjetnosti.

Kreon je upravo u to vrijeme dovršivao jedno umjetničko djelo i nadao se, da će ga moći pokazati nesamo tadašnjemu najvećemu umjetniku Fidiji već i samom neumrlom Periklu.

Šta da radi? Urezao je u mramor cijelu svoju dušu i srce šta više i život svoj. Na koljenima molio je bogove danomice, da ga nadahnu i da ga podare vještinom. Zahvalnim je ponosom opazio, da je Apolon uslišao njegovu molbu i vodio njegovu ruku, a izrađenim oblicima udahnuo život. A sada, kao da su ga bogovi ostavili. Kleona, njegova sestra, dijelila je bol s njime. »O Afrodito, moja kraljice i zaštitnice, kojoj se svaki dan molim, budi pomoćnica moja i moga brata«.

Tada reče svome bratu: »Kreone, nastavi svoj rad u podrumu naše kuće. Dolje je doista tamno, ali ja ću ti donositi svijetlo i hranu. Nastavi i dovrši, što si započeo, bogovi će nam biti u pomoći«.

Kreon posluša sestru i nastavi svoje sjajno, ali opasno djelo.

Malo zatim pozove Atena sve Grke, da pohode izložbu umjetnika. Pod predsjedanjem Periklovim održana je velika svečanost u Agori. Aspasija stajaše do Perikla; Fidija, Sokrat, Sofoklo i drugi glasoviti muževi bili su također u njegovoj blizini. Svi su veliki umjetnici izložili svoje radove.

No jedno umjetničko djelo ljepše od svih drugih, koje bijaše tako savršeno, kao da ga je isklesao sam Apolo, pobudi među umjetnicima ne samo sveopće divljenje, već i veliku zavist.

»Tko je načinio to djelo?« — pitao je jedan drugoga. Glasnici su prozivali imena prisutnih ponavljajući pitanje, ali nitko se ne javi. »To je dakle tajna? Ili je možebiti koji rob isklesao tu umjetninu? Na veliko čudo prisutnih dovukoše u isti mah u Agoru krasnu djevojku, raščupane kose i stisnutih usnica s izražajem ne-

slomljive volje. »Ova žena«, vikali su stražari, »poznaje kipara, to znamo, ali ona neće, da ga imenuje«.

Sada navališe svi pitanjima na Kleonu, ali ona ne otvori usta. Pa i onda, kad joj rekoše, da će njena šutnja biti kažnjena najvećom strogošću, šutjela je uporno. »Pa dobro«, reče Perikle, »odvedite ju u zatvor«.

Još nije pravo ni izrekao te riječi, kada kroz gustu svjetinu prodre mladić. Kosa mu je padala u neredu niz mršavo lice, a u očima mu se izražavala genijalnost.

»O Perikle«, poviče mladić, kada se bacio velikanu pred noge, »oprosti ovoj djevojci i spasi je. Ona je moja sestra. Ja sam krivac, jer i ako sam rob, mramorna umjetnina je moje djelo.

Razjarena svjetina zahtjevaše divljom vikom: »U zatvor s njime! U zatvor s robom!« U to se podigne Perikle.

»Nikada, tako mi života!« — poviče, »Pogledajte ovo djelo! Sam Apolon htio nas je poučiti njime, da ima nešto veće od nepravednoga zakona. Svrha zakona treba da je razvitak ljepote. Oduševljenje toga mladića načinilo je Atenu neumrlom. Ne u zatvor s njime, već ovamo k meni!«

To se i dogodi. Pred očima sakupljenoga naroda ovjenča Aspasija mladića lovor-vijencem, koji je držala u rukama, a tada uz oduševljene povike svjetine poljubi u čelo požrtvovnu i nježnu njegovu sestru.

Kasnije podigla je Atena spomenik i robu Esopu, neka tako cijeli svijet sazna, da je put slave otvoren svakome. Bogatstvo i neumrla slava bila je u Grčkoj sigurna nagrada svakome, koji bi se odlikovao kao umjetnik, pjesnik i vojskovođa. Nijedan narod nije toliko kao grčki bodrio zaslužno nastojanje. Grci su cijenili genijalnost, vještinu i ljepotu više od svega.

»Rodio sam se u siromaštvu«, pripovijeda podpredsjednik Henry Wilson, »a oskudica sjedila je do moje kolijevke. Ja znadem, što znači tražiti kruha u majke, koja ga nema. Ja znadem, što znači putujući od mjesta do mjesta moliti od svoga bližnjega pa bilo i najniži posao«. Sto milja daleko putovao je da nauči obućarstvo. Godinu dana poslije toga bio je predsjednik nekoga naučnoga društva. Osam godina poslije održao je svoj znameniti govor protiv robovanja, a poslije daljih dvadeset godina postade član kongresa.

Za njega je bila svaka zgoda važna, iz svake je crpao uspjeh.

Prije stopedeset godina bilo je sakupljeno veliko društvo u Lyonu u nekoj odličnoj kući. Razgovor se vodio o slikarstvu. Naje-

dared razvije, se živahna prepirka zbog neke slike, koja je prikazivala prizor iz grčke mitologije. Prisutni se nisu mogli nikako složiti u tome što zaista prikazuje slika. Kad se je prepirka već izrodila bila gotovo u svađu, obrati se domaćin na jednoga od svojih slugu i pozove ga, neka on objasni sliku. Na veliko čudo društva mladi sluga učini to kao vještak kratko i jasno i to tolikim osvjedočenjem, da je svaka daljnja prepirka bila suvišna.

»U kojoj ste to školi naučili, gospodine?« upita neki gost iskrenim poštovanjem mladića.

»Ja sam prošao mnoge škole, vaše gospodstvo«, odvrati sluga, »no škola, u kojoj sam najduže boravio, bila je škola nužde«.

On je ono, što su ga naučile prepreke i nužda, izvrsno upotrijebio, te je, — i ako bio neko vrijeme sluga — doskora ispunio cijelu Evropu svojom slavom.

Ime mu je bilo Jean Jacques Rousseau.

Elihu Burritt, siroče bez oca, bijaše kao šestnaestgodišnji mladić zaposlen u nekoj kovačnici. Tamo je morao da gazi mjehove dnevno deset do dvanaest sati. To vrijeme upotrijebi on pored svoga posla i za to, da riješava teške računske zadatke. U njegovom dnevniku upisano je:

»Ponedjeljak, 18. juna: Glavobolja, četrdeset strana Cuvierove teorije o zemlji, šestdeset i četiri strane francuski, jedanaest sati kovački posao.

Utorak, 19. juna: šesdeset redaka jevrejski, trideset danski, deset češki, devet poljski, petnaest imena zvijezda, deset sati kovački posao.

On je poznavao osamnaest jezika sa pedeset i dva dialekta. Bio je poznat kao »učeni kovač« i plemeniti radnik u službi čovječanstva.

Taj dječak stekao je, tako reći, bez svake pogodnosti za napredak, toliko izvanredna znanja, da se moglo kazati: »Svaki mladić, koji ima priliku za učenje a ne upotrijebi je, treba da se zastidi, kada se sjeti Burritta«.

Kristina Nilsson, bosonoga švedska seljakinja, imala je zacijelo malo dobre prilike za napredak, pa je ipak svojim pjevanjem stekla slavno ime.

Neki profesor običavao je svojim đacima govoriti ovako: »Mladići, vi se tužite da ste bez imetka i bez nasljedstva. Idite u knjižnicu, te pozajmite knjigu. Iz nje ćete naučiti, kako vas je bogato obdario Bog. Dao vam je ruke, noge, oči i uši. Zavirite u dvoranu za operacije, pak ćete vidjeti, koliko to vrijedi i nikada više ne ćete huliti na Boga.

Niste snabdjeveni? I najsiromašniji mladić snabdjeven je tako, kako ga je samo Stvoritelj svijeta svom svojom moći mogao snabdjeti.

Čini se, da je zvanje raznošača novina najnepodesnije za bilo kakav osobiti uspjeh. Pa ipak ima Amerika da zahvali za svoj svjetski glas i svoj napredak Edisonu, koji je kao petnaestgodišnji mladić započeo svoj javni život raznašajući novine u jednoj velikoj željeznici. Već se tada živo zanimao za hemiju i uredio sebi mali pokretni laboratorij. Jednoga dana, kada je pravio opite, nagne iznenada vlak kod jednoga zavrtnja i prolije se bočica od sumporne kiseline. Neugodan miris raširi se vlakom, a usto se oštete željeznička kola. Vlakovođa izgubi ustrpljivost i otpusti čvrstom ćuškom mladog učenjaka iz službe. Od toga vremena Edison padaše iz jedne neprilike u drugu, ali je iz svake izašao kao pobjednik. Kada je bio još sasvim mlad zasjeo je na prijesto učenosti. Upitan za tajnu svoga uspjeha odgovori jednostavno, da se nije nikada opio i da je nastojao, da bude u svemu umjeren.

Englez John Bright imao je veliki uspjeh kao čovjek i prijatelj naroda. Rikardo Cobden, isto tako prijatelj potištenih, obeća Brightu svoju pomoć u pobijanju »žitnoga zakona«, koji je imao da siromasima poskupi kruh, a bogataše da još više obogati. Kada je Cobden stupio u sobu Brightovu, nađe ga, gdje sjedi uz krevet svoje mrtve žene.

Cobden reče Brightu: »U tom času imade u Engleskoj na hiljade porodica, kojima žene, majke i djeca ginu od gladi. Stoga vas molim, da dođete k meni, dok se vaša prva tuga stiša. Mi ne ćemo mirovati, dok se nova naredba o trgovanju žitom ne ukine.

Oni doista doskora osnovaše društvo, koje je radilo protiv žitne naredbe, te uspješe u toliko, da je godine 1864. ukinut »žitni zakon«.

John Bright reče tada: »U Velikoj Britaniji nema kuće, koja nastojanjem Cobdenovim nije došla do boljega i jeftinijega hljeba. Uz Cobdena radio je Bright i isposlovao za radnike kraće radno vrijeme, jeftinjji hljeb i bolju zaslugu. I ako je poput Cobdena bio sin siromašnih roditelja ipak je svojim nepobjedivim mišljenjem, svojim osobitim darom govora i čistoćom svoga značaja došao do tolike moći, kakvu nije imala ni cijela engleska aristokracija.

»Što su postigli drugi, to i ja mogu postići«, reče neki siromašni dječak, kasnije lord Beaconsfield, engleski ministar. »Niti sam rob niti sam robijaš pa mogu svojom energijom svladati sve prepreke«.

U njegovim žilama tekla je židovska krv. Kao da se sve zavjerilo protiv njega. Ali on se sjećao Josipa egipatskoga, koji je prije četiri hiljade godina postao prvi ministar u Egiptu, pa onda Daniela, koji je primio istu čast iz ruku najvećega despota četiri stotine godina prije Isusa, — i napredovao postepeno te se podigao do najveće političke i društvene moći. Kada su ga u parlamentu izviždali, odbili i ismijali, reče mirno: »Doći će vrijeme, kada će me trebati! I nastupilo je to vrijeme. On, koji kao dječak nije imao ništa osim odlučnosti, držao je više od četvrt stoljeća žezlo Engleske u rukama.

»Kada sam postao svijestan, da imadem tamnu boju lica«, reče Aleksander Dumas, »odlučio sam živjeti tako, kao da sam čovjek bijele boje i prisiliti ljude, da gledaju dublje od spoljašnosti.

Kako tegobna bijaše borba Kepplerova protiv siromaštva i oskudice. Knjige su mu bile javno spaljene, knjižnica oduzeta, a on sam prognan. Pa ipak je radio dalje mirno sedamdeset godina na tome, da ustanovi astronomske zakone i da razjasni putove, kojima se zvijezde kreću oko sunca. Cijeli svijet znade, da je postao jedan od najvećih svjetskih astronoma.

Članovi kraljevskoga londonskoga astronomskoga učenoga društva začudiše se, kada im je siromašni, dotada nepoznati Herschel saopćio, da je otkrio neku novu zvijezdu zvanu »Georgius Sidus«, njezinu veličinu i brzinu. Isto je društvo iznenadio uspjehom svoga istraživanja o kolutima Saturna. Taj je mladić živeći u yeoma nepovoljnim prilikama morao teško zarađivati svoj kruh. Pa ipak je pored svega toga sam sastavio teleskop i njime otkrio stvari, koje su tada bile nepoznate i najvećim astronomima. Izbrusio je dvije stotine sočiva, dok mu je jedno konačno uspjelo.

George Stephenson bijaše jedan od osmoro djece u porodici, koja je zbog velikoga siromaštva stanovala u jednoj sobi. On je i pored toga što je morao čuvati krave nekog susjeda, pravio strojeve iz ilovače i borovih štapića. Kao mladić od sedamnaest godina bio je pod očevim nadzorom namješten kao pazitelj kod jednoga stroja. Stroj postade učiteljem njemu, koji nije znao ni čitati ni pisati. Dok su drugi radnici provodili svoje slobodno vrijeme u igri rastavljao je George svoj stroj, čistio ga i pravio njime pokuse. Kada je ka-

snije postao slavan, ne samo zbog toga što je izumio neke nove strojeve već i zato što je usavršio mnoge od prije izumljenih, nazivahu ga oni, koji su svoje vrijeme potrošili u igri i zabavi, — sretnikom.

Predsjednici Lincoln i Garfield bijahu vrlo siromašni. Njihova ustrajnost bila je njihovo jedino bogastvo. Lincoln velikim naporom učio je sam račun i geometriju. Garfield bijaše sretan, kada mu je bilo dopušteno čistiti tuđe podove i zvoniti u zvonari. Na taj način zarađivao bi novac za učenje.

Pored zdravih ruku i stalnoga cilja pred očima ne treba očajavati ni najsiromašniji dječak. Zarada i uspjeh čeka svakoga, koji imade snage i sposobnosti, da se lati posla.

Sasvim je isto, da li je tko rođen u palati ili u kolibi. Ako ga oduševljava čvrsta odluka i on ispravno radi, ne može ga uništiti ni jedna zemaljska moć.

TREĆE POGLAVLJE.

ŽELJEZNA VOLJA.

Čvrsta je odluka najveća mudrost. (Napoleon).

Ljudima ne nedostaje snaga, već volja. (Viktor Hugo).

Puka želja može zadovoljit samo lude

Čvrsta volja može tek da pravi uspjeh bude. (Grabbe).

Svaki sam sebi određuje vrijednost, jer smo mi veliki ili mali prema svojoj vlastitoj volji. (Smiles).

»Ne mogu! To je sasvim nemoguće«, reče neki potporučnik Aleksandru Velikome, kada ga je neprijatelj potisnuo iz tvrđave.

»Odlazi!« zagrmi slavni Macedonac, »Ništa nije nemoguće onome, koji imade volju, da pobjedi«, i stavivši se na čelo vojske protjera neprijatelja iz tvrđave.

»Vi ste to htjeli samo napola«, običavao je Suvarov kazati ljudima, koji su se tužili, da nemaju uspjeha. Riječima: »Ne mogu. — Ne znam, — Nemoguće«, nije davao vrijednosti. Nasuprot često bi ponavljao riječi: »Uči! — Radi! — Slušaj!«

Napoleon je pohađao u Egiptu bolnice okuženih. Time je hotio pokazati, da čvrsta volja može nadvladati i strahotu kuge.

Volja poput Napoleonove jeste lijek nesamo za tijelo, već i potstrek za nadčovječna djela. Ona je mnoge podigla sa smrtne postelje i učinila da pokažu čudesa hrabrosti.

Walter Scott bio je u svojoj pedeset i petoj godini dužan dva i po milijuna. I ako je bio već zašao u godine odluči, da će isplatiti svoj duh do posljednje pare — i održa svoju riječ. Čvrsta odluka dade njegovu duhu i tijelu sposobnost i jakost za rad. Svaka žilica, svaki živac u njemu govorio je: »Dug se mora isplatiti«. Svaka kap krvi obodrena voljom, povećala je snagu njegova mozga i vodila mu pero. Dug je bio isplaćen. »Trpim strašno«, zabilježeno je u dnevniku Waltera Scotta, i često želim, da legnem i da zaspim vječnim snom, ali ja ću svoju odluku izvesti do kraja«. Njegova snažna volja djelovala je još i onda, kada je njegov duh postao sasvim nesposoban za rad.

»Čovjeku, koji hoće, nije ništa nemoguće«, kaže Mirabeau. »Ako je štogod potrebito, neka se izvede. To je zakon za svaki uspjeh«.

Bulwer piše: »U vjeri bila bi velika moć i onda, kada bi se ona ticala samo zemaljskih stvari. Ako je neko čvrsto uvjeren, da će nešto izvršiti, zacijelo će to i izvršiti, pa makar mu se to zasada činilo nemogućim. Tko može štogod protiv čovjeka, koji imade neoborivu odluku! Takav ne će da prizna, da je pobijeđen makar mu bile i obje noge odsječene. On se bori i bez njih. Njega ne plaše poteškoće i otpor, a progon služi mu na korist, jer ga goni na još veći napor. Naučite li čovjeka azbuku i date mu željeznu volju, tada ne možete proračunati dokle će dotjerati. Zatvorite Galileja radi njegovih matematičkih otkrića, on će u svojoj ćeliji praviti pokušaje slamom. Uzmi Euleru očni vid, on će dublje razmišljanjem razviti svoju darovitost za rješavanje matematičkih problema.

Svijet se uvijek povodi za čovjekom, koji ima čvrstu volju. Kašto ne možemo zabraniti suncu da svijetli, tako ne možemo ni velike ljude spriječiti u njihovu radu.

Quentin Matsys htio je već da napusti svoju namjeru da postane slikar. Tada mu rekoše, da će, ako naslika kakvu osobitu sliku, dobiti za ženu kćerku svoga majstora, koju je žarko ljubio. Obodren izgledom na tako izvanrednu nagradu dade se na posao takovom voljom, da je nitko više nije mogao svladati, te naslika remek djelo »Tvrdice«. Volja poput njegove izvodi nemoguće.

Balzac je nastojao da odvrati svoga sina od spisateljstva. »Ne znaši li«, reče mu, »da svaki pisac postaje kralj ili prosjak?« »Pa dobro«, odgovori dječak, »ja ću postati kralj«. Nakon ove izjave prepuste ga roditelji njegovoj sudbini. U tavanskoj sobici borio se deset godina sa siromaštvom i oskudicom. Napokon je ipak izvojštio pobjedu i postao na svoj način kralj.

Neki mladi oficir običavao je hodajući po svojoj sobi govoriti: »Ja hoću, da postanem đeneral i francuski maršal. I zaista postade glasoviti vojskovođa i francuski maršal.

Kad su nekoga stolara upitali, zašto tako pažljivo popravlja klupu u gradskom poglavarstvu, odgovori: »Ja želim, da ugodno sjedim, kad postanem gradski sudija«. Za nekoliko godina sjedio je zbilja na istoj klupi kao sudija.

Neko je kazao pred engleskim državnikom Pittom, da je izvršenje neke stvari nemoguće.

»Nemoguće?« — reče on. »Ja se ne obazirem na nemogućnosti«. Njegova moć u parlamentu bila je nadčovječna. Njegova kraljevska volja pobjedila je i najponosnijega velikana.

»Nemoguće«, reče Napoleon, »to je riječ iz riječnika ludaka«. Pred njime bile bi uzmakle i stijene ostrva sv. Helene, da nije u njemu umrla volja, pred kojom je prije drhtala sva Evropa.

Kakvu je snažnu volju imao Darwin! Gotovo nikada zdrav, trpio je užasne tjelesne bolove, poznate samo njegovoj ženi, pa je ipak bio neiscrpive strpljivosti. »Četrdeset godina«, kaže njegov sin, ni jednoga dana nije bio sasvim zdrav«, nu kroz ovih četrdeset godina nastojao je da bude raspoložen kod posla, kojega bi se žacali i najzdraviji ljudi. Bio je tako ustrajan u radu, te se gotovo izvinjavao zbog svoje strpljivosti — : »nikako ne može da bude samo napola kod posla«, — upravo kao da je to slabost. Najmilija mu primjetba bijaše: »Od čvrste odluke zavisi sve!« Kao dokaz njegove veličajne ustrpljivosti, ustrajnosti i tačnosti navađa se, da je za sakupljanje materijala jednoga svoga djela trebao dvadeset godina, a na drugome je radio punih trideset godina.

ČETVRTO POGLAVLJE.

UPOTREBA SLOBODNOGA VREMENA.

Ljubiš li život, ne gubi vrijeme, jer se iz vremena sastoji život. (Franklin).

Ni vječnost ne može naknaditi izgubljeni čas. (Stari pjesnik).

Periunt et imputantur. — Satovi prolaze, ali mi smo odgovorni za njih. (Napis na sunčanom časovniku u Oxfordu).

Što si izgubio od jednoga časa, to ti ni vječnost ne može vratiti. (Schiller).

Nema sata u mladosti, koji ne bi bio sudbonosan; ni časa, koji bi se mogao naknaditi, kao ni udarca, koji bi na rashlađenom željezu mogao naknaditi udarac zanemaren u pravo vrijeme. (Ruskin).

»Koliko stoji ova knjiga?« zapita neki čovjek, pošto je već jedan sat u Franklinovoj knjižari listao po knjigama. »Jedan dolar«, odgovori trgovac. »Cijeli dolar?« ponovi besposlica, — »Ne bi li je jeftinije mogao dobiti?« »Jedan dolar, to joj je cijena«, glasio je odgovor. Neodlučni kupac razgledao je knjige i dalje, te opet upita: »Mogu li govoriti s Franklinom?» »Možete«, odgovori pomoćnik, on je u tiskari, ali je vrlo zaposlen. «Ja bih ga ipak voleo vidjeti«, reče čovjek. — Pozovu gazdu, a stranac ga zapita: »Koja je najniža cijena ove knjige?« Jedan dolar i četvrt!« »Vaš pomoćnik zahtijevao je maločas samo jedan dolar«. »Tako je, no za mene bilo bi od veće koristi, da sam časak ranije dobio dolar, nego li što sam morao ostaviti posao«. Kupac je bio tim odgovorom iznenađen, no pošto je htjeo otići, reče: »Kažite mi dakle, koja je najniža cijena knjige?« »Jedan dolar i po«, odvrati Franklin. »Jedan i po? — a sada ste mi kazali jedan i četvrt«. »Da«, reče mirno Franklin, »tu cijenu bio bi maločas radije primio nego li sada dolar i po«. Čovjek tiho položi zatraženi novac na tezgu, uzme izabranu knjigu i ostavi trgovinu obogaćen novom naukom.

Majstor ga je naučio, kako se pretvara vrijeme u mudrost i novac.

Takovih ljudi, koji uzaludno gube vrijeme, imade svuda dosta.

»Ja se čudim, da su u Nedu sakupljeni svi darovi naše obitelji«, reče mladi Burkes, pošto je čuo u parlamentu zanosan govor svoga brata. »Da«, nastavi, »sad mi pada na um, da je on sjedio kod knjiga, dok smo se mi drugi sigrali«.

Dani dolaze k nama kao nevidljivi prijatelji noseći sa sobom neprocijenjeno blago. Ne upotrijebimo li njihove darove, odnesu ih u nepovrat.

*

Svako jutro donosi nove darove, zanemarimo li da upotrebimo jučerašnje i prekjučerašnje, postajemo nesposobni da spoznamo i upotrijebimo današnje. Mudra riječ kaže: »Nadoknaditi možeš izgubljeno blago marljivošću i štednjom, izgubljeno znanje učenjem, izgubljeno zdravlje umjerenošću i lijekovima, ali izgubljeno vrijeme za uvijek je izgubljeno.

»Ta nema više od pet do deset časaka do jela, ne vrijedi da započnem štogod«. Te riječi čuju se često u porodici. Oni, koji tako govore ne misle na to, kako su kratki bili odlomci vremena, koji su siromašne dječake učinili neumrlima ljudima. Možebiti su upravo oni satovi, koje smo potrošili bez obzira, bili uzrok našemu neuspjehu.

Harriet Beecher Stowe napisala je svoje remek-djelo «Čiča Tomina koliba« za vrijeme slobodnih časova pored svojih kućnih poslova. — Longfellov je prevodio »Pakao« dnevno onih deset časova, dok je čekao, da mu kava zavri u loncu. Za deset godina bilo je djelo dovršeno. Madame de Genlis, drugarica i učiteljica kasnije francuske kraljice, napisala je više svojih najljepših djela za vrijeme, dok je u predsoblju čekala svoju učenicu. Aleksandar Humbolt, danju silno zaokupljen poslom, napisa svoja znamenita djela noću ili ranom zorom, dok su drugi još spavali.

O, što li se sve ne bi moglo uraditi radeći dnevno samo jedan sat! Jedan sat dnevnog učenja mogao bi iz čovjeka osrednje darovitosti načiniti učenjaka. Kada bi mladić ili djevojka pročitala svaki dan dvadeset stranaka, to bi u jednoj godini pročitali sedam tisuća stranica. Samo jedan sat dnevnoga rada mogao bi beskoristan život pretvoriti u koristan i sretan, nepoznatoga čovjeka učiniti slavnim, besposličara dobrotvorom čovječanstva. Što se sve ne bi moglo učiniti dnevno za ona dva, četiri pa i šest časova, što ih mladež utroši bezbrižno u besposlici i besmislenoj zabavi!

Svaki čovjek trebao bi, da svoje slobodno vrijeme ispuni nečim korisnim, a ipak ugodnim, čega bi se odmah latio, čim bi imao nešto slobodna vremena. Da li je to u vezi s njegovim zvaničnim poslom ili nije, to je svejedno, ali svakako treba, da ga vrlo zanima.

Neki kipar bavio se za zabavu sakupljanjem leptira. Kada je umro, ostavio je jednu od najljepših zbirki na svijetu.

Izaberemo li sebi pametnu zabavicu, ona može da proučavanjem, istraživanjem i spretnošću, koju iziskuje, utvrdi naš značaj i da povoljno djeluje na cijelokupni naš razvitak. Mnogi mladići upotrijebili su za svoju daljnju naobrazbu ostatke vremena, koje drugi bezbrižno utroše. Mnogi steknu imetak malenim dobrovoljnim žrtvicama, koje se drugima čine nepotrebne. Koji je mladić tako zaposlen, da bar jedan sat dnevno ne bi mogao žrtvovati u korist svoje naobrazbe?

»Čim se počnemo okretati u postelji, tada je vrijeme, da ustanemo«, kaže Wellington. Kratki život Rafaela, Mozarta, Mendelsohna, Schuberta i mnogih drugih znamenitih ljudi jeste spasonosna opomena za one, koji svoj promašeni život pravdaju riječima: »Nisam imao vremena«. Svi spomenuti slavni ljudi ispuniše svijet svojom slavom i zasladiše mnogome život svojim divnim djelima.

Svi su velikani bili velike tvrdice u vremenu.

Vrijeme je novac. Ne treba, da njime tvrdičimo. Isto tako kao što ne valja trošiti novac bez svrhe i cilja, ne valja izgubiti uzalud ni jedan čas u životu.

Kadgod gubimo vrijeme, gubimo njime i energiju, životnu snagu i karakter. Kad gubimo vrijeme, vučemo za sobom zle drugove — zle običaje; gubeći vrijeme gubimo priliku, koja se nikada ne će povratiti.

Čuvaj se, da uzalud ne utrošiš vrijeme, jer je u njemu tvoja budućnost!

Ciceron kaže: »Dok su drugi upotrijebili vrijeme za javne igre, prikazivanja i odmor, ja sam ga upotrijebio za proučavanje filozofije«. Neki glasoviti francuski kancelar napisao je djelo velike vrijednosti u kratkim odlomcima vremena, dok je čekao na jelo. Goethe se često znao usred razgovora izvinuti i otići u svoju sobu za rad, da zabilježi misao, koja mu je pala na um za njegovo djelo »Faust«. Bojao se, da je ne zaboravi. Mozart nije izgubio ni časa. Katkat bi ostao kod posla dvije noći i jedan dan uzastopce ne zaspavši ni za trenut. Svoj glasoviti »Rekviem« pisao je na samrtnoj postelji. Cezar kaže: »I u mome šatoru, usred najljućega boja, našao sam vremena da mislim i na mnoge druge stvari«. Prilikom jednog brodoloma plivao je do kopna noseći uza se svoje »Komentare«, koje je pisao, dok se je brod razbijao.

Sadašnjost je sirovina, iz koje možeš načiniti što hoćeš. Ne mozgaj o prošlosti, ne sanjari o budućnosti, već upotrijebi svaki čas što bolje možeš. Gotovo je nemoguće ocijeniti pravu vrijednost jednoga časa. Fenelon kaže: »Bog daje najedamput samo jedan čas i ne da drugi, dok nam prvi ne oduzme«.

Mudri Katon veli, da se kaje samo zbog tri stvari u životu: »Prvo, da je povjerio jednu stvar svojoj ženi; drugo, da je jedam-

put putovao morem, premda je mogao putovati kopnom, a treće, da je jedan cijeli dan proveo u besposlici«.

Kad gubimo vrijeme, ne gubimo samo njega već i snagu. Besposlenome rđaju živci i slabe mišice. U tvornici sukna jedna jedina prekinuta nit pokvari cijeli komad. Takovu pogrješku ispravlja djevojka, koja je zanemarila, da sveže nit. Gubitak vremena odračuna joj se od plaće. No tko će naknaditi izgubljeno vrijeme u životu? Na tkivu života ne možemo pomicati prazan čunak, jer dok tkamo našu sudbinu, vuku se za čunkom niti bilo koje vrste. Može se dogoditi, da jedna pokvarena nit izgubljenih časova i prilika pokvari cijelo tkivo i nanese tkalcu vječnu sramotu, a može se dogoditi i to, da jedna zlatna nit poveća sjaj tkiva. Nije u našoj vlasti da čunak zaustavimo, niti nam je moguće da nesretnu nit, koja nas potsjeća na našu glupost, ponovno otkamo.

Ne odgađaj dakle dobro djelo, kadgod imaš vremena da ga izvršiš. Vrlo malo dobra uradi se u slobodno vrijeme. Opazilo se, da su upravo oni ljudi, koji su opterećeni poslom, osnovali najviše bolnica, sagradili crkve, podigli sirotišta i sudjelovali u dobrotvornim društvima.

Doklegod je mladić zaposlen svojim zvanjem, ne treba se bojati za njega. Ali pita se gdje ruča, kuda polazi u veče i poslije jela? Gdje provodi svoje nedjelje i praznike? Način, kako provodi svoje slobodno vrijeme, odaje tek jasnu sliku njegova značaja.

Većina onih mladića, koji propadoše, proveli su rđavo svoje večeri, dok su oni, koji se dovinuše časti i slave, posvetili svoje večeri učenju i dobrome društvu.

Pisac ovih redaka preporučuje svakom mladiću da upotrijebi svoje slobodno vrijeme, šta više i odmor između radnih časova, što bolje može. Svako pojedino veče može da odluči o preokretu njegove sudbine.

PETO POGLAVLJE.

PRAVO ZVANJE.

Mi se ne plašimo napora za ono, što volimo. (Shakespeare).

Ne mogu dosta da ponavljam, kako nijedan čovjek ne može neprestano i s uspjehom da se bori protiv svoga značaja. (Bulwer).

Onaj, koji čeka da mu se posao udijeli,
Mre pre, neg što li je rad svoj izvršio cijeli. (Lowell).

Svoju vrijednost najlakše ćeš prosuditi po načinu, kojim vršiš svoju dužnost. A što ti je dužnost? Ono što sadašnjost od tebe zahtijeva. (Goethe).

Što si po svojoj prirodi, to ostani. Ne napuštaj stazu, koju ti je naznačila tvoja darovitost. Postaneš li ono, zašto te je stvorila priroda, napredovat ćeš. Latiš li se drugoga posla, ne ćeš dotjerati ni do čega. (Sydney Smith).

Plemenito djelo još u snazi životnoga žara.
Život i smrt krasnu ono tebi stvara.
(Charles Kingsley).

»Ali ja vas uvjeravam da ću vam još od koristi biti«, reče neki mladić molećim glasom svome gazdi, kada ga je ovaj zbog neučtivog ponašanja prema jednoj mušteriji htio otpustiti. »Vi niste nikako sposoban za prodavača«, odvrati trgovac. »Ali ja osjećam, da sam sposoban za nešto«, odgovori pomoćnik. — »Tako? A zašto?« — »To zaista ne znam ni sam«. »I ja ne«, nasmija se trgovac odobrovoljen ozbiljnim odgovorom mladićevim. — »Ne otpustite me, molim vas, ne otpustite me. Pokušajte samnom, odredite mi drugi posao. Za prodavanje nisam, to vidim i sam«. »I ja to vidim«, reče gazda, »a to je upravo zlo«. Ali ja ću vam na drugi način biti od koristi«, ponavljaše mladić živo, »u tom sam čvrsto uvjeren«.

Gazda popusti i odredi mladiću mjesto u pismari. I zaista, tu je njegova sposobnost izbila na površinu. On se pokaza kao izvrstan računđija i posta za nekoliko godina blagajnik i prvi knjigovođa.

Nijedan čovjek ne može pravo uspjeti, doklegod ne zauzme svoje pravo mjesto. Ljudi su kao vlakovi. Na prugama imaju svu snagu, dok su izvan njih bez snage.

Dickens iz vlastitoga iskustva piše bolje nego itko drugi »O robovanju mladeži«. On nam prikazuje djecu, kojoj su propale najljepše nade zbog neukih roditelja: dječake, koji izgledaju zlobni, glupi i lijeni samo zato, što nisu na pravom mjestu, koji su prisiljeni da uče teologiju, dok cijelo njihovo biće teži za pravnom naukom, liječništvom, umjetnošću, kemijom ili trgovačkim zvanjem; dječake-mučenike radi njihove nespretnosti u poslu, kojoj se protivi svaka žilica njihova bića.

Ograničeno očevo samoljublje obično je uzrok, da zahtijeva od sina, da primi njegovo zvanje. »Ti bi želio, da ti sin postane tvoja

slika i prilika no od tvoje vrsti dovoljan je jedan čovjek na svijetu«, kaže Emerson u kratko.

Priroda nikad ne proizvodi dva sasvim jednaka čovjeka. Svakim porodom dolazi u svijet drugačije biće i svaki tajinstveni sastav oživotvoruje se samo jedared.

Fridrika Velikoga kaznio je njegov otac najstrože, jer nije volio vojničku stegu kao on, već se posvetio isključivo književnosti i muzici. Poznato je, kako se je dao zavesti svojom mržnjom protiv sklonosti sinovljeve. Bacio ga u tamnicu i malo da ga nije dao pogubiti. Pa ipak taj isti Fridrik, koga je njegov otac držao nevaljanim, načinio je u svoje vrijeme Prusku jednom od najmoćnijih država Evrope.

Dječak Newton volio je više da sastavlja strojeve i točkove te da čita knjige, nego li da pase ovce. Njegove ovce lutale su amo tamo, njegove krave gazile su žito susjedovo, a najljepša nada njegove majke, da vidi svoga sina ekonoma, razbila se. No zato se svijet obogati učenjakom.

Kako glup izgleda orao u kavezu zološkoga vrta, a kako smjelan je njegov pogled, kako divan i miran njegov lijet, kada se diže čistim vazduhom nebu pod oblake!

Roditelji Michel Angelovi protivili su se njegovoj umjetničkoj sklonosti i kaznili ga, kada bi zidove i pokućstvo isprljao crtežima, no to ga nije spriječilo, da steče neumrlost gradnjom crkve sv. Petra u Rimu, spomenikom Mojsijevim i svojim slikama u Sikstinskoj kapeli. — Pascalov otac htjede, da se njegov sin posveti proučavanju mrtvih jezika, no on se krišom bavio matematičkim studijama, koje su otkrile njegov veliki um i uništile očeve osnove.

Joshua Reynolda grdio je otac kao najvećega besposličara zbog njegove sklonosti k slikarstvu. Ispod jedne od njegovih slika pisano je očevom rukom: »Naslikao Joshua iz puke lijenosti«. Pa ipak posta taj lijeni mladić osnivač »Londonske kraljevske akademije«, i najbolji slikar Engleske.

Claude Lorrain, francuski umjetnik bio je poslan poslastičaru u nauk, Molièr tapetaru, a Guido Rennie u glazbenu školu.

Schiller je trebao da postane kirurg vojničke škole u Stutgartu. I pored kneževog zlostavljanja i svog prozaičkog posla napisao je »Razbojnike«, u kojima se ispoljio njegov veliki um. Toliko je čeznuo za pjesništvom, da je pobjegao iz škole, koja je za njega bila zatvorom, te je bez ikakovih sredstava otišao u tuđi nemio svijet.

Pored svega toga izvojštio je pobjedu i postao neumrli pjesnik napisavši jednu dramu za drugom.

Liječnik Händl želio je da mu i sin prigrli njegovo zvanje. Stoga je nastojao, da ga odvrati od muzike. Ali dječak vježbao je, kadgod mu je to bilo moguće na tavanu na starom glasoviru. Putujući u Weissenfels zavuče se neopaženo u jednu kapelicu i sviraše orgulje, dok mu je jedan dječak gazio mijeh. Weissenfelski knez, koji je to slučajno čuo, začudi se nemalo mješavini dobre muzike i rđavog sviranja na orguljama. On ne ukori dječaka kao što se ovaj bojao, već pohvali njegovu darovitost i ljubav za glazbu. Samo tome knezu imao je kasnije Händl zahvaliti, da je njegov otac konačno popustio njegovim molbama.

Čovjek ne miruje, dok ne nađe svojim sposobnostima odgovarajuće mjesto. Sve ga nešto progoni i ne da mu mira, dok ne dospije u pravi kolosek.

Daniel Defoe bijaše trgovac, vojnik, tajnik, poslovođa jedne tvornice, poslanik i pisac mnogih neznatnih djela, dok napolsjetku nije napisao svoje remek-djelo Robinson Crusoe.

Zgodno se kaže: »Kada bi Bog odredio jednome anđelu, da čisti ulice, a drugome da vlada kraljevstvom, nitko ih ne bi mogao nagovoriti, da zamijene svoj posao«. Isto tako nije moguće nikoga odvratiti od zvanja, za koje je određen. Presretan je onaj mladić koji nađe svoje pravo mjesto. Ne ispuni li ovdje svoje dužnosti tada ih nigdje ispuniti ne će. Kaošto ljudi ne bi mogli odvratiti magnetičnu iglu od polova, tako ni roditelji ne mogu odvratiti svoje dijete od zvanja, koje ono u sebi osjećao.

U nekoj priči govori se o smokvi, koju je drveće htjelo izabrati za kraljicu. Budući da se maslina ustručavala da poradi kraljevske časti napusti svoje ulje, »koje se sviđa Bogu i ljudima«, reče smokva: »Ni ja ne ću da napustim svoj slatki, plemeniti plod samo zato, da vladam nad drugim drvećem«.

Ta je priča prilijepa opomena za tisuće ljudi, koji zataje blagost i bogatstvo svoje naravi samo zato, da uzmognu raditi ono, zašto stvoreni nisu. Smokva bi bila smiješna kao vladarica jakoga hrasta i visoke jele, dok su, što se plodova tiče, hrast i jela, prema smokvi manje vrijedi. Za smokvu je časno da donosi slatki plod. Ona sja u svome krugu. Da ne donosi ploda, prestala bi njezina vrijednost.

Tako mnoga majka, koja kao kraljica vlada u svojoj porodici, napušta toplo svoje ognjište, da se posveti javnoj bučnoj djelatnosti, za koju nema ni najmanje dara.

Kao što bi smiješni bio teretni konj kod trke, tako su smiješni ljudi na nepravom mjestu.

Ako je netko započeo nešto svim žarom, pa nije uspjeo, ne smijemo misliti, da nigdje ne će uspjeti. Promatrajmo ribu u pjesku, kako se svom silom uzalud napreže, da pođe naprijed. Ali čim je pokrije visoki val plime, ona postaje drugi stvor. Tek što osjeti vodu, zapliva kao strijela. Peraja, koja su prije bila preprekom očajnome stvoru, sada su od važnosti — glavna njena pomoć.

Ne napreduješ li u stanovitoj stvari pored svega napora, razmisli, da li si izabrao pravi put. Voltaire i Petrarca napustiše svoje odvjetničko zvanje i izabraše umjesto njega mudroslovlje i pjesništvo. Cromwell bavio se do svoje četrdesete godine gospodarstvom.

Rijetko tko između nas pokaže do svoje petnaeste godine odlučnu volju i dar za stanovito zvanje. Obično već ranije pitamo naš duh za savjet i mislimo, da ćemo otkriti osobiti dar za određeno zvanje, no većinom ne otkrivamo ništa. No to ne smije biti razlog, da postanemo mlaki u vršenju svojih dužnosti. Nasuprot požrtvovno, vjerno vršenje posla, poslušnost prema našim roditeljima i pretpostavljenima kao i strogost prema sebi samima dovest će nas na pravo mjesto.

Neki obavljaju poslove, koji im nisu ugodni. Takovi ljudi obično misle, da bi obavljajući drugi posao bili sretniji. Gotovo za svakoga čovjeka nastupi dan, kada može da po volji odabere zvanje. Koje zvanje da odaberemo? Kojega posla da se latimo? Imaš li volju da budeš drvodjela — postani drvodjela. Naginješ li liječništvu, postani liječnik. Čvrsta odluka i ozbiljni posao osjegurat će ti uspjeh. Ako pak u nijednom zvanju nemaš sklonosti, tada oprezno izaberi ono, zašto imaš najviše sposobnosti i dara.

Svijet treba svakoga, no veliko bogatstvo i velika slava nije za svakoga. Pravi uspjeh stoji u tome, da dobro ispunimo dužnosti svoga zvanja — a to može svako.

Bolje je, da budeš taljigaš prvoga reda, nego li što drugo srednje ruke. Svijet postaje sklon mnogima tek onda, kada sebi izvojuju uspjeh, i ako su prije bili izvikani kao budale. Dok su se još borili i nepoznati bili, postupao je s njima ružno. I ako takovi primjeri rijetkoga razvitka ne dokazuju, da će se svaka budala popeti do visine, treba nam znati, da mnoge budale, besposlice i glupaci nisu ništa drugo već »četverouglasti predmeti u okruglim rupama«, to jest obdareni ljudi na nepravom mjestu.

»Mi, koji mislimo, da smo razvijeni i učeniji«, kaže Thackeray »morali bismo imati mnogo saučešća sa onima, koji nisu tako obdareni kao mi. Ja sam uvijek volio glupake. One, koje sam poznavao iz škole, bili su moji najbolji drugovi. S vremenom postali su dosta pametni. Nasuprot mnogi od onih, koji su znali praviti latinske šesterce i brzo prevoditi grčki, nisu ni danas bolji, ostali su naime uobraženi glupaci.

Wellingtona držala je ne samo njegova majka, već i njegovi susjedi i prijatelji lijenim, glupim i bez ikakvoga zanimanja. Nitko nije mislio, da će se tako lijepo razviti. Jedino što su njegovi roditelji na njemu opazili, bila je njegova marljivost i istrajnost. Za vojničko zvanje kao da nije imao volje i dara, pa ipak je u četrdeset i šestoj godini pobjedio tadašnjega najvećega đenerala. — Roditelji maloga Linea bili su očajni zbog svoga sina, koga su smatrali idiotom. Činilo se, da je nesposoban za ma kakvo zvanje. Misao, da uči teologiju, morali su uskoro napustiti. Naposljetku htjeli su, da se posveti liječništvu. I to nije uspjelo. Tihi učitelj upravljao je njegovom dušom. Vodio ga je u šume i polja mjesto u sveučilište, i učinio ga i protiv njegova siromaštva, bolesti i nužde najslavnijim prirodnjakom.

Johna Harvarda držali su neobdarenim, pa ipak je on kao pravi dobrotvor svoje domovine osnovao Harvard-sveučilište.

Roberta Clivea, utemeljitelja britanskoga carstva u Indiji, koji je sa svojih pet hiljada ljudi pobijedio kod Plassya pedeset hiljada, smatrali su u školi glupakom i lijenivcem. Sir Waltera Scotta nazivao je njegov učitelj budalom. Kad je Byron malo bolje napredovao u školi, znao bi njegov učitelj reći: »No, Jordia, vidjet ćemo, koliko će vremena proći, da budeš opet zadnji! Majka Sheridana mučila se uzalud, da poduči sina u osnovnim predmetima. Tek bol zbog njezine smrti probudi u njemu uspavane darove i on posta jedan od najduhovitijih ljudi.

»Zašto ponavljaš isto tome magarcu dvadeset puta«, upita otac Wesleyev. »Jer bi sav moj trud bio uzaludan da mu to kažem samo devetnaest puta«, odgovori ustrpljiva majka. Sad će stvar razumijeti i upamtiti«.

Mi živimo u površnome vijeku i ne staramo se uvijek dosta da njegujemo duševne i tjelesne sposobnosti. Mi bismo morali proučavati našu snagu, naše slabosti, naše sklonosti i odvratnosti bez obzira na to, da li je naša darovitost velika, osrednja ili nikakva.

»Upoznaj samoga sebe!« Tako bi napisano na delfijskim vratima. Ma da je proročište već odavna zanijemilo, te su riječi i danas znatne. Boljega savjeta nema za čovjeka. Najviša grana filozofije jeste proučavanje čovječje prirode. Samo tada, ako smo zaista upoznali svoju prirodu, biće nam moguće da izbjegavamo ono, što nije za nas. Čovjek, koji je pravo upoznao svoje sposobnosti, dobro će proći svijetom, dok onaj, koji ih ne poznaje, ne će nikada učiniti ništa dobra.

Evo jednoga oglasa, koji oglasitelju nije donio nikakav odgovor. »Mjesto traži jedan štampar, koji bi preuzeo štampanje ili izdavanje. Znade poučavati u slikarstvu, književnosti, geometriji i mnogim drugim predmetima. Bio bi dobar i za zidara, a znao bi izrezivati i žuljeve. U crkvenom koru mogao bi preuzeti mjesto basista ili tenora«. Za nekoliko dana dodao je gornjem oglasu: »Cijepao bi i drva jeftinije od drugih«.

Ta primjedba pribavila mu je posao i oglasa nije više trebalo.

Tvoja darovitost vodi te do tvoga određenja, a tvoj značaj otkriva tvoju sudbinu. Slijedi svoje sklonosti jer se dugo ne možeš boriti protiv njih. Ali pazi, da se ne odlučiš za nešto, zašto misliš da ne ćeš moći vršiti potpuno i savršeno. Priroda se protivi svemu nepotpunome, nedovršenome.

Bolje je biti Napoleon među čistačima obuća ili Aleksander među pometačima nego li šupljoglavi odvjetnik, koji, kao i nužda, ne poznaje zakon.

»Tko se bavi obrtom, taj posjeduje kneževinu, kao što i svaki, koji imade zvanje, zauzima časno mjesto«, tako kaže Franklin i nastavlja: »Ratar stoji čvršće na svojim dvijema nogama, nego li plemić na svoja dva koljena.

Diploma i odličan rod, darovitost i veliki um od neznatne su vrijednosti, ako ne idu uporedo s taktom i praktičnošću.

Ne pita se, tko si i što si, već što znadeš.

Svakome je bez sumnje, ako i ne obilno, udijeljen osobiti dar za onu ulogu, koja mu je određena u svijetu, a samo maleni broj — mi ih nazivljemo veliki umovi — pokazuju taj dar već za rana i to u velikoj mjeri.

Madame de Staël učila je političku filozofiju u doba, kada se druge djevojke igraju jošte lutkom. Mozart je svirao glasovir i udešavao muziku za malene igranke, kad mu je bilo četiri godine. Goethe je napisao jednu tragediju već kao dvanaestgodišnji dječak. Grotius je izdao sasvim dobro filozofijsko djelo u petnaestoj godini. Liszt

je svirao u javnosti sa dvanaest godina, a Canova je još kao dijete pravio kalupe iz ilovače. Kean je prikazivao Shylocka isto tako vješto prvi put u mladosti kao i kasnije, kada je bio već dozreo do umjetnika, a Ljudevit XIV. bio je već sa četrnaest godina «kralj dušom i tijelom«.

Svi ti pokazali su u ranoj mladosti darovitost, koju su upotrijebili u kasnijem životu. Takova rana zrelost je rijetka. Mi obični smrtnici moramo se truditi , da otkrijemo našu darovitost, a ne smijemo čekati, da će se ona iznenada pojaviti. Jesmo li je pak našli, tada je naša dužnost, da je pretvorimo u suho zlato.

»Ne ja, već priroda vaša zabranjuje vam propovijedati«, reče jedan biskup mladome sveșteniku, koji nije imao dar za propovijedanje.

Ako je tvoje zvanje skromno, vrši ga tako, da ga uzvisiš. Proučavaj sve, što u nj zasijeca. Radije krasi svoje mjesto no da nastojiš predobiti tuđe.

Hoćeš li se popeti na najviši stepen svoga zvanja, tada otpočni s najnižim. U njemu nije ništa neznatno.

O odgovornosti, koje zauzimamo prema našoj okolini i porijeklu — a to je pitanje odvajkada najviše zanimalo najveće učenjake — neki znameniti sveštenik izriče svoje mišljenje ovako: »Ti nisi odgovoran za čine tvojih otaca i praotaca, ma da su oni učinili i najgadnija djela, i ma da način njihova života uplivlše još stotinu godina na tebe. Ti nisi odgovoran zato, što je tvoje tijelo grbavo ili živčano slabo, kao što nisi odgovoran radi tvoga rodnoga mjesta, niti radi vjere, u kojoj su te odgojili. Sasvim je dakle izlišno da si razbijaš glavu radi tih stvari, koje su se dogodile sasvim bez tvoga sudjelovanja. Sve treba da uzmemo onako, kao što jeste, samo što se tiče zvanja, odluči tako, da možeš kazati: »Zato sam rođen. To je moje određenje«.

Kao što ljubav treba da bude jedini povod bračne veze, jer je ona jedina kadra da nam pomaže nositi terete bračnoga života, tako je ljubav k zvanju jedino sredstvo, koje će čovjeka donijeti valovima opreka u sigurnu luku. Gdje nje nema, tamo gubi život svoj čar. Sva su tako zvana »učena« zvanja prepunjena, ali se ipak još uvijek najviše traže ti putevi, jer sadržavaju mogućnosti velikih novih uspjeha. Izabere li tkogod naučno polje, — i ako je bez darovitosti ili sklonosti za nj, samo zato, jer je njegov otac udario istim putem, ili jer njegova majka to želi, bilo bi bolje za njega, da postane zavirač ili vozar tramvajski. Na tome jednostavnome mjestu mogao bi možda bolje napredovati, dok će drugdje nanijeti

mnogo štete. U nepodesnom zvanju ličio bi na pećinu, koja se srušila na željezničku prugu, kuda treba da prođe brzi vlak.

Još do nedavna bio je brak jedina »svrha« djevojke, a neudate bile su susretane negodovanjem. I sam Lessing, čovjek inače bez predrasuda izrekao je o tome svoje mijenje uvijenim načinom: »Žena, koja umuje isto je tako smiješna, kao i čovjek, koji se dotjeruje«, a Nietsche rekao je: »Žena rijetko misli, a i ono što misli, ništa ne vrijedi«.

Još do nedavna običavala je duhovita, častoljubiva žena, ako ju je iznenadio posjet, brzo sakriti svoju knjigu ili rukopis i zamijeniti ga ma kakvim, za takvu zgodu spremljenim, ručnim radom. Gospođe, koje su onda pisale knjige, tajile bi to kao kakvu sramotu. Dr. Johnson poredio je ženu, koja u javnosti govori, sa psetom, koje ide stražnjim nogama. »Da to ona dobro ne čini», dodao je, »manje je čudno, nego li što to ona uopće čini«.

Neki glasoviti učenjak rekao je svojim kćerima: Ako ste sebi prisvojile znanje, sakrivajte to pred vašim muževima, jer oni većinom gledaju mudru i učenu ženu ljubomornim i nezadovoljnim pogledom«.

Sve to promijenilo se je i danas je sasvim drugačije. Willard kaže: »Najveće otkriće devetnaestoga vijeka jest otkriće žene«. Ona je postala nezavisna, te su joj osim udaje otvorena nebrojena zvanja. Prije je birao zvanje samo sin, a sada se za nj odlučuje i sestra. Ta sloboda služi na čast devetnaestome vijeku.

No s tom slobodom skopčana je odgovornost, jer je novim prilikama svaka djevojka prisiljena da ima stanoviti cilj pred očima.

»Djevojke, budite dosljednje«, kaže Milner, »vi ste doista dosta revnosne u vašem nauku, pokazujete sposobnosti i istrajnost, položete sjajno ispite i dobivate dobre svjedodžbe. Ali kada ste to postigle, padate većinom u zimski san, prestajete raditi i čekate na udaju. Vezenje, slikanje, odijelo, posjete, muzika, šurovanje, to je posao, kojim se odsada najradije bavite. Zar ste zato uložile toliki novac i naporni rad u vaše nauke? Budete li poslije ipak prisiljene, da same zarađivate kruh, morate se zadovoljiti jednostavnim mjestom, dok se mladići, koji su s vama svršili nauke, uzdižu korak po korak onom ljestvicom, koja vodi dobrome i sigurnome mjestu. Vi djevojke zadovoljavate se napretkom srednje ruke i brinete se većinom samo za udaju. Udate li se dobro, oblačite se skupocjeno, pohađate društva, prepuštate mišljenje svome mužu i vraćate se k neznanju. Udadete li se iz ljubavi za siromašnoga čovjeka, perete, kuhate, ribate, kažnjavate svoju djecu i brinete se za nju. U tom slučaju za vas je odmor, možete li jedan čas ćeretati sa susjedom preko plota. U kratko, vi provodite svoje vrijeme gore nego li konj na gumnu, a to sve za to, jer ste nedosljednje. Izaberite radije zvanje ili posao, koji sasvim dobro razumijete, vršite ga svom snagom i vjernom odanošću, pa ako onda ljubav i brak kruniše vaš život, daće oni vašemu radu tim veći sjaj.

»Svijetu treba, kaže dr. Holb, »jedrih djevojaka, djevojaka, koje su desna ruka svojoj majci, i prava pomoć svojoj braći, koje razmrsuju sve zamršene niti u kućanstvu, koje otac rado gleda, no više zbog dobrote nego li zbog ljepote, o kojima braća govore ponosom, ali ne samo zato, što su društvene i što lijepo igraju.

Nadalje trebamo djevojaka oštroumnih, koje imadu svoje poglede, nezavisnih, da prema njima žive, koje se ne odijevaju napadno, koje ne muče svoje noge obućom i ne kvare svoj struk stezanjem; djevojke, koje se odijevaju lijepo ali jednostavno i izbjegavaju gluposti mode.

Mi trebamo djevojaka valjanih, nevinih, čistih, bez pretvaranja, čija usta istinu zbore, koje sa dvadeset godina znadu o grijehu, pretvaranju i nevaljalštini manje nego li mnogo razmetljivo desetgodišnje djvojče.

Nama treba brižnih, požrtvovnih djevojaka, koje znadu razlikovati potrebno od nepotrebnog, te se prema tome ograniče, da budu na pomoći brižnome ocu i požrtvovnoj majci, čije je srce puno saosjećaja tako, da sa žalosnim plaču, a sa radosnim se raduju.

Prepredenih, dosjetljivik i tako zvanih sjajnih djevojaka nama ne treba.

Nama treba veselih i srdačnih djevojaka, koje se ne ističu u šarenom svijetu, već su zabavne u domaćem krugu.

Da imademo takovih djevojaka u našoj blizni, izgledao bi nam život ljepši i svježiji.

Kad tko o ženskome krugu govori,
K'o da o zasebnom svijetu zbori,
I nema mjestanca tuđe,
Gdje šta bez žene se zbude,
Nema ni cilja ni težnje,
Ni boli ni smrti bež nje
Života ni časti ni sreće,
Gdje žensko se biće ne kreće.

»Nema na svijetu čovjeka osim u ludnici, koji ne bi mogao činiti dobro«, veli Bulwer. Ne mogu li književnici, govor ici i industrijalci i izvan svoga zvanja činiti dobro? Jesi li govorio s kojim seljakom ili zanatlijom, a da nisi opazio, da svaki od njih imade zasebni dar i znade nešto, što ti ne znaš? I najnepotrebniji stvor, koji sve svoje vrijeme prozrijeva u klubu ili ga utroši u besposlenoj šetnji, ne može se izvinuti, da nema ni zašta dara. Ljudima nije toliko potrebna darovitost, koliko dobra namera ili drugim riječima: Ne nedostaje im snaga, već volja za rad.

Misao, koja te prožimlje kod posla, neka bude uzvišenija od samoga posla. Većina ljudi smatra svoje zvanje samo kao sredstvo za izdržavanje. Kako je nisko i ograničeio takvo shvaćanje zvanja, posve protivno onome, što zaista ima da bude zvanje: škola života, koja razvija karaktere i ljude. Naš posao treba da nas uzvisi i pobudi u nama duboke misli i da sve božanske darove u nama uredi i poljepša:

Radujem se misli toj
Da nij' zadatak moj, svijet taj da ravnam.
Znat' i rado vršit, što Bog odredi za me
To je sav poso moj.

Jean Ingelow.

ŠESTO POGLAVLJE.

USREDOTOČENA SNAGA.

Samo jedno hoću da radim. (Sv. Pavao).

Vršio je to svim srcem i pošlo mu je za rukom.
(2. knjiga kronike).

Što duže živim, sve više dolazim do uvjerenja, da sva razlika između dva čovjeka: slaboga i jakoga, moćnoga i neznatnoga leži samo u radnoj snazi — u nesavladivoj odlučnosti, koja poznaje samo smrt i pobjedu. (Fowell Buxton).

»U Frankfurtu nije bilo dosta mjesta za sve nas«, reče Nathan Rothschild, misleći na sebe i na svoja četiri brata. »Ja sam trgovac s engleskom robom. Neki poznati, tada najveći trgovac dolazio je redovito k nama. On se hvalio, a mi smo se smatrali počašćeni, kad nam je prodavao robu. Jednoga dana, bio je utorak, zamjerio mi je nešto i nije mi htio pokazati svoju robu. Na to rekoh svome ocu: »Ja ću sam poći u Englesku«. U četvrtak otputovah. Kada sam prispio u Manchester, uložio sam sav svoj novac u robu, koja ni ondje nije bila jeftinija nego li kod kuće. Pri svem tom učinio sam dobar posao.

»Nadam se«, reče jedan od prisutnih, »da vaša djeca ne polažu toliku vrijednost na novac i trgovinu, da bi zato zaboravili važnije stvari. To zacijelo ni vi sami ne biste željeli«.

»Svakako bih to želio«, reče Rothschild, »da se svom dušom posvete trgovini, jer je to put k pravoj sreći. Ostanite samo kod svoga posla, mladi čovječe, obrati se govoreći jednome mladome pivaru. »ostaiite kod svoje pivare i vi ćete možda postati prvi pivar u Londonu. Želite li pak biti jednovremeno pivar, tvorničar, bankar, trgovac, tada ćete lako propasti.«

Vrijeme, u kojemu živimo, iziskuje od nas, da ne vršimo mnogo poslova ma kako, već samo jedan, ali izvrsno. Tko dijeli svoj napor u naše koncentrirano doba, neka se uspjehu ne nada.

»Ovdje se prevozi pokućstvo, čiste ćilimi, raznose vijesti i sastavljaju svakovrsne pjesme«, bilo je napisano na cimeru nad nekom neznatnom londonskom trgovinom. Taj oglas podsjeća na oglas nekoga Kenarda iz Pariza, koji kaže, da je pisar, knjigovođa, čovjek, koji tumači govor cvijeća i prodaje krompir.

Razlika između onih, koji napreduju i onih, koji nazadaju, nije samo u množini posla, koji izvršuju, već u množini pametnoga posla.

Mnogi od onih, koji propadaju, rade dosta, te bi mogli postići uspjeh, no ne postignu ga zato, jer sve rade prema svojoj ćudljivosti, raspoloženju, bez metode, bez obzira na prilike. Njima je nemoguće pretvoriti pošten poraz u korisnu pobjedu. Oni imadu dosta sposobnosti i dosta vremena, nu pošto bacaju prazan tkalački čun amo tamo — i ne tkaju kako treba, tkivo života.

Kada takove ljude pitamo za cilj, koji postići žele, odgovaraju: »Ne znam, zašto sam najsposobniji. Ja se pouzdavam u pošten i naporan rad, zato sam odlučio bez prestanka raditi. Znadem, da ću naići na zlato ili srebro, a ne bude li ni jedno od toga, biće željezo«.

Takvima možemo odgovoriti najvećom sigurnošću, da ništa ne će postići. Kako može inteligentan čovjek da se dade na prekopavanje cijele zemlje u nadi, da će naići na zlato i srebro? Tko neprestano očekuje, da će nešto naći, taj naposljetku ne nađe ništa. Samo ono zaista nađeno, što cijelom dušom tražimo. Ako ništa osobita ne tražimo, ne ćemo ništa osobita naći.

Osim pčele dolaze mnoge druge bubice na cvijeće, ali ona je jedina, koja sabira med.

Pa ma ne znam koliko učili i pošli u svijet bez stanovita cilja i posla, ne ćemo pored najboljih prilika ništa osobito postići. Ta kako bi mogao pogodan vjetar pratiti mornara, koji ne zna, u koju luku treba da plovi.

»I najslabiji može nešto postići«, kaže Carlyle, »ako svu svoju snagu upravi jednomu cilju. Isto je tako vjerovatno, da i najsnažniji ne će ništa postići, ako svoju snagu rascjepka. Trajna kap vode probuši kamen, dok i najjača bujica, koja velikom bukom preko njega prijeđe, ne ostavlja iza sebe ni traga.

»Kad sam bio mlad, mislio sam, da grmljavina ubija čovjeka«, reče neki mudri propovijednik, »kada sam postao stariji, znao sam da to čini munja. Stoga sam odlučio manje grmjeti, a više sjevati«.

Današnje je doba, doba svijesne, koncentrirane energije. Danas stroj od deset konjskih snaga ne smije zauzeti više mjesta nego li stroj od jedne konjske snage.

Isto tako iziskuje društvo, da jedan čovjek imade snagu desetorice. Ono cijeni onoga, koji jednu stvar potpuno razumije i bolje izvede nego li drugi. Može li on napetošću sve svoje snage najbolje raditi, smatra se osobitim čovjekom.

Kada se daždenjak prereže na pola, prednji se dio tijela pomiče naprijed, a stražnji unazad. Tako biva s onim, koji imade više ciljeva pred očima. Podijeljena djelatnost osvećuje se neuspjehom.

Naprotiv mirno i ustrajno ići svom snagom za dostojnim ciljem i doživjeti brodolom života, savim je nemoguće.

Lojanom svijećom ne možeš probiti šatorsko krilo, ali njome možeš probiti hrastovu dasku. Saliјš li tane iz puščanog praha njime možeš prostrijeliti četiri čovjeka.

Sunčane zrake, uhvaćene žižom mogu lako zapaliti vatru.

Ne oklijevaj da izvedeš svoju nameru. — Charles Dickens veli: »Pažljivost je jedina korisna, sigurna, vrijedna i dostiživa stvar kod svakoga učenja. Moj dar izuma ili maštanja ne bi mi ništa koristio, da se nisam privikao biti pažljiv«. Ja se ne laćam i jednoga posla samo jednom rukom, već svim silama svojim.

Mnogi ne postizava ništa osobito, jer mu je snaga podijeljena u mnogo dijelova. On bi se rado na svaku stvar osvrnuo, mjesto da se usavrši u jednoj stvari. Takvim ljudima se divimo, ali se na njih ne možemo osloniti.

»Mnogi ljudi, koji posmatraju mene i moje djelovanje u javnosti«, veli Edward Bulwer — »čude se i pitaju, odakle nalazim vrijeme, da pišem tolike knjige. Moj je odgovor ovaj: »Ja zato tako mnogo mogu izraditi, jer ne radim suviše najedamput. Da čovjek može dobro raditi, ne smije se nikada preraditi, inače je drugog dana umoran i radi premalo. Ja s pravom mogu kazati, da sam toliko čitao kao malo tko, mnogo putovao, mnogo vidio. Bavio sam se politikom, a osim toga napisao četrdeset svezaka, za koje sam također mnogo morao čitati. Pitaju, koliko sam vremena potrošio, da sve to proučim, pročitam i napišem. Ne više od tri sata dnevno, a još manje, kada sam prisustvovao sjednicama parlamenta. No za ta tri sata posvetio sam svu svoju pažnju onome, što sam radio«.

Premda je Coleridge bio odlične obdarenosti, nije ih umeo koncentrirati. On je živio u atmosferi duševne rasejanosti, koja je trošila njegovu energiju, iscrpjela njegovu otpornu snagu i učinila cijeli njegov život u mnogome pogledu neuspješnim. On je sanjario i snovao, preduzimao si koješta, ali sve do svoje smrti ostao je samo kod odluka. Neprestano je htio nešto raditi, ali uistini nije radio ništa. »Coleridge je umro«, piše Charles Lamb jednome prijatelju »i pripovijeda se, da je ostavio preko četrdeset hiljada »nedovršenih« sastavaka o metafizici i drugim znanostima«.

Svaki znameniti čovjek stekao je svoju glasovitost samo time, što je svu svoju snagu umio koncentrisati.

Hogarth je posmatrao najvećom pažnjom lice, koje je imao slikati, dok ga nije toliko upamtio, da ga je po volji mogao upotrijebiti.

Svaki predmet posmatrao je tako dugo i tačno kao da ga više nikada ne će vidjeti. Zato je postigao u pojedinostima svojih slika toliku savršenost, da je vrijeme, u kome je živio, gotovo fotografirao. Osim toga nije bio ni visoko obrazovan ni pomno uzgojen čovjek, samo njegov dar posmatranja učinio ga je velikim.

Znameniti ljudi, koji su u zatvoru pisali svoje knjige, poznaju iz iskustva vrijednost pažljivoga posmatranja. Najmanji događaj kao n. pr. posjeta ili pogled nastojnika bio je za njih važan i vrijedan. Sve su to tako upotrijebili u svoju svrhu, kao da se nikada više ne će ponoviti.

Kada dijete, koje uči hodati, upre svoj pogled u stanovit predmet, do kojega želi doći, postigne svoj cilj nesigurnim korakom, a da pri tom ne padne. Skrene li se njegova pažnja drugome predmetu, pasće odmah.

»Kada sam štogod preduzeo, kaže kardinal Richelieu, »išao sam ravno k svome cilju, sve sam porušio, što mi je bilo na putu, i sve zapreke svladao«.

Kad mladić traži mjesto, nitko ga ne pita, tko su mu bili njegovi preci, već što znade. Neki stanoviti posao mora da razumije. U svim velikim djelima jasno se vidi istrajnost, srčanost i stanovit cilj, za kojim je išao začetnik tih djela.

Hemičari tvrde, da trava samo jedne njive imade toliko snage u sebi, da bi mogla sve mlinove i sva parna kola cijeloga svijeta tjerati, kad bi nam bilo moguće koncentrisati svu njezinu snagu u ručici jedne parne mašine. Ali budući da trava miruje, ona je s naučnoga gledišta bez koristi.

Ne samo u znanosti. već i u umjetnosti je stalan cilj neophodno nuždan. Nije onaj najveći slikar, koji na jednoj slici najviše misli oživotvori i sve oblike jednakim načinom istakne, već onaj, koji sa više predmeta predoči jedinstvo i glavnu misao kao središte. Sporedne slike, svijetlo i sjena, sve to treba da služi toj stvari.

Tako treba, da se u svakom uređenom ljudskom životu, bez obzira na njegovu naobrazbu i njegovu svestranost, istakne glavna misao, kojoj je sve podloženo i kojom dolazi do izražaja sva ostala snaga. U prirodi ne vidimo nigdje rasipanje snage. Otkako je bačen čunak po tkivu života, svaka zlatna nit imala je stanovit cilj. Svaki list, svaki cvijet, svaki kristal, svaki atom imade svoju svrhu. Sve to pak, bez sumnje, imade služiti kruni svih stvorova — čovjeku.

Mladići čuju često puta savjet, da sebi odrede visoki cilj, no za cilj treba da izaberemo samo ono, što možemo postići.

Tko u komadu mramora ne vidi anđela, taj ga ni dlijetom ni čekićem ne može isklesati. Odluka sama ne vodi ni do čega. Odapeta strijelica ne luta amo tamo, već ide ravno k svome cilju. Magnetska igla ne pokazuje na sve zvijezde, već samo na sjevernjaču.

Istina, sva je nebeska tijela privlače: sunce je zabliještuje, meteor je pozdravlja, zvijezde joj se smiješe i htjele bi je predobiti, no igla, vjerna svome nagonu teži mirno i nepokolebljivo svome cilju; jer dok se sve druge zvijezde neumorno kreću oko svoga središta, stoji sjevernjača za naše oči nepomično, budući da za svoje veličanstveno kretanje potrebuje dvadesetipet hiljada godina.

I nama kao da se na putu života smiješe mnoga nebeska tijela, koja bi nas rado odvratila od našega cilja, puta dužnosti i istine, — no mi ne ćemo slijediti put mjeseca, koji sjaji pozajmljenim svijetlom, ni meteora, koji zabliještuje, već ćemo magnetsku iglu naših odluka upraviti samo sjevernjači nade.

SEDMO POGLAVLJE.

TAČNOST I VRIJEME.

Veliki sat vremena pokazuje samo jednu riječ: „Sada". Putem „Malo po malo" ne dolazi se do kuće nikada. (Cervantes).

Često, dok razmišljamo, kako da započnemo neki posao, bude prekasno. (Quintilian).

Dok se luda odluči, što će kupiti, nema na vašaru ništa. (Španjolska poslovica).

Trčanje ne koristi, ako na vrijeme ne pođemo na put. (La Fontaine).

Uhvati čas za čuperak! (Shakespeare).

»Žuri se, poštaru, žuri! Žuri se, ako ti je tvoj život drag!« Te riječi bile su u vrijeme Henrika IV. obično zabilježene na važnim pismima, a ispod njih naslikana vješala s obješenim vjesnikom. Tada nije bilo poštanskoga prometa, te su se pisma razašiljala vjesnicima, koji pod kaznom smrti nisu smjeli zakasniti. Već tada u vrijeme sporih poštanskih kola, kada je put, koji danas prevalimo za nekoliko sati, trajao po mjesec dana i bio skopčan s opasnošću, smatralo se nepotrebno oklijevanje zločinom.

Mi vidimo znatan napredak kulture u tome, što se veća vrijednost polaže na vrijeme i što se ono nastoji dobro upotrijebiti. Danas možemo uraditi za jedan sat toliko, koliko se prije sto godina izradilo za dvadeset sati. Kada su već tada kaznili vješalima zanemarivanje od nekoliko časova, koja bi kazna danas trebala za isti prekršaj.

U svakom životu, koji je krunisan uspjehom, bilo je kritičnih časova, za vrijeme kojih se je sve izgubiti moglo, da je duh oklijevao ili da se je srčanost iznevjerila. Napoleon je polagao veliku vrijednost na to, da se sve učini u pravo vrijeme, jer je ono u svakoj bici važno. Propustili li se zgodan čas, to donosi nesreću. On reče, da je potukao Austrijance, jer nisu dovoljno cijenili vrijeme od pet minuta. Kaže se, da je među sitnicama, koje su u cjelini bile uzrokom poraza kod Waterloo igralo ulogu i zakašnjenje Gronchyevo od nekoliko časova. Blücher je došao na vrijeme, a Gronchy je zakasnio. To je bilo dovoljno, da bude Napoleon pobjeđen.

»Afričko društvo« u Londonu pitalo je Ledgarda, kojega je željelo poslati u Afriku, kada bi se mogao spremiti za put. »Sutra rano«, glasio je odgovor. A kada su isto pitanje stavili John Erwisu, odgovorio je: »Odmah«.

Kada su Colina Campbella imenovali zapovjednikom indijske vojske i upitali ga, kada bi mogao poći u Indiju, odgovori: »Sutra«.

»Svaki izgubljeni čas«, kaže Napoleon, »jest prilika za nesreću«.

Snaga, koju potrošimo, odgodivši nešto za sutra, često bi bila dovoljna, da svršimo cijeli posao. I sam posao, kada ga odgađamo, postaje mnogo teži i neugodniji, nego li kada ga odmah izvršimo. Što bismo na vrijeme izveli radosno i oduševljeno, postaje dugotrajnim odlaganjem tegotno. Na pisma se nikada tako lako ne odgovara kao odmah iza prijema. Gotovo sve velike trgovine ne ostavljaju ni jedno pismo bez odgovora. Brzo vršenje dužnosti ili posla uklanja svaku neugodnost. Odlaganje obično znači otežavanje, a sve ono što odlažemo za kasnije, ostaje većinom neizvedeno.

Kao što se sjeme, koje ima donijeti plod, mora posijati u pravo vrijeme, tako se mora i djelo, da bude uspješno, bez oklijevanja započeti, nastaviti i dovršiti.

Cijela vječnost ne može nadoknaditi promašeni čas. Kada bi neka zvijezda zakasnila samo za jedan časak, cijeli bi svemir bio poremećen u svome toku.

»U istoj vodi jedne rijeke ne možemo se kupati dva puta«, veli Heraklit.

»Kako je moguće, da za tako kratko vrijeme uradite tako mnogo?« upitali su Walter Raleigha. »Kada nešto imam učiniti, učinim to smjesta«, bio je odgovor.

Tko se odmah laća posla, ako i koji put pogriješi, prestići će onoga, koji može biti raspolaže i boljim sposobnostima, ali uvijek oklijeva i odlaže.

»Sutra«, to je đavolsko geslo. To je najmilije utočište lijenosti i nesposobnosti. Historija dokazuje nebrojenim primjerima istinitost te tvrdnje.

»Željezo kuj, dok je vruće«, a »sijeno suši, dokle sunce sja«, to je zlatno pravilo.

Većinu od nas treba obodriti, da započnemo neki posao i ustrajemo u njemu. Vrlo je malo nas, koji poznajemo sami sebe toliko, da znademo, koji je sat za nas sat nerada. Kod nekih se javlja poslije jela, kod drugih opet u sedam sati uveče. Osim toga raspolaže svaki preko dana stanovitim vremenom, koje ne treba rasipati, već upotrijebiti, da ne bude izgubljeno. Zora većinom odlučuje, da li će nam dan dobro ili zlo proći. Upotrijebimo li ga dobro, donosi blagoslov.

Pred Henrikom IV. hvalili su hrabrost i spretnost Mayenne. »Imadete pravo«, reče Henrik, »on je veliki đeneral, no ja ga uvijek za pet sati pretečem«. Henrik je naime obično ustajao u pet sati, a Mayenne tek oko deset. To je bila razlika među tom dvojicom.

Neodlučnost izvrgne se u bolest, čiji je pratilac besposlica. Protiv neodlučnosti imade samo jedno pouzdano sredstvo, a to je brza odluka. Tko odvlači, lako je izgubljen.

Većina znamenitih ljudi obično su rano ustajali. Petar Veliki ustajao je pred zoru. »Ja želim«, tako je obično govorio, »svoj život po mogućnosti produžiti i zato prekraćujem spavanje što više«. I Alfred Veliki dizao se pred zoru. Columbo razmišljao je o svome morskom putovanju kao i Napoleon o svojim bitkama rano u zoru. Kopernik bio je poznat zbog svoga ranog ustajanja, a većina starijih i novijih astronoma kao i spisatelja upotrijebili su rano jutro za posao. Walter Scott bio je čovjek tačnosti, i samo na taj način mogao je da svlada svoj golemi posao. Na sva pisma odgovorio je istoga dana, kada ih je primio. Nekome mladiću, koji ga je, kad je stupio na dužnost, pitao za savjet, pisao je: »Čuvaj se kamena smutnje, koji bi se lako pojavio na tvome putu, ako ne budeš potpuno zaposlen. Čuvaj se i onoga, što gospođe zovu »tračenjem vremena«. Lati se odmah posla, što ga uraditi imaš, te se odmaraj poslije, a nikada prije njega«.

Čovjek ne može nikada dosta dovoljno da nahvali porano ustajanje. Porodica, u kojoj je uobičajeno kasno ustajanje, većinom je na putu propasti. Osam, a često puta i sedam sati spavanja dovoljno je svakome. Iza toga treba svaki zdrav čovjek da ustane, da se brzo obuče i pođe na posao. Kaže se, da je brza tačnost prilјepčiva inspiracija. Inspiracija ili ne, ona je praktična vrlina civilizacije.

Imade jedna stvar, koja bi trebala, da je ljudima isto tako sveta kao bračna veza. To je dogovor. Čovjek, koji bez važnoga razloga ne drži dogovor, lažljivac je i svijetu poznat kao takav.

Ako čovjek pažljivo ne računa s tuđim vremenom, kako će tada računati s tuđim novcem. Nema gotovo nikakve razlike između krađe jednoga sata ili pedeset kruna. Mnogim ljudima donosi jedan sat i više od pedeset kruna.

»Da živim, to baš nije nužno, ali da sam u stalno vrijeme na stalnom mjestu, to je od potrebe«, kazao je Pompej.

Predsjednik Washington običavao je, bez obzira na to, da li su se pozvani članovi kongresa sakupili ili ne, ručati u četiri sata. »Moj

kuhar«, običavao je reći, »ne pita nikada, jesu li se sakupili gosti, već samo, je li vrijeme ručku«. Kada je njegov sekretar izvinio svoje zakašnjenje time, da mu sat zaostaje, odvrati Washington: »Ili vi morate promijeniti sat ili ja sekretara.

Kada je Nelson htio krenuti na jedno od svojih glasovitih morskih putovanja, reče njegov kočijaš, da će doći tačno u šest sati. »Dođite četvrt sata ranije«, reče admiral. »Ja sam uvijek bio četvrt sata ranije na određenom mjestu, i to me je učinilo čovjekom.

Napoleon, koji je svoje maršale pozvao na ručak, sjeo je sam za sto, kada oni na vrijeme nisu došli. Napokon dođoše, ali upravo onda, kada se Napoleon digao od stola. »Gospodo«, reče on, »ručak je u ovaj čas svršen, hajdemo odmah na posao«.

Maršal Blücher bio je jedan od najtačnijih ljudi. Moltkeova tačnost bila je također poznata. Nju je naslijedila cjelokupna njegova vojska.

Tačnost je učtivost kraljeva.

Imade ljudi, koji se bez prestanka žure. Oni kao da trče za svojim poslom. Njima manjka raspored vremena i zato rijetko kada postignu mnogo. Slični su onima, koji se boje, da će zakasniti na vlak.

Najljepša uredba svake škole jeste zvono. Ono navikava đake tačnosti, te ih jednako sjeća na poso kao i na odmor. Svaki bi čovjek trebao da pazi na tačnost svoga sata. Sat, koji »prilično« dobro ide, navikava nevaljalim običajima, te je i najmanjom svotom preskupo plaćen. Ako je potrebno, nosi radije izlizane haljine, ali nikada netačan sat. Čovjek, koji se tačno drži vremena, držat će vjerno i zadanu riječ. Tačnost je majka povjerenja, ona otvara kredit. Ona dokazuje, da je naš posao u redu i da smo prema tome sposobni.

»Bolje kasno nego nikada«, nije ni izdaleka tako dobro načelo kao ono, što kaže: »Bolje nikada kasno». Zaostaje li sat vlakovođe, gotovo je siguran sudar vlakova. Propusti li agent da u zgodan čas proda akcije svoga klienta, klient zacijelo štetuje. Zakasni li sluga sa spisima pomilovanja, nesreća je gotova. Mnogi život propao je zbog izgubljenih pet minuta. Na mnogome grobnome humku promašena života čita se između redaka: »Prekasno«. Razlika među pobjedom i porazom, među uspjehom i gubitkom, često je sakrivena u pet izgubljenih časova.

OSMO POGLAVLJE.

LIJEPO VLADANJE VRIJEDI ZLATA.

Umiljato janje dvije matere sisa. (Narodna poslovica).

O vladanju zavise tri četvrtine života. (Matthew Arnold).

Učtivost je kao jastuk napunjen vazduhom. Ako i prividno ničega u njemu nema, smanjuje potres i udarce. (Carey).

Bolje ti je da spretno podigneš lepezu, nego li da nespretno pokloniš pet hiljada kruna. Bolje je da dobročinstvo sasvim uskratiš, nego li da ga mrzovoljno udijeliš. Lijepo vladanje svuda je glavna stvar, samo se po njemu možeš dopasti i napredovati. Ne toliko poznavanje grčkoga i latinskoga jezika, već tvoje lice, tvoje vladanje, tvoja spretnost promaknut će te od sekretara do savjetnika, od savjetnika do poslanika. (Chesterfield).

Najodličniji čovjek, koji imade mrvicu razuma i čustva, opaža razliku između nježne, plemenite i surove gospode. Zaista i pseto opaža tu razliku. (George Eliot).

»Ne bi li htio imati moju snagu? upita oštri istočni vjetar blagi povjetarac. »Kažem ti, kada se pojavim, pozdravlja me cijela obala znacima oluje. Lako lomim katarke, posipam more ostacima brodova, i dižem moćni Atlantski okean u visinu. Ja sam strah svih bolesnika, i samo zbog mene, da ih sasvim ne rashladim, sijeku šume, kopaju rudokope, da dobiju drvo i ugljen. Cio svijet sakriva se pred mojim dahom. Ne bi li i ti htio da budeš tako moćan?«

Povjetarac ne odgovori ništa, već se spusti bez riječi s neba na zemlju. I gle! Sve rijeke i jezera, sve šume i polja, sve životinje i ljudi smješkahu se zadovoljno zbog njegova dolaska.

Vrtovi cvjetahu, plodovi dozrijevahu, srebreno žito zavi se u zlato, sitni oblačići i vesele ptice ganjahu se po zraku, a lake lađe zadovoljno plovljahu vodom. Svuda se vidjela sreća i radost. Lišće, cvijeće, plodovi, žetva, zadovoljstvo i ljepota bijahu jedini odgovor na drzovito pitanje istočnoga vjetra.

Pripovijeda se, da je jednom kraljica Viktorija oholo odgovorila svome mužu. Nadvojvoda Albert, povrijeđen u svome muževnome ponosu, povuče se u svoju sobu i zatvori se. Iza nekoliko časova pokuca netko na vrata.

»Tko je?« upita nadvojvoda.

»Ja sam, kraljica Engleske. Otvori!« glasio je oholi odgovor. Nadvojvoda ne odvrati ništa. Iza poduže pauze opet netko pokuca na vrata i začuše se blage riječi: »Ja sam, tvoja žena Viktorija«.

Sasvim je izlišno reći, da su se na to vrata odmah otvorila, razmirica dokončala.

Kaže se, da učtivost muža vrijedi isto, što i ljepota žene. One odmah govore u prilog onome, koji je posjeduje.

Neki kaluđer, tako pripovijeda stara legenda, bio je isključen iz crkve. Kada je umro, odvede ga anđeo u pakao i odredi mu tamo

mjesto. Njegov vedar i zabavan duh pribavi mu i tu prijatelja. Pali anđeli spustiše se u pakao, samo da budu u njegovoj blizini. Sada ga otpraviše u najdublje ponore podzemnoga svijeta. Nu i tu se dogodi isto. Njegova prirođena ljubaznost i dobrota bijahu neodoljive. Pakao se njegovom prisutnošću pretvori u nebo. Napokon ga odvede anđeo pred vječnoga sudiju i reče, da on ne može naći mjesto, koje bi za kaluđera bilo kazan, jer on sreću nosi u sebi. Nije preostalo drugo, no da ga prime u nebo i proglase svecem.

»Biskup Fenelon tako je mio«, reče lord Peterborough, »da sam morao pobjeći, jer bi me inače načinio pravim kršćaninom«.

Vojvoda Marlborough pisao je pogrješno, a čitao još gore, pa je ipak držao sudbinu mnogih zemalja u svojim rukama. Njegovo biće bilo je puno tako neodoljive draženosti, da je djelovalo na cijelu Evropu. Njegov osmjeh razoružavao je najgoru mržnju i posjedovao toliku snagu, da mu je neprijatelje pretvarao u prijatelje.

Gospođa Recamier bila je tako dražesne spoljašnosti, da je u crkvi sv. Roka u Parizu sakupila za siromahe u jedan dan dvadeset hiljada franaka.

Jednom je narod čekao Napoleona na povratku iz Italije. Gomila opazi tu milu, dražesnu gospođu i zagleda se u nju tako, da zaboravi da za vremena pogleda velikoga junaka.

»Molim gospođo«, prišapne sluga gospođi Maintenon, »još jednu anegdotu, danas nemamo pećenja«.

Ta je gospođa znala tako zabaviti svoje goste, da su zaboravili, da na stolu nešto nedostaje.

St. Beuve pripovijeda, da su se jednoga dana vraćali intimni prijatelji Coppeovi u dvojim kočijama s izleta. Društvo prvih kola, zlovoljno zbog nevremena, tužilo se na puteve, opasnosti i neprilike, koje su ga pratile. U drugim kolima, koja su prošla istim putem, nisu primijetili od svega toga ništa. Njima nije smetalo ni rđavo vrijeme niti zli putovi ni blato ni opasnosti. Naprotiv, oni su sasvim zaboravili zemlju i lebdili u višim sferama. Zabavljali su se prekrasno u društvu gospođe Staël, Recamier i gospode Constant i Schlegela! Još i onda, kada su prispjeli kući, bijahu zaneseni. Duševni užitak nije dopustio, da primijete nepogode vremena i puteva.

»Da sam kraljica«, reče gospođa Tesse, »zapovjedila bih gospođi Staël, da me svaki dan zabavlja.

»Kada se udaljila«, tako opisuje Longfelow svoju junakinju »Evangelinu«, »obuzelo je čovjeka čustvo, kao da je prestala ugodna muzika.

Neki gost zastupnika Cavanagh, čovjeka bez ruku i nogu, htio je nekom zgodom da ga upita, kako uzima hranu, ali biće i zabavljanje gostoprimčevo tako ga obuzme, da je sasvim zaboravio da zadovolji svoju radoznalost.

»Čim je Dickens stupio u sobu«, pripovijeda jedan od njegovih prijatelja, »osjetio je čovjek, kao da praska vatra prijatne topline«.

Zna se, kadgod se Goethe pokazao u kojoj gostioni, da su gosti spuštali nož i viljuške, te ga začuđeno posmatrali.

Kad je Filip Maćedonski saslušao izvještaj o znamenitome govoru Demostenovu, uskliknu: »Sreća, da ja tamo nisam bio! Ta on bi i mene sklonuo, da sam na sebe navalim oružjem«.

Vojvoda Valevski pozove jednom nekoga zaslužnoga čovjeka na ručak. Na veliko iznenađenje prisutnih uli pozvani kavu u tanjirić i stane iz njega srkati. Podsmjeh i šaptanje raširi se među gostima. Vojvoda, primjetivši to, pogleda začuđeno. Čim je shvatio razlog opće veselosti, izlije ozbiljnim licem svoju kavu u tanjirić i posrče je kao i njegov gost. Ostali tihi i zasramljeni razumješe nijemu opomenu i povedoše se za vojvodinim primjerom.

Kraljica Viktorija pozove Carlyla, po rođenju seljaka, k sebi, da mu ponudi plemstvo. Carlyle zahvalno odbije tu čast, možda zato, jer je osjećao, da već posjeduje plemenitost srca. Dvorska etiketa bila mu je sasvim nepoznata. Zato, iza nekoliko riječi, koje je progovorio s kraljicom, umoran od stajanja reče: »Ne bismo li sjeli, gospođo?« Prisutni se dvoranici skoro onesvijestiše. No kraljica pozove velikodušno sve da sjednu. Učtivost, koja ju je tom zgodom ponukala da mimoiđe dvorsku etiketu, značila je tim više, jer je poznato, da je Carlyle bio na prvi mah nesimpatična pojava. Njegova prisutnost djelovala je na živce, a da čovjek nije mogao naći uzrok tome. »Bilo je čovjeku«, kaže jedan od njegovih poznatih, »kao da pije kiselo vino ili da osjeća morsku bolest«.

Neki ljudi mašu nevidljivim žezlom, kojemu se sve pokorava. Odakle ta čudnovata moć? U čemu je to hipnotično djelovanje na ljude?

Učtivost se ne nalazi uvijek u najvišim krugovima. I kraljevski se sinovi ne znadu uvijek vladati, kako treba. Dokaz za to daje jedan proglas ruske carice Katarine. U njemu bjehu ova pravila: »Gospoda se ne smiju opijati prije svršetka svečanosti. Zabranjuje im se, da u društvu tuku svoje žene. Gospođe ne smiju za stolom ispirati usta, čačkati zube ni brisati svoje lice u zastirač stola.

Za Napoleona bila je sreća, što se, prije nego je postao vojskovođa talijanskih četa, oženio Jozefinom. Njezina dražesna ljubaznost kao i vještina u uvjeravanju unaprijedila je njegove interese više nego li odanost najuplivnijih Francuza. Ona nam sama otkriva tajnu svoje privlačivosti, kojom je utjecala ne samo na Francuze nego i na podjarmljene narode. »Samo jednom zgodom«, reče svojoj intimnoj prijateljici, »upotrijebljavam dragovoljio riječ »hoću«; a to je kada kažem: »Hoću, da svi oko mene budu sretni«.

Lijepo vladanje čini, da pored njega prirodne nedostatke gotovo ne opažamo. Mi se ne divimo najljepšoj, već naljubežljivoj pojavi.

Mirabeau je bio jedan od najružnijih ljudi. Lice kao u tigra bijaše sasvim rohavo. Pored svega toga bio je svojom ljubežljivošću neodoljiv. I gospođa de Staël nije bila nipošto lijepa, pa ipak bijaše u njenoj pojavi nešto, što se svakome svidjelo. Osobito je umjela utjecati na ljude. Bila je čvrste volje, te je ravnala svojom sudbinom, kao da je svemoguća. Sam Napoleon toliko se bojao njena utjecaja na narod, da je dao uništiti sve njene spise, a nju je samu prognao iz Francuske.

U čovjeka lijepa značaja nema velikih nedostataka. Mnoga duša bila bi malone lijepa, da je ne nagrđuju nedostaci. Grubo, nesavremeno, nepromišljeno i proračunano dobro u nama nije od velike vrijednosti. Mnogi od nas mogli bi ljubežljivošću i uglađenom učtivošću znatno povećati svoj utjecaj.

Prije nego li je Apeles naslikao svoju boginju ljepote, proputovao je cijelu Grčku, da vidi lijepe gospođe. Njegova Venus trebala je da bude skup svega onoga, što je svaka pojedina imala na sebi najljepše.

Poput toga umjetnika morali bi naobraženi ljudi u sebi skupiti sve dobro, što opaze u drugih.

Baci psu kost, ono će je uzeti i s njome pobjeći. Pozoveš li psa, pogladiš li ga i dopustiš li mu, da kost uzme sam iz tvoje ruke, mahat će iz zahvalnosti repom. Dakle i sam pas cijeni ljubaznost, koja prati dobro djelo. Oni ljudi, koji dobročinstva bacaju pred druge, ne smiju očekivati, da će biti primljena zahvalnih srcem. Plemenita učtivost vrijedna je zlata. Tko nju ima, ne treba drugog bogatstva. Taj može svuda i bez propusnice proći. On sve uživa, ako ništa i ne kupuje i ne posjeduje. On je svuda dobro došao kao i milo sunce, i to s punim pravom. Sam donosi sa sobom i svijetlo i

radost. Budući da sve jednako ljubi, razoružava zavist i ljubomoru. Svi znademo, da pčela nikada ne ubode čovjeka medom namazana.

»Uglađenost«, kaže Chesterfield, »najbolje je oružje protiv surovosti. Ona čini čovjeka tako dostojanstvenim, da ga i najprostiji čovjek mora poštovati. Ružno vladanje izazivlje i kod ozbiljnih ljudi prostu povjerljivost. Vojvoda od Marlborougha nije nikada imao razloga da se potuži na surovost, dok prema Robertu Walpoleu nitko nikada nije bio učtiv.

U sasvim uglađenom čovjeku nema ničega što bi izazvalo neprijateljstvo drugih.

Osveta, zavist, mržnja truju dušu i ostavljaju znakove na spoljašnosti čovjeka. Tko ide za tim, da bude uglađen, taj ne može da mimoiđe velikodušnost i dobročinstvo.

Posmatrajte čovjeka, koji je prema svojoj porodici i svojoj posluzi grub, ćudljiv, zlovoljan, ćutljiv, škrt i cjepidlaka. On ne da svojoj ženi novac za potrebnu haljinu, a ipak se tuži, da bi njena rasipnost uništila i milijonara. Najedared zazvoni zvonce. Isti onaj, koji je časak prije mumljao poput medvjeda, postaje učtiv i ljubezan. Kada posjetilac ode, zamoli ga kćerka, da ostane barem još neko vrijeme takav, kao da je posjetilac ovdje. Sve uzalud, njegova zlovolja javlja se opet. Ljubaznosti nestalo je tako brzo, kao što se pojavila — on je opet isti neugodni tiran kao prije.

Svima prijateljima doktora Johnsona bilo je neugodno, kada su ga vidjeli kod stola namrštena kao Eskima ili kada su čuli, da svakoga, koji ne bijaše njegova mnijenja, nazivlje lažljivac. Goldsmith ga je jedamput zgodno prekorio. Zapitavši ga o Crncima, odgovori Johnson, da nijedan divljak u Americi ne bi stavio slično pitanje. Na to reče Goedsmith: »U Americi nema divljaka, koji bi tako neotesano odgovorio«.

Emerson kaže: »Život nipošto nije tako kratak, da nam za učtivost ne bi preostalo vremena«.

Način, kojim postupamo s našom poslugom i članovima naše porodice, pokazuje najbolje stepen našega odgoja. Rotschild, Brooks i mnogi drugi milijonari bili su prema svojim podčinjenima isto tako učtivi kao i prema svojim mušterijama.

Već je Aristotel opisao uglađenoga čovjeka onako, kako ga je on u svoje vrijeme t. j. prije dvije tisuće godina zamišljao. »Plemenit čovjek jednako je skroman u sreći kao i u nesreći. On se ne uzvisuje niti se ponizuje. Uspjeh ga ne ushićuje, a poraz ga ne žalosti.

On ne govori mnogo o sebi niti o drugima. Njemu nije stalo da bude hvaljen, a ne ide ni za tim, da drugi budu pokuđeni«.

»Plemić« trebalo bi da znači isto što i »plemenit čovjek. Taj lako ne misli zlo o drugima, drži svoj jezik na uzdi, ne popušta svojim sklonostima i cijeni svakoga kao samoga sebe. On treba da je kao porculan — prije naslikan nego li ispečen. Lijepo vladanje njemu je prirođeno i ne može ga ostaviti. Izgubi li tko sve osim dobroga raspoloženja, srčanosti, nade i samopoštovanja, on je još u pravom smislu »plemenit« i bogat.

Kada se je Marija Stuart penjala na gubilište, pruži joj jedan od tamničara ruku. Ona je prihvati i reče svojim prijatnim načinom: »Hvala vam gospodine, posljednji je put, da vam padam na teret«.

»Vaša Svetost nije se trebala pokloniti«, reče ceremonijar papi Klementu XIV. kada je odpozdravio poslanike, koji su došli da mu se predstave.

»Izvinite, molim«, odvrati Klement, »ja nisam jošte dosta dugo papa, da bih već mogao zaboraviti učtivost«.

Zgodno kaže jedna strofa Cowperove pjesme: »Razuman, dobro odgojen čovjek ne može da me uvrijedi; tko bi to dakle mogao?«

Montesquieu spominje, da se nikada ne obazire na klevete: jer ako su lažne, tada je prevaren, — a ako su istinite, tada je u opasnosti, da se bavi ljudima, koji toga nisu vrijedni.

Nevjerojatno je, kako važnu ulogu igraju u životu simpatija, učtivost i briga za druge. To je ljubak plod uglađene naravi, te djeluje i u najodličnijem društvu kao: »Sezame, otvori se!« To je isto kao i ulje kod strojeva, izglađuje i blaži. Mirna blagost postizava više od gospodovanja. Čičak, koprive, divlje ruže, bujna divlja trava i otrovno bilje uspijevaju bez njege, dok se prekrasna ruža sa svojim mnogobrojnim laticama i ugodnim mirisom razvija vremenom od svojih predaka i uživa za vrijeme svoga kratkoga, ali lijepoga života brižnu njegu i uzgoj. Gljive svojim blagim, trajnim pritiskom prodiru kroz tvrdu koru zemlje, te često svojom slabom glavicom podignu i težak komad zemlje. Zato su gljive simbol blagosti. Ljubazno biće prije će uvjeriti nego li najvještiji jezik. Tko umije da se svidi, taj umije da napreduje.

Za bitke kod Fontneja zamolili su Francuzi Engleze, da oni dadu prvi znak za početak bitke. Na koncu francusko-njemačkoga rata dopustio je Bismarck pobijeđenome neprijatelju, da ispali posljednji metak. Kada je njemačka vojska ispalila svoj posljednji metak, zavladala je s obje strane duboka tišina. Iz redova Francuza zagrmi tada još jedan topovski pucanj, a neposredno za tim otkucalo je na versaillskom tornju dvanaest sati: Strašni rat bi dovršen.

»Ljudi su kao lopte«, veli Richter, »što su glađe, to se dalje kotrljaju«.

Predsjednik Dr. Jefferson susretne, jašući jednoga dana sa svojim sinom, crnca, koji se pokloni i skine svoj šešir. Predsjednik otpozdravi, dok se unuk nije ni obazro na crnca. »Tomo«, reče djed, »kako možeš dopustiti, da se rob vlada bolje od tebe?«

»Jedi za svojim stolom kao da jedeš za kraljevskim«, uči Konfucije. Kada bi roditelji brižljivije pazili na vladanje svoje djece kod kuće, ne bi se zgražali gledajući, kako se vladaju u tuđoj kući.

Napoleon se šetao jednoga dana na otoku sv. Helene i susreo siromašnoga zgurenoga starca, koji je nosio teret. Napoleonova pratilica nije se obazrela na starca, dok se Napoleon maknuo s puta uskliknuvši: »Poštujte teret, gospođo, poštujte teret!« Na taj način prisilio je i nju, da se makne opterećenome starcu s puta.

Neki siromašan sveštenik opazi gomilu derana, koji se rugahu dvijema staromodno obučenim gospođama. Zastiđene gospođe ne usudiše se ući u crkvu. Sveštenik, probijajući se kroz gomilu, provede gospođe sredinom crkve i pribavi im ugodna mjesta ne obazirući se na podrugljiv osmjeh prisutnih. Stare sestre nisu ga poznavale, ali poslije njihove smrti čulo se, da su tome učtivome gospodinu ostavile cijeli svoj imetak.

Mnogi ljudi rade najozbiljnijom voljom od rane zore do mrke noći, pa ipak ne dođu ni do čega, jer njihova surovost i njihovo neučtivo vladanje odbija ljude. Sva marljivost, poštenje, energija ne koriste mnogo, ako ih prati neprijatno biće, dok stvarne nedostatke prikriva učtivost. Neki poznati milijonar duguje svoje bogatstvo ljubaznim riječima, koje je upravio jednoj mladoj prosjakinji: »Hvala, drago dijete, dođite opet skoro«. Te riječi postadoše, a da ni mislio nije, za njega reklama.

Mnoge zaista dobre i ljubezne ljude drže za ukočene, ponosne i ohole, jer su bojažljivi i u sebe povučeni. Takovi ljudi treba da se što više bore protiv toga, jer ako stidljivost i muči ponajviše uglađene, ne proste ljude, to je ona ipak neka vrsta bolesti, koja često i najvećoj naobrazbi smeta.

Isaac Newton je bio najstidljiviji čovjek svoga vremena. Mnogo godina nije nikome govorio o svome velikome otkriću, samo da ne

skrene na sebe pažnju. Njegovo ime nije se smjelo spominjati, samo da se ne poveća broj ljudi, koji su se htjeli s njime upoznati.

Imade mnogo uglednih ljudi, koji su na ulici veoma odvažni, te i u boju neustrašivo prkose topovima, a ipak se u dvoranama stidljivo sakrivaju i u društvu ne usuđuju otvoriti usta. Takovi ljudi smatraju pravila učtivosti tiranstvom, koje im zatvara usta i veže jezik.

Stidljivi ljudi nemaju pouzdanja u sebe i smatraju to nepouzdanje slabošću i nesposobnošću, dok bi se moglo upravo potivno dokazati.

Djecu treba rano priučavati društvenosti i vježbati ih dječjim predstavama, deklamacijama i sličnim istupom, da se oduče bojažljivosti. Ljudi neka se ukusno odijevaju, jer lijepo odijelo ispunjava čovjeka sigurnošću i čini ga razgovornim.

Ma se neki rugali tome, ne da se zatajiti, da je lijepo odijelo poželjno, samo se ne smije ta ljepota većma cijeniti od više ljepote, t. j. vrijednosti značaja, dobrote, nesebičnosti i ispunjavanja dužnosti. U odijelu kao i u bogatstvu leži moć. Razumije se, da ne smijemo postati njihovi robovi.

Da se car pokaže narodu u spavaćoj kapi, ne bi ga ovaj pozdravio ni izdaleka s toliko poštovanja, kao kada ga vidi ukrašena krunom. I sam Bog ljubi ljepotu. Pogledajte, kako je divno opremio svoja djela! Svaki je cvijet bogato iskićen, svaka poljana pokrivena bogatim plaštem, svaka ptica odjevena izabranim ukusom i svaka zvijezda rasvijetljena posebnim dražesnim svijetlom.

Pa ipak imade ljudi, koji svaki ukras, čar i ljepotu smatraju ne samo suvišnom, već i grješnom. Drugi opet drže besprikorno vladanje pretvaranjem. Oni cijene samo bezobzirne, jednostavne i neuglađene karaktere. Često tvrde, da im se sviđaju samo uglaste, neukrašene, nelijepe građevine, podignute iz jednostavnoga kamena. Po njihovu mnijenju Petrova crkva u Rimu bila bi manje vrijedna, jer imade prekrasne stupove i veličajne lukove, i jer se njezin mramor u svima bojama prelijeva?

Zašto ljudi te vrste ne nose neizglačane dijamante? Ti bi po njihovu mišljenju morali biti jednako vrijedni kao i izglačani. Jedni i drugi izvađeni su iz zemlje, a i nutarnja vrijednost im je ista, pa ipak svaki želi da su njegovi diamanti izglačani.

Naši bližnji bez prestanka posmatraju naš karakter kao i naše vladanje. Kadgod smo među ljudima, podvrženi smo njihovu prosuđivanju. Svijet budno prati naš napredak kao i naš nazadak. Prolazeći svijetom nosimo nevidljivu značku, koju su nam prikopčali naši znanci bez našega znanja. Za nas bi dobro bilo, da je odgonetnuti umijemo. Sasvim je nemoguće da dugo zavaravamo svijet, jer se naša unutrašnjost odrazuje u našem oku ili odaje bilo kojom kretnjom, čak i onda, kada čvrsto držimo, da smo je sakrili.

Pored svega toga ipak je istina, da samo spoljašnji običaji, premda se od prave naobrazbe ne dadu odijeliti, ne određuju niti utječu na značaj.

Etiketa je često samo majmunisanje dobroga vladanja, jezgra je njegova u iskrenosti.

Hoćemo li da prisvojimo sebi lijepo vladanje, treba da se držimo ovoga pravila: »Budimo prema drugima onaki, kako bismo željeli, da su drugi prema nama«. U tome je učtivost srca, koja nas u općenju s našim bližnjim ne bi smjela nikada ostaviti. Ta učtivost je vrlo daleko od svakoga puzanja i laskanja.

Naša je želja da se popnemo na prvo mjesto. Pa dobro! Za to treba borbe, a za borbu oružje, koje pobjedu omogućuje. To oružje niti se nameće niti se teško dobavlja. Osim drugoga spominjemo samo poštenje, rad, ustrajnost i učtivost. Za sve ovo nije potrebna izvanredna obdarenost niti osobite prilike. Šta više uspjeh je u našim rukama, u našoj volji.

Upotrijebimo dakle za borbu zgodno oružje. Nastojmo, da postignemo ono, što je vrijedno postići, te prisilimo uspjeh, da kruniše naš napor.

DEVETO POGLAVLJE.

ODUŠEVLJENJE.

Posao, koji rado obavljamo, liječi bol. (Shakespeare).

Jedini pravi dokaz za iskreno nastojanje čovjekovo jeste požrtvovanost za stanovito načelo. Riječi, novac i sve drugo daju se razmjerno rado, ali tko za stanovitu stvar žrtvuje svoj svagdašnji život i običaje, taj pokazuje, da je prožet oduševljenjem.

(Brooks).

Velika moć leži u oduševljenoj požrtvovnosti za neki ideal! Duhu prožetu oduševljenjem, nije teška nikakva žrtva, kleveta, progon, bolest ni slabost.

U galeriji lijepih umjetnosti u Parizu izložen je prekrasan kip izdjelan rukom siromašnoga umjetnika, koji je stanovao i radio u sobici pod krovom.

Kada je kalup za taj kip bio gotov, nastade žestoka studen. Umjetnik je znao, da se voda u ilovači zbog tolike studeni mora smrznuti i razoriti savršene crte kipa. Da to spriječi, zavi kip u svoj posteljski pokrivač. Drugo jutro nađoše umjetnika smrznuta na njegovu ležaju, no njegov kip bio je spašen.

Drugi su ga umjetnici izradili kasnije u mramoru.

»Gospodine kapelniče, ja bih htio da udesim nešto za glasovir; kako da to započnem?« To je pitao Mozarta neki dvanaestgodišnji dječak, koji je izvrsno svirao glasovir.

»Pričekaj mladiću«, odgovori umjetnik.

»Ali vi ste započeli još mlađi od mene? reče dječak.

»To je istina«, odvrati veliki glazbenik, »ali ja nikada nisam morao pitati, kako da otpočnem. Pravi umjetnik stvara, jer drukčije ne može«.

Etelka Gerser, sasvim nepoznata pjevačica iz Ugarske, predobi već prve večeri svoga gostovanja cijeli Berlin. Za nedjelju dana postala je popularna. Uzrok tome bilo je njeno oduševljenje. Njena duša težila je za nečim višim, i zato je njeno pjevanje bilo prožeto nebeskim žarom.

Plemenita strast za lijepim i dobrim izvor je svih velikih djela.

»Zaista, teško sam se do toga dovinula«, reče Malibranka, kada se neki kritičar divio njezinom visokom glasu, koji je vještački iz-

vela iz niskih glasova. »Ja sam se za taj glas borila cijeli mjesec. Tražila sam ga pri odijevanju, češljanju, te sam ga naposljetku našla zakopčavajući cipele«.

Svaki veliki i znameniti događaj u svjetskoj historiji posljedica je oduševljenja. Sjetimo se Arapa, kada se Muhamed pojavio. Neznatnim sredstvima utemeljiše državu moćniju i prostraniju od rimske.

Jednostavna, nevina Orleanska djevojka izazvala je svojim mačem, svojim blagoslovljenim barjakom, a ponajviše vjerom u svoje poslanje u francuskoj vojsci oduševljenje, koje ni kralj ni državnici prije nje nisu bili kadri izazvati. To oduševljenje učinilo je čudo.

O, što se sve ne bi u svijetu moglo postići, kada bi ljudi poznavali svoju snagu!

»Ovdje počiva Cristopher Wren graditelj ove crkve i mnogih drugih znamenitih građevina. On je preko devedeset godina živio na dobro svoga grada. Obazri se, čitatelju, ako hoćeš da vidiš njegov spomenik.«

Te riječi čitamo na spomeniku glasovitoga londonskoga arhitekte. Sam po sebi, bez tuđe pouke, uzdigao se do zamjerne visine. Pedeset i pet crkava i trideset i šest građevina svjedoci su njegove umjetnosti. Na svoje remek-djelo, crkvu sv. Pavla, utrošio je punih trideset i pet godina. Dugo je živio, kremda je u mladosti bio slabić. Njegovo oduševljenje ulilo je snagu u njegovo tijelo.

»Koja je najbolja metoda?« Svaki, koji ozbiljno shvaća svoj posao, naći će je«, tvrdio je veliki tragičar Salvini. »Čim glumcu pođe za rukom, da se pred slušateljstvom uživi u svoju ulogu, bit će mu mnogi nedostaci oprošteni. Prije svega treba da uči. I najveća genijalnost ne će mu pribaviti uspjeh, ako ne uči. Ja sam cijelu godinu trebao, da naučim jednu ulogu«.

Kada je neki nespretni propovjednik upitao Garricka za tajnu njegova uspjeha, reče mu on: »Vi, gospodine pastore, govorite o istinitim stvarima tako, kao da jedva vjerujete u njih, a ja govorim i o neistinitim stvarima tako, kao da u njih vjerujem svom dušom«.

Oduševljenje je onaj tajanstveni, skladni duh, koji lebdi nad djelima genija i javlja se čitatelju krasno sastavljene knjige i gledaocu veličajnoga kipa. Ako nam je umjetničko djelo simpatično, diže nas do najviših sfera.

»Jedne večeri, za sjajne mjesečine«, tako piše prijatelj Beethovena, »išli smo ulicama Bonna«.

»Mir!« reče Beethoven, zaustavivši se pred nekom siromašnom kućicom. »Slušaj! Što čujem? To je iz jedne moje sonate. Vrlo dobra svirka«.

Sviranje prestane, a neki plačni glas reče: »Više ne mogu da sviram. To je izvanredno lijepo, ali ja to, što slijedi, ne znam dosta dobro. Kako bih sretna bila, da mogu otići barem na jedan koncerat u Köln!«

»Ali draga sestro«, reče drugi glas, »ne žalosti se radi onoga, što ne može biti. Ta znadeš dobro, da mi jedva možemo platiti našu stanarinu«.

»Imaš pravo«, reče prvi glas, »ja bi ipak da bar jedamput u životu čujem dobru muziku. No uviđam, da tome nema pomoći«.

»Uđimo«, reče Beethoven.

»A zašto? primijetim ja.

»Ja ću joj nešto svirati«, odgovori uzrujano moj drug, »tu ima osjećaja, dara i razumijevanja. Ja ću svirati, a ona će me razumjeti«. — »Oprostite«, nastavi otvarajući vrata. »Čuo sam sviranje, te nisam mogao odoljeti, da ne uđem. Ja sam muzičar. Čuo sam, što ste govorili. Da, vi biste rado, — to jest — želio bih, da vam nešto odsviram«.

Neki mladić, koji je krpio cipele i htio upravo odgovoriti svojoj sestri, pogleda začuđeno.

»Hvala lijepa«, reče on, »ali naš glasovir je rđav, a pored toga nemamo note.

»Nemate nota?« usklikne Beethoven, pa kako je gospođica — ah izvinite«, dovrši tiho, kad je opazio, da je djevojka slijepa — — — »vi dakle svirate po sluhu?« A gdje ste čuli muziku, ako ne idete na koncerte?«

»Mi smo živjeli u Brühlu, a tamo preko puta od nas stanovala je mlada gospođa, koja je mnogo svirala«.

Beethoven sjedne za klavir. Nikada nisam čuo, da je bolje svirao. Mladi ljudi sjedjeli su kao okamenjeni slušajući, kako slatki čarobni glasovi sad jače, sad slabije struje zrakom. Najedared, nakon kratkoga praskanja, utrne slabo svijetlo lojanice.

Kapci prozora bijahu otvoreni, i sjajna se mjesečina razlije po sobi. Svirač, zaduben u misli, prestane svirati.

»Čudnovati čovječji«, reče obučar tihim glasom, »tko ste vi?«

»Slušajte!« odgovori umjetnik i zasvira prve akorde »F« sonate.

»Vi ste dakle Beethoven?!« usklikne mladić prepoznavši umjetnika.

»Molim, molim, svirajte nam još nešto«, doda njegova sestra, kad se on podigao, da pođe — »samo još jedan jedini komad!«

»Dakle dobro, onda ću improvizirati sonatu o mjesečini!« reče on gledajući zamišljeno u zvijezdu, koja je milo treptila na vedrom nebeskom svodu. Ispod njegovih prstiju razlije se po glasoviru ljupkotužna melodija kao tiha mjesečina zemljom. Za njome slijedio je divlji, dražesni prijelaz ljupko i veselo poput vilina plesa. Na posljetku zašumi bujica radosnih, brzih akorda prožeta neizvjesnim strahom, sumnjom i nesigurnošću. Svi smo slušali bez daha.

»Ostajte zbogom«, reče Beethoven, ustane i pođe k vratima.

»Ali vi ćete opet doći?« upitaše brat i sestra u isti mah.

»Da, da, ja ću opet doći i poučavat ću gospođicu — — — Zbogom!«

Tada se obrati k meni i reče: »A sada brzo kući, da zabilježim ovu sonatu, dok je ne zaboravim«.

Pohitasmo kući. Tek pred zoru ustade umjetnik od svoga stola, uz koji je cijelu noć radio. U ruci držao je gotovu kompoziciju: »Sonate o mjesečini«.

Arhimed je bio tako zadubljen u svoj u pijesku utisnut crtež, te nije opazio, da su Rimljani zauzeli Sirakuzu. Kada mu se približio neprijateljski vojnik, Arhimed nije mislio, da spase svoj život, već samo svoj životni zadatak — svoje crteže — i zato je uskliknuo: »Nemojte mi remetiti moje krugove«.

Michel Angelo učio je dvanaest godina anatomiju. Iz nje je crpio korist za svoju umjetnost, no pored toga je skoro izgubio svoje zdravlje. Sve oruđe, što ga je trebao u kiparstvu — kliješte, dlijeto i testeru — sve je izradio sam. Na svaku boju, koju je trebao kod slikanja, pazio je toliko, da svojim slugama nije dopustio ni da je miješaju. Svom snagom svoje duše posvetio se svojoj umjetnosti.

Isto se to može kazati i o Rafaelu. Svojim oduševljenjem ispunio je cijeli umjetnički svijet Italije. Njegovu uspjehu mnogo je doprinijela njegova ljubaznost. Bio je pošteđen od zavisti i ljubomore. Za njega se kaže da je bio jedini velikan, koji nije imao zavidnika.

Dirljiva je pripovijest o nekoj Turkinji, koju je oduševljenje i nepokolebljiva vjernost poticala, da traži svoga dragoga. Engleski krstaš Gilbert Becket dospije kao rob u palaču saraćenskoga kneza. Tu ne stekne samo povjerenje svoga gospodara već i ljubav njegove kćerke. Iza nekoga vremena pođe mu za rukom, da pobjegne i da se vrati u Englesku. Vjerna djevojka odluči, da ga slijedi. Poznavala je samo dvije engleske riječi: »London« i »Gilbert«. Ponavljajući neprestano prvu riječ pođe joj za rukom, da doputuje do londonske luke. Kad je prispjela u London, tumarala je od ulice do ulice izgovarajući jedinu riječ: »Gilbert«. Naposljetku prispije u ulicu, gdje je Gilbert stanovao u svojoj lijepoj palači. Gomila svijeta, koja se sakupila oko djevojke, pobudi pažnju u Gilbertovih rođaka. Svi pogledaše na prozor, a Gilbert, kojega je tako dugo tražila, opazi svoju knjeginju, uzme je u svoju kuću i prigrli je.

Nema ništa ljepše od mladenačkoga oduševljenja. Mladež ne vidi nigdje beznadni ponor. Ona drži, da je nesreća nemoguća, te je čvrsto uvjerena, da je čovječanstvo čekalo stoljeća, da se ona pojavi, jer je samo ona određena, da unese u svijet istinu, djelatnost i ljepotu.

Mladenačko oduševljenje razrješuje gordijske čvorove, koje zreo čovjek nije kadar razriješiti.

Herkul izvršuje dvanaest orijaških djela ne kao zreo čovjek, već kao mladić. Mladić Aleksander pobjeđuje azijske čete; mladi Körner privlači srca. Romul podiže Rim, kada mu je bilo dvadeset godina, a Pitt, još sasvim mlad, postaje ministar predsjednik. U dvadeset i osmoj godini postaje Luter reformator, a Byron i Rafael stvaraju kao mladići svoja najljepša umjetnička djela. Melanchton sjede na profesorsku stolicu za grčki jezik u dvadeset i prvoj godini, a Newton načini najvažnija otkrića prije svoje dvadeset i treće godine.

Upravo današnje doba pruža oduševljenoj mladeži prednosti kao nikada prije. Današnje je doba doba mladosti, a ne doba flegmatika. Revna mladenačka težnja kruni se danas uspjehom.

Ali kad se oduševljenje već u mladosti pokazuje neodoljivim — što sve ono ne može da stvori u zrelo doba. Slava starih ljudi plod je njihova mladenačkoga oduševljenja, a poštovanje bijele kose poštovanje je srdaca, koja su se sačuvala mlada i topla usprkos oslabljenome tijelu. »Odiseja« je djelo staroga slijepca, ali zato je on bio Homer.

»Tužan sam zbog svoje sudbine«, reče Milton, kada se kao slijepi starac imao boriti sa siromaštvom i razočaranjem, »ali zato ipak ne popuštam ni za dlaku od svoje odluke. Držim se uspravno i kr-

manim ravno«. Snijeg visoke starosti pokrivao je njegovu glavu, kada je crtao ljubav prvoga ljudskoga para u raju.

Priljepčivo oduševljenje Petra Amiensa potaklo je cijelo evropsko viteštvo, da se digne protiv Islama.

Dandolo, mletački dužd, pobjeđivao je u bitkama još kao dedevedesetgodišnji starac, a sa devedesetišest godina izvojštio je sebi kraljevsku krunu. — Wellington je pravio osnove i nadzirao gradnju utvrđenja sa osamdeset godina. Viljem I. bio je starac, kada je osnovao njemačko carstvo. Bismarck i Moltke zadiviše svijet svojim djelima onda, kada su već prevalili polovinu ljudskoga vijeka. Platon je još neposredno prije svoje smrti u osamdeset i prvoj godini pisao filozofska djela. Humbolt je dovršio svoj »Kosmos« kao devedesetgodišnji starac, mjesec dana prije svoje smrti. Mudri Montaigne, ma da je teško patio od oduzetosti i drugih nevolja, bio je do konca svoga života izvanredno oštroga duha. Lord Palmerston postade po drugi put ministar predsjednik, kada mu je bilo sedamdesetipet godina. Ludoviko pisao je doživljaje svoga vremena u dobi od stoipetnaest godina. Goethe osta svjež i radiša poput mladića sve do svoje smrti, koja ga je pokosila u osamdesetičetvrtoj godini. Bismarck je odlučio o sudbini Evrope sa osamdeset godina.

Ciceron poređuje ljude s vinom. Zli postaju sa starošću kiseli, a dobri, što stariji, to bolji.

Uz oduševljenje možemo i pored bijele kose sačuvati mladost, naime mladost srca.

Čemu naginje tvoje srce, štogod si stariji? Mladosti? Nije li tako, onda je sumnjivo, da li si uopće sposoban za rad.

DESETO POGLAVLJE.

TAKT I ZDRAV RAZUM.

„Tko je jači od tebe?“ upita Bramah snagu, a snaga odgovori: „Blagost“. (Viktor Hugo).

Čovjek, koji poznaje svijet, prikazat će ne samo ono, što znade, već i ono, što ne zna, u najboljem svijetlu. Spretno sakrivanje njegova neznanja, služit će mu na veću čast nego li pedantnom čovjeku sve nastojanje, da cijelo svoje znanje pokaže. (Colton).

»Ja se nikada ne ću predati crncu«, bjesnio je neki saveznički oficir, kada ga je zarobio crnac-vojnik.

»Meni jako žao Massa«, reče crnac, nevješt engleskome jeziku, uperivši svoju pušku u nj, — »tada ja vas morat ubit. ni vremena ići po bijeloga čovjeka«.

Oficir položi oružje.

»Kada je Bog ljudima dao razum, nije kanio za njih zalagati se«, kaže jedna od Montesquieuvih rečenica.

Kada je Lincoln kao kandidat vlade sakupljao za sebe glasove, dođe na polje, gdje je trideset birača oralo. Ovi ne pitahu, kakove će im poboljšice predložiti u kongresu, već samo da li imade dovoljno snage, da ih tamo zastupa. Lincoln uzme plug i povede konja oko cijeloga polja. Sva tridesetorica glasahu za njega.

»Ne znam, kako je to moguće«, reče Napoleon začuđeno, kad mu je njegov kuhar donio pile, »ma kada doručkovao, dobijem svježe pečeno pile«. Ta primjetba bijaše na mjestu, jer je doručkovao nekad već u osam sati, a nekad tek u jedanaest.

»Sire« reče kuhar, »to je sasvim jednostavno. Ja pečem svaki četvrt sata jedno pile, i tako Vaše Veličanstvo može da dobije uvijek svježe pečeno pile.

Darovitost bi upoređena s taktom izvukla uvijek kraći kraj. Taktičan čovjek može s jednim darom više učiniti nego li netaktičan sa deset darova. Darovitost pogađa, što ima da radi, a takt znade, kako treba da radi. Dar je teorija, a takt je praksa, isto tako kao što učenjak poučava, što praktičan čovjek izvodi.

Svijet je pun teoretskih, jednostranih, nepraktičnih ljudi, koji tako dugo ovu svoju snagu posvećuju jednoj sposobnosti, dok ne postanu jednostrana strašila, a nipošto skladno uzgojeni ljudi. U

njih su osim jedne sposobnosti sve druge uvenule. Mi takove ljude obično nazivljemo genijima i izvinjavamo njihovo nepraktično gotovo ludo vladanje u većini slučajeva time, da svoj posao znadu bolje nego itko drugi.

Trgovcu prvoga reda rado opraštamo njegovo nespretno vladanje u dvorani i smatramo prirodnim, da su toliki velikani nepraktični u običnom životu.

Isaac Newton premda veliki izumitelj, nije sebi znao kod kuće pomoći. Kad mu je bilo teško otvarati mački i mačetu, dade vrata probušiti na dva mjesta. Velika rupa bila je za mačku, a mala za mače. — Beethoven, veliki, dä najveći muzičar, platio je, — premda je poradi svoga siromaštva gdjekada imao za ručak samo hljeb i vodu — za svojih šest košulja i šest rupčića tri stotine forinti. Tu svotu isplaćivao je svome krojaču na obroke. U novčane se poslove razumio tako slabo, da je prodao odmah cijelu akciju, kad je trebao novaca, mjesto da je rezao kupone. Dekan Swift trpio je oskudicu u parohiji, koja je obogatila njegova prethodnika.

O nekom njemačkom profesoru pripovijeda se ova anekdota: Njegova žena molila ga je, da donese kući kave.

»Koliko trebate?« upita trgovac.

»Moja žena nije mi kazala, koliko treba, ali ja mislim, da će jedna lopata biti dosta«.

Rastresenost mnogih velikana upravo je nevjerojatna.

Profesor nije kod kuće« reče Lessingova služavka otvarajući u mraku prozor svome gospodaru, koji je u rastresenosti kucao na svoja vlastita vrata.

»Lijepo«, reče Lessing, »tada ću drugi put doći«.

Ljudevit Filip tvrdio je, da je on jedini evropski vladar, koji zaslužuje dostojanstvo kralja, jer umije čistiti svoju obuću, te prema tome nešto »zna«.

Ne da se poreći, da svijet vrvi mnoštvom naobraženih i darovitih žena i ljudi, koji jedva umiju zaslužiti svoj kruh.

Neki putnik nađe u nekoj australskoj naseobini tri učena čovjeka: dva Engleza i jednoga Nijemca, kako strižu ovce. Vlasnik naseobina bio je surovi neznalica, kojemu je riječ »teorija» bila sasvim nepoznata. Znao je govoriti samo o ovcama i gospodarstvu. Njegova tri naseljenika poznavali su tri jezika i znali raspravljati o narodnoj ekonomiji i filozofiji, pa su ipak jedva zasluživali svoj kruh. Ni sveučilište nije im dalo praktično znanje. Ovdje se borila

naobrazba s neznanjem — učilište s timarenjem ovaca. Ovo posljednje je pobijedilo.

Od samih knjiga ne smijemo suviše očekivati. Prava je njihova vrijednost izvan oruđa. O nekom velikom francuskom učenjaku govori se, da se skoro »utopio u znanju«. Istina je, da prekomjerna učenost čovjeka slabi i otuđuje od zbiljskoga života. Ona ga čini naobraženim, bojažljivim, kritičnim, nesposobnim da praktično djeluje i da ispuni svoje mjesto u običnom životu.

Naše doba iziskuje praktične ljude. Dvadeseti vijek pita čovjeka: »Što umiješ da radiš?«

»Mi smo sada već nekoliko nedjelja kod vas«, govorio je Kolumbo indijskim poglavicama. »U početku obasipali ste nas svojim prijateljstvom, a sada, zavedeni zavišću, želite nas protjerati. Umjesto obilne hrane, koju ste nam davali prije, dajete nam sada sve manje i manje. »Veliki duh« ljuti se na vas, da ne držite svoje obećanje i kaznit će vas time, da će pomračiti sunce«.

On je znao, da će doskora nastupiti pomrčina sunca. Indijanci mu nisu vjerovali, te su danomice smanjivali obroke. Kada je došao odlučni dan, a sunce zasjalo u svom sjaju, mahali su glavom. Što više, njihova se zlovolja pretvori u neprijateljstvo, pošto su opazili, da kao obično nesmetano prolazi sat za satom.

Tada se najedared pojavi tamna mrlja na donjoj strani sunca. Kada je ta mrlja bivala sve veća i veća, skupiše se divljaci u smrtnome strahu oko Kolumba. Baciše mu se pred noge misleći, da im pomogne.

Kolumbo pođe u svoj šator i vrativši se reče im, da će »Veliki duh« ukloniti nemam sa sunca, ako više ne će da uvrijede njega i njegove ljude«. Oni obećaše, da će se popraviti. Sunce je opet zasjalo, a divljaci su igrali i pjevali od radosti. Španjolci nisu više trebali trpjeti zbog nestašice životnih namirnica. Praktičnost i takt njihovog vođe spasla ih je od propasti.

Kada se Cezar spotaknuo i pao kod iskrcavanja u Britaniji, uze šaku pijeska i podigne ga pobjedonosno, kao da je to kanio učiniti. Na taj način pošlo mu je za rukom, da svojim sujevjernim drugovima predoči taj pad kao dobar znak.

Kamenčići u praćki spretnoga Davida vrijede više nego li toljaga u ruci Goliata.

Prije mnogo godina trčao je jednoga dana neki čovjek gotovo bez daha prema kolibi Moorovoj.

»Crvenokošci dolaze! Branite se protiv Crvenokožaca«, vikao je već iz daleka, »a meni dajte drugoga konja. Prošle noći navalili su dolje kraj rijeke na jednu porodicu i ubili je. Nitko ne zna, gdje će se sada pokazati«.

Moorova žena problijedi. »Što da udarimo?« reče ona. »Moj muž je juče otišao, da nabavi, što trebamo za zimu i vraća se tek sutra«.

»Vašega muža nema kod kuće? To je dakako zlo. Vi se morate dobro zaključati, vatru pepelom posuti i ugasiti svijetlo. Koliba mora da izgleda kao da u njoj nikoga nema.

Glasnik brzo uzjaše konja, kojega su mu doveli Moorovi dječaci i odleti kao strijela da i druge naseljenike obavijesti o dolasku Indijanaca.

Gospođa Moor odnese svoju malu djecu na tavan, a svojim dječacima Obedu i Joe-u dopusti na njihovu ponovnu molbu da stražare na vratima.

»Evo ih«, šapne Obed, kada se uveče pokazaše tamne sjene pred kolibom. »Postavi se sa sjekirom k onome prozoru, a ja ću operiti pušku na njih«. Kad je htio napuniti pušku, silno se uplaši opazivši, da su zrna, koja je imao kod sebe, prevelika za njegovu pušku. Otac je u zabuni zamijenio torbu i krivu ostavio kod kuće. Možda je nekoliko zrna u kuhinji. Obed se pipajući dočepa kuhinje. Tu se spotakne o bundevu, koju je sa svojim bratom bio izdubio, da je u igri upotrijebi kao svjetiljku. Oči, nos i usta bila su u njoj izrezana. Za čas svuče svoj kaput i baci ga preko bundeve. Tada upali u njoj tinjajućim ugljenom svijetlo i podigne umotanu bundevu na prozor.

»Pazi!« reče on i povuče snažno kaput. Paklena vika pozdravi nenadanu pojavu osvjetljenoga strašila. Indijanci pobjegoše u divljem strahu u šumu. »Brzo Joe! Razsvijetli drugu bundevu! Položi je kraj moje!« reče Obed. Kada se ukazalo i drugo plameno lice pored prvoga, nestade Indijanaca sasvim.

U zoru vrati se otac. Indijanci se više nisu pokazali. Dječakova prisutnost duha sasvim ih je zastrašila.

»Meni se ne čine Salomonove rečenice osobito mudre«, reče neki đak, »takve bi rečenice svatko mogao izmisliti«.

»Lijepo«, odgovori profesor, «napišite mi do sutra dvije«.

Razumije se, da nije donio ni jedne.

Montaigne pripovijeda o nekom vladaru, koji je zbog smrti svoga jedinca bio tako gnjevan na Boga, da je za četrnaest dana zabranio u svojoj državi kršćansku vjeru.

Da je takt i zdrav razum važniji od darovitosti i pukoga znanja, u to se možemo lako osvjedočiti. Premda je Walepole bio čovjek slaboga znanja, držao je preko četvrt stoljeća žezlo Engleske u svojim rukama. Karlo Veliki jedva je znao čitljivo potpisati svoje ime, nu zato je poznavao ljude i prilike kao malo tko, te je imao zdrav razum i sud, što je od vajkada bilo gospodujući živac u svijetu.

Praktičan čovjek ne samo da brzo primijeti zgodnu priliku već je znade i ugrabiti.

Ima neko svojstvo, koje je teško opisati, a koje ipak svakome donosi korist. Samo oni ljudi napreduju, koji imaju to svojstvo.

Apostol Pavle, koji je bio »svima sve«, posjedovao je to svojstvo u velikoj mjeri.

Palma imade tvrdo drvo, pa se ipak u južnoj Americi uspinje na drugo stablo samo zato, da dospije do oživljujućih sunčanih zraka.

Tko u našemu vijeku, gdje se sve natječe, želi napredovati, taj mora ostati u saobraćaju s velikim, revnim i radinim svijetom. On ne smije pripadati broju onih, koji doduše shvaćaju duboko i neizmjerno, no pored svega toga ne izvedu ništa praktično.

Imade veliki broj inžinjera, koji mnogo više znaju od George Stephensona, ali u praksi ne znaju upotrijebiti svoje znanje, kao što je to on umeo.

Neki naseljenik, kojemu zemljište nije ništa nosilo, proda polovicu svome susjedu. Taj je na toj polovici stekao toliko novca, da je doskora mogao kupiti i drugu polovicu. Tada ga upita prijašnji gospodar toga zemljišta, kako je moguće, da on toliko stječe, dok je njemu sve propalo.

»Vi niste praktični«, bio je odgovor.

Neki pastor bi zamoljen, da prema starome običaju blagoslovi oranicu.

Kad je ugledao oranicu, reče: »Toj oranici ne treba molitve, već gnoja«.

Shakespeare bijaše čovjek vanredne darovitosti. On je u svojim djelima jednako vješto obradio kralja kao i prosjaka, mudraca i ludaka, kneza i seljaka, crnca i bijelca, čistoga i nečistoga, bezazlenoga kao i dosjetljivoga. Sve, što je uočio, sjedinio je on skladno u svojim djelima.

Neki ljudi pokazuju nedostatak pravoga shvaćanja time, što sitničavo zapostavljanje primaju za zlo, a drugi opet time, što se

bore protiv vjetrenjača i svađaju s ljudima, mudrijim i spretnijim od sebe, kojima je pobjeda osigurana već spočetka.

Snaga Washingtona očituje se najbolje u tome, što nije samo mirno podnosio nepravedne navale i ruganje, već i u tome, što je blago prosuđivao svoje neprijatelje.

Praktičnost je gdjekojemu narodu prirođena. Znade se, da su Kitajci mnogo prije nas izumjeli štampanje knjiga, puščani prah i magnetičnu iglu, ali da sve to nisu praktično upotrijebili.

Evropski narodi preobrazili su izumima cio civilizovani svijet.

Praktičnosti nema u narodu tropskih zemalja — tamo, gdje ne treba odijela, gdje se ljudi hrane urmom, kokosovim orahom i bananom. Praktičnost je dijete nužde, te je najbolje razvijena ondje, gdje se čovjek bori za život.

JEDANAESTO POGLAVLJE.

POSTUJ SEBE I UZDAJ SE U SAMOGA SEBE.

Ja se ne pouzdajem ni u jednoga čovjeka osim u samoga sebe, jer sam i sam čovjek. (Uhland).

Budeš li prijatelj sam sebi, predobit ćeš druge. (Škotska poslovica).

Poštovanje samoga sebe oslonac je svih kreposti. (Herschel).

Prije svega poštuj samoga sebe. (Pitagora).

Nitko mi ne može naškoditi, ako sam sebi ne naškodim. Izvoz zlu koje me snađe, leži u meni. Ni po kome ne trpim više, nego po samome sebi. (St. Bernard).

Poštovanje samoga sebe pored vjere najjači je bedem protiv svakoga zla. (Bacon).

Neki siromašni škotski tkalac običavao je danomice moliti Boga, da mu udijeli dobro mijenje o samome sebi. »Jer«, reče on, »kako mogu očekivati, da drugi o meni dobro misle, ako im ja ne prednjačim primjerom«.

Kitajci kažu, da čovjek, koji sam sebe ne poštuje, nije vrijedan, da ga drugi poštuju. Sasvim je pravo, da nas svijet, od koga zahtijevamo poštovanje, odbije kao varalicu, ako sami sebe ne poštujemo. Poštovanje samoga sebe osniva se na istim načelima kao i poštovanje drugih. Mjera pravednosti je u srcu svakoga čovjeka. Ona je uzrok, da i ubojica poštuje suca, koji ga odsuđuje, jer mu tajni glas govori: »On je pravedan«. Mjera pravednosti ne pita, mjeri li se kralj ili prosjak.

Svijet postupa sasvim pravilno, ako nas prosuđuje po našemu vlastitome sudu. Ne možemo očekivati, da će nas drugi bolje ocijeniti, ako se sami slabo ocijenimo.

Kadgod se pokažeš u društvu, promatraju ljudi tvoje lice i tvoje oko, da vide, kako visoko sam sebe cijeniš.

Opaze li, da malo držiš do sebe, ne naprežu se ispitivati, jesi li se suviše slabo ocijenio. Oni znadu, da ti sebe duže poznaješ nego li oni, te zato možeš svoju vrijednost procijeniti bolje od njih.

»Providenju je potrebno sto godina, da stvori državni veleum, a tada obično čeka opet sto godina da rodi drugi, zato drhšćem pri pomisli, što će biti iz Austrije poslije moje smrti«, rekao je Kaunitz, koji je svojoj domovini služio pedeset godina.

»Moj lorde, ja znadem, da samo ja mogu spasti državu«, reče Pitt dodine 1737. knezu od Devonshira. Tako se zaista i dogodilo.

»Nije li divno, da tako umijem pjevati?« zapita Jeni Lind u naivnoj radosti zbog svoga glasa jednu od svojih prijateljica.

Ljudevit XIV. reče svome ispovjedniku: »Istina je, oče, ja sam bez sumnje, kako vi kažete, veliki grješnik, ali dragi Bog će dobro promisliti prije nego li zabaci tako velikoga vladara, kao što sam ja«.

Veliki se ljudi obično jako pouzdaju u sebe. Dante je proricao svoju vlastitu slavu. — Kepler izjavi, da je svejedno, da li njegovi savremenici čitaju njegove knjige ili ne. »Ja lako čekam«, reče on, »na čitatelje sto godina, kada je Bog na takvoga posmatrača, kao što sam ja, čekao šest hiljada godina«. — Richard Wagner izrekao je sasvim mirno poslije prve velike predstave u Bayreuthu ove znamenite riječi: »Tek sada imadu muziku«.

»Ne boj se, jer nosiš Cezara i njegovu sreću«, reče Cezar čvrstim pouzdanjem pilotu, koji se bojao nepogoda, i pilota ostavi smjesta strah.

Što bi nam se kod običnih ljudi moglo pričiniti precjenjivanjem, to je kod znamenitih ljudi samo izražaj pouzdanja u vlastite sposobnosti. Možda ih je priroda obdarila većim pouzdanjem u sebe same samo zato, da ih pobudi, da se dignu nebu pod oblake.

Pouzdanje u samoga sebe znak je snage i pokazuje, da je čovjek dorastao svome položaju. Obično ne pogriješimo, kad se pouzdajemo u onoga, koji vjeruje sam sebi, dok se u onoga, koji sumnja u svoje sposobnosti, ne možemo pouzdati.

Moralno poniženje počinje uvijek u duši čovjeka.

U naše nervozno doba nemaju ljudi vremena, da istražuju skrovite vrline, zato radije prosuđuju čovjeka po spoljašnosti.

Svijet se divi srčanosti i mudrosti, a ne cijeni onoga, koji prolazi svijetom, kao da sve moli za oproštenje.

Schelling kaže: »Ako je čovjek svijestan onoga, što je, on će doskora postati ono, što bi trebao da bude«.

Na taj način postaje praksom teoretsko poštovanje samoga sebe.

Ako je netko uvjeren, da imade neke osobite sposobnosti, tada ih zaista i ima.

»Poniznost je svojstvo mudraca i pristaje dobro čovjeku«, veli Košut, »ali dajmo mjesta i pouzdanju u samoga sebe. To je više nego išta drugo, najviša sposobnost pravoga čovjeka. Čovjek treba da ima poštovanje samoga sebe, da ga digne iznad prostote i da ga učini nezavisnim od uvreda i bezobraznosti«.

»Imade jedna vrsta visine, koja ne zavisi od sreće«, kaže La Rochefoucauld. »Ta nas visina odlikuje i određuje za velika djela.

Ona je mjerilo, kojim u skrovitosti procjenjujemo sami sebe. Ona nas redovito diže više od roda i časti, da, više od zasluga, te privlači i poštovanje drugih«.

Pouzdanjem u sebe i poštovanjem samoga sebe postajemo svijesni svoje snage, koja se ničim drugim ne može izazvati. Čovjek je bez te zaštite slabić, zavisan, neodlučan, rasejan, te kao takav ne može »nikada promjeriti ponos onoga, koji se sam u sebe uzda«.

DVANAESTO POGLAVLJE.

ŠTO JE VREDNIJE OD BOGATSTVA.

Što su naše potrebe manje, to smo bliže bogovima. (Sokrat).

Može li sâmo bogatstvo usrećiti čovjeka? Pogledaj oko sebe i vidjet ćeš: mnogu sjajnu nevolju i nakićenu patnju. (Young).

Životu uništenu zbog novca nije stalo do novca. (Japanska poslovica).

»Ti si plebejac«, reče neki patricije Ciceronu. »Istina je«, odvrati slavni rimski govornik, »ali plemstvo moje porodice počinje sa mnom, dočim se tvoje s tobom svršava«.

Tko živi samo zato, da jede i pije, tome je život promašen i ne zaslužuje poštovanja. Nitko od njega nema nikada koristi. Nikada nije osušio suzu, nikada nije zapalio vatru na ugaslom ognjištu. Njegovo je srce tvrdo, on osim novca ne poznaje Boga.

»Što najviše vrijedi na svijetu?« zapita neki stari profesor učenike. Jedan odgovori: »Dobre oči, t. j. kada se svaka stvar gleda sa zadovoljstvom i dobrim raspoloženjem«. Drugi reče: »Dobar drug najbolje je na svijetu«. Treći spomene dobroga susjeda, a četvrti mudroga savjetnika. Posljednji reče: »Dobro srce više vrijedi od svega toga«. »Ti imadeš pravo«, reče profesor, »u malo riječi zbio si sve, što su drugi kazali, jer tko imade dobro srce, taj nije samo zadovoljan, već imade dobroga prijatelja i ugodnoga druga, a ujedno i mudroga savjetnika u neposrednoj blizini«.

Danska kraljica Matilda napisa svojim prstenom na prozor svoga zatvora: »O Bože, daj mi da ostanem nevina, a druge učini velikima!«

»O, kada bih mogao i ja onamo«, mislio je maleni francuski dječak imenom Petar, gledajući kroz prozor čovjeka, koji je lijepio na zid veliki oglas. Oglas je javljao, da će to veče pjevati glasovita pjevačica Malibranka. U kući toga siromašnoga dječaka nije bilo hljeba. I toga dana nije jošte okusio zalogaja. Premda je mislio, kako bi lijepo bilo, da obraduje bolesnu majku narančom, nije imao u džepu ništa čime da je kupi. Tada uzme iz ormana komadić stare, prljave hartije, baci još jedan pogled na majku, koja spavaše i pobjegne u vrevu londonskih ulica.

»Šta kažeš? Tko želi da govori sa mnom?« upita Malibranka svoju sobaricu. »Danas ne mogu više nikoga primiti, jer sam sasvim izmučena od mnogobrojnih posjeta«.

»Neki mali, plavokosi dječak. On kaže, da zacijelo ne ćete požaliti, ako ga saslušate. Imade samo nešto da vam kaže.»

»Pa dobro — neka uđe«, reče pjevačica smiješeći se. »Djeci ne mogu nikada ništa odbiti«.

»Dolazim, jer mi je majka veoma bolesna, a mi smo tako siromašni, da ne možemo kupiti ni hrane ni lijekova«, reče Petar. »Zato sam mislio, da biste možda vi htjeli pjevati moju pjesmicu na vašim koncertima. Tada bi se sigurno našao izdavač, koji bi je od mene kupio, a ja bih mogao pomoći svojoj majci«.

»Jesi li ti to složio? Ti, dijete?« upita Malibranka, koja je uzela papir iz ruku dječakovih i gunđala tiho njegovu melodiju. »Riječi su također tvoje? Bi li htio da budeš na mome koncertu?«

»O, kako da ne bih? Ali ja ne mogu da ostavim svoju majku.

»Ja ću nekoga poslati tvojoj majci, dok ti budeš na koncertu. Evo ti nešto novaca, pa joj kupi jela i lijekova. Evo ti i ulaznice. Dođi večeras, sjedjet ćeš sasvim sprijeda«.

Petar kupi naranča i drugih dobrih stvari za svoju majku, a uveče pođe na koncerat. Poslije prve tačke tiho zasvira orkestar tužnu melodiju, a Malibranka otpjeva svojim divnim glasom Petrovu pjesmicu.

Petar sav radostan čvrsto stisne skopljene ruke, a mnogo sjajno oko ovlaži se zbog slatkih, tužnih glasova.

Sutradan otvore se vrata siromašnoga Petrovog stana, a Malibranka položi ruke na zlatokosu glavu dječakovu i reče njegovoj majci: »Vaš mali zaslužio vam je imetak. Danas ujutro ponudio mi je jedan londonski izdavač pet stotina funti šterlinga za njegovu pjesmicu, a kasnije bit će Petar učesnikom u prodaji. Gospođo, hvalite Bogu, da je vašega sina obdario nebeskim darom.

Dječak pade na koljena i pomoli se za dobro srce, koje se njemu smilovalo.

Kadgod neko umre, ljudi obično pitaju: »Koliko je imetka ostavio?« no anđeo, koji ga gore čeka, pita: »Koliko je dobrih djela učinio?

Kako je krasna pjesma o hrabrome junaku, čija se djela ni zlatom naplatiti ne mogahu.

Premda je spasio uz opasnost svoga života carinikovu porodicu iz kućice na mostu Ećave, odbio je ponuđenu nagradu. »Zlato dajte cariniku, koji je izgubio sve svoje dobro«.

Kneza Roberta pogodila je otrovna strjelica. Liječnici izjaviše, da mu nema spasa, ako se ne isiše otrov, no onaj, koji to učini, izgubit će život.

Robert se ustručavao primiti tu pomoć. Pa i pored toga njegova žena Sibila ugrabi priliku, dok je spavao, i isiše ranu. Svoju požrtvovnost platila je životom.

Kad je u Savani vladala žuta groznica, pobjegoše svi namještenici neke ljekarne, koja je bila u sredini najopasnijega djela varoši, u najsigurniji kraj. Ostade samo jedan mladi pomoćnik, koji je vršio svoj posao tako dugo, dok mu sam vlasnik nije zapovjedio, da ljekarnu napusti. I tada još ne misleći na svoju sigurnost, stupi u drugu ljekarnu, gdje je radio dan i noć, a da se ni svlačio nije. Jedva mu je ostalo vremena za jelo. Njegova gospodara spopade bolest, a mladić ga njegovaše do smrti. I kuharica oboli. On bdijaše i kraj njezina kreveta, te spase i njoj život.

Tada oboli njegov najbolji prijatelj. Pored svojih ostalih dužnosti njegovaše i njega, dok ne ozdravi. Sada dođe njegov čas, te i on oboli. Prijatelj, koga je prije njegovao, dvorio ga je, da pokaže svoju zahvalnost. No to nadmaši njegove slabe tjelesne sile.

»Ja ću do posljednjega časa ostati kod njega, pa ću i ove noći bdjeti«. To je zadnje, što je poručio svojim znancima, koji se nisu usudili u njegovu blizinu. Oba prijatelja umriješe iste noći.

Za vrijeme slične zaraze u Memfisu, kada društvo za spasavanje nije više moglo naći noćnoga bolničara, prijavi se jednome liječniku neki čovjek surovih crta i troma koraka, te reče: »Ja bih htio da njegujem bolesnike«.

Liječnik ga posmatraše ispitujućim pogledom. Držeći, da taj čovjek nije sposoban ni za kakav posao reče ukratko: »Ne trebamo Vas«. »Ali ja bih vrlo rado dvorio bolesnike. Pokušajte samnom jednu nedjelju. Ne budete li zadovoljni, otpustite me. Svidim li vam se, tada ćete mi platiti«.

»Dobro«, reče liječnik, «uzet ću vas, premda to, iskreno da vam kažem, ne činim rado«. U sebi pak pomisli: »Pripazit ću na Tebe«.

Taj čovjek dokazao je doskora, da ne treba nadzora. Za nekoliko nedjelja postade najbolji i najpožrtvovniji bolničar. Neumorno i najvećim prijegorom obavljao je uvijek najteže poslove. Bole-

snici ga obožavahu, a oni na umoru osmjehivahu mu se. Zapuštenim i zaboravljenim izgledalo je njegovo hrapavo lice licem anđela.

Njegovo vladanje bilo je samo onda čudno, kada je dobio platu. Motrili su ga, da vide, kuda nosi zasluženi novac. Opaziše, gdje odlazi do nekoga udaljenoga mjesta i tamo meće svoju nedjeljnu platu u kutiju za milostinju okuženima.

Malo zatim oboli i on od iste bolesti, koju je tako junački suzbijao kod drugih. Umre. Prije nego ga položiše u njegov bezimeni grob, vidješe na njemu kažnjenički žig.

Nije li takav prijegor mnogo bolji od bogatstva?

Mjerilo, kojim čovjeka prosuđujemo po njegovu staležu i dohocima mjesto po nutarnjoj vrijednosti, ne vrijedi mnogo.

Radnik može i milijonara, čije kamenje nosi na leđima, natkriliti nutrašnjom vrijednosti. I mnogi siromašni književnik, neugledni umjetnik ili profesor u iznošenom kaputu često zauzima bolji društveni položaj i pobuđuje više zanimanja nego koji milijonar.

Možda to biva stoga, jer puko zgrtanje novca djeluje većinom štetno na društvo, dok sasvim duševno zvanje pobuđuje uvijek poštovanje. Skoro bi se moglo ustvrditi, da svaki izvanredni uspjeh u svijetu bogataša prouzrokuje propast i nevolju, dok svaki uspjeh uma karaktera donosi korist i pomoć velikoj množini.

Karakter, ma na koji način, ostavlja svoj znak, a taj nevidljivi znak odlučuje o pravoj vrijednosti djela. Prema tome ne mogu umjetnici nikako, a da ne odraze u svojim djelima sebe i svoje biće. Prosti umjetnik ne može proizvesti plemenito djelo, dok čuvstveni, ljubežljivi, veseli, opori svi ti sami sebe slikaju i pripovijedaju svoja djela.

Tako je n. pr. Byron pisao o strasti, koju sam nije imao: »Žeđa za zlatom — porok prosjaka — može svladati samo niske duše.«

Istim pravom mogao je napisati »plemenite duše«, jer je smiješno pomisliti, da bi netko smatrao bogatstvo, samo po sebi, većim grijehom nego tenis ili igranje.

No Isus, koji je kazao: »Zaista vam kažem, da će lakše deva proći kroz iglino uho nego bogataš u kraljevstvo nebesko«, znao je da moralno opadanje neizbježivo prati neurednu čežnju za velikim bogatstvom.

Nasuprot mnogim izuzetnim primjerima mogla bi se postaviti kao pravilo tvrdnja da nezdrava težnja za tisućama, a onda milijonima kvari karakter i nazore o poštenju.

Ta je težnja nezdrava, kad kvari ćud, otupljuje smisao za ljepotu, čini čovjeka nesposobnim i ravnodušaim za čudesa prirode i umjetnosti, ugušuje moralno čuvstvo i sposobnost za razlikovanje pravde i nepravde, vrline i zločina, uništuje religiju i misao na Boga.

Težnja za imetkom nezdrava je i onda, kad zaokupljuje sve naše misli, uništuje ukus za knjige, slike, muziku i putovanja.

Neki Arapin, koji je u pustinji umirao od gladi, nađe vrećicu punu bisera. Otvori je u nadi, da će u njoj naći osušenu pšenicu. Njegovo očajanje bijaše veliko, kada je vidio, da je u njoj — samo biser.

Nekome tvrdici, kojemu je ukradeno zakopano blago, savjetova prijatelj, da umjesto blaga zakopa prazne školjke, da ih svaki dan obilazi i njima se raduje.

U priči o svraki i mački pripovijeda se, kako se svraka, koja je ukrala i sakrila nekoliko gospodarevih zlatnika, izgovarala time, da se i njen gospodar tvrdica, koji ima pun orman zlata, služi njime na isti način kao i ona.

Kralj Midas molio je bogove, da bi se sve, što dodirne, pretvorilo u zlato. Molba mu bude uslišana. Jelo, piće, cvijeće, odijelo, pa i njegova kći, kad ju je poljubio, pretvori se u suho zlato. Tada je opet žarko molio, ali toga puta, da mu oduzme darovanu milost. Uvidio je, da je većina stvari mnogo vrednija nego sve zlato, što se kopa iz zemlje.

Sokrat nije podučavao radi toga, da stekne novaca, već toga radi, da se njegova mudrost raširi svijetom. Uvjerenje, da je čovječanstvo njegovim nastojanjem postalo bolje, bilo mu je najveća nagrada.

Razmjerno je malen broj onih, koji usred materijalnog nastojanja našega vremena nesebično govore i rade ne misleći na sklonost javnosti. Ti zaslužuju najveće poštovanje. To su zaista veliki ljudi i žene. Revnost, kojom vrše svoje redovne poslove, nije zato manja, jer pored toga imadu vremena i smisla za uzvišenije stvari.

Welington nije htio da primi petsto tisuća funti šterlinga, koje mu je ponudilo zapadno indijsko društvo poslije zauzeća Misora.

Wierz, belgijski slikar, reče nekom čovjeku, koji mu je htio platiti jednu sliku: »Zadržite novac. Zlato je smrtni udarac za umjetnost«.

Iz Luterovog testamenta vidi se, da nije ostavio novaca ni drugog blaga.

»To su moji dragulji«, reče Kornelija pokazajući svoja dva sina prijateljici, koja ju je pohodila i željela vidjeti njene dragulje. Taj odgovor bio dostojan kćeri Scipiona Afrikanskoga i žene Tiberije Graha.

Najvredniji su proizvod svake zemlje njeni sinovi i kćeri.

Najbogatiji čovjek je onaj, koji svoju domovinu najviše obogaćuje, čije ime narod s ponosom izgovara, koji svojim novcem i sam sebe daje, koji drugome najviše pomaže, koji je gluhome uho, slijepome oko, hromome noga. Takav čovjek umnožava vrijednost svake oranice svoje domovine i obogaćuje svakog, koji je u njegovoj blizini.

S druge strane znade se, da je mnogi milijonar načinio grad, u kojem je stanovao, siromašnijim i smanjio vrjiednost svakome pedlju rođene zemlje.

»Za mene je samo onaj čovjek velik«, reče Voltaire, »koji je svojoj domovini ukazao velike usluge«.

Ljude treba prosuđivati po njihovim djelima, a nipošto po njihovu bogatstvu.

»Mnogi je liječnik osjetio«, kaže Bulwer, »da ga je plaća za njegov trud odagnala katkad na novčano tržište. Ona ga goni preko granica prijateljstva i kao da mu govori: »Istina, spasao si život i zdravlje, no zato si bio plaćen«.

Kad je kitajskome caru uručena molba, da dopusti prodaju opiuma reče: »Ništa me ne će sklonuti, da iz nevolje i poroka svoga naroda vučem korist«.

Dobrotvori čovječanstva nisu nikada išli za tim, da zgrču imetak. Sokrat, Sv. Pavao, Luter, Washington, nijedan od tih velikana nije gomilao imetak.

U svakom čovječjem životu trebalo bi da nešto igra veću ulogu od njegova rada i uspjeha, od njegova velikog uma i da bude trajnije od njegove slave i vrednije od njegovih milijona, — a to je karakter.

Požuda za bogatstvom veoma često ugušuje svako plemenitije nastojanje. Kad se djevojke udaju, prvo je pitanje: »Udaje li se za bogata čovjeka?« Malo tko pita: »Polazi li za poštena, zdrava i vrijedna čovjeka?« Može li se zamisliti žalosnija smjesa, nego što je pun džep i pusta duša, velika kuća i slab značaj.

Na nadgrobnoj ploči nekoga egipatskoga vladara, koji je živio prije četiri tisuće godina, pisano je:

»Nikada nisam ražalio dijete, potlačio udovicu, zlostavio seljaka. Za vrijeme moje vladavine nije bilo u zemlji prosjaka, niti je itko gladovao. Kad su bile godine neplodne, dao sam obraditi sva polja svoje pokrajine do sjeverne i južne granice. Dao sam stanovnicima hranu i brinuo se za njih. U cijeloj zemlji nitko nije umro od gladi, a udovice bile su obezbijeđene, kao da im žive muževi«.

Koji bi vladar u današnje napredno doba mogao to kazati o sebi?

Emerson tvrdi, da samo onaj može uživati ugodnosti svoga posjeda,koji ga je sam stekao, a ne onaj, koji ga je naslijedio.

»Kada sâm prekopam leju u svom vrtu, osjećam se tako zdrav i svjež, te se kajem, da sam ikada drugome prepustio posao, koji sam sâm mogao obaviti. Posao djeluje uspješno ne samo na zdravlje, već i na uzgoj«.

»Kraljevstvo dao bi za konja«, reče engleski kralj Richard III., kada je kod Boswartha bio opkoljen.

»Moje kraljevstvo za časak života«, reče na smrtnoj postelji engleska kraljica Jelisava.

I drugi, osjećajući kako im zemlja, bogatstvo i moć izmiču ispod nogu, priznaše, da sve te stvari malo vrijede, ako ih sporedimo sa svjetlošću života, zvjezdanim nebom, šarenim cvijećem, društvom milih prijatelja, napretkom i razvitkom.

Povijest je dokazala nebrojeno puta, da iza vremena raskoši slijedi vrijeme, kada je nevolja i glad jača od bogatstva, i kada ga to dvoje uništuje. Najbolji je dokaz za to francuski prevrat.

Novac nije prava zaštita i ne može zamijeniti vrlinu, a još manje dati čovjeku ljudsku vrijednost.

Bogu hvala, da još imade ljudi, kojima novac nije ništa, a poštenje sve. Oni ga ljube i žive u njemu i s njime. Ono je njihov ideal, koji ni zlato, ni slava, ni moć ne može naknaditi. Poštenjem postaju ljudi plemeniti, hrabri, dobri i veliki.

»Nijedan se čovjek nije dovinuo prave veličine, dok nije uvidio, da je njegov život do stanovitoga stepena svojina drugih i da su mu darovi, kojima ga je obdario Bog, dani za bližnjega«.

TRINAESTO POGLAVLJE.

KOLIKO VRIJEDI USPJEH?

Nebo nikada ne pomaže onome, koji ne će raditi. (Sofoklo).

Bogovi nam podaju sve po umjerenoj cijeni. (Emerson).

Jesi li prisiljen uzdati se sam u sebe, znači, da si bačen u krilo sreće. (Franklin).

Vještina napredovanja sastoji u tome, da činimo ono što dobro razumijemo; da dobro činimo, što razumijemo, a da pored toga ne mislimo na slavu. (Longfelow).

U nekoj knjizi Bulwerovoj usklikne ushićeno gospođica Sibila ugledavši maleno dijete: »O, kako je to nebesko, sjetno lice. Kako je žalosno, da je moralo ostaviti anđele«.

»Lijepo rekoste, draga Sibilo«, odgovori propovjednik, »no taj mali mora da se podigne i probije među smrtnici, ako hoće opet da dođe k anđelima«.

Isto načelo vrijedi za nas u običnom životu. Neki stari Grk, htijući svojim pčelama uštediti težak lijet u Himet, odreže im krila i sam im je sakupljao cvijeće da iz njega sišu slatki sok. Ali pčele prestadoše proizvoditi med.

»O, kad bih ja mogao takav san prenijeti na platno!« usklikne oduševljeno mladi umjetnik pred nekom slikom.

»San prenijeti na platno?« gunđaše njegov učitelj. »Povucite deset tisuća puta kičicom po platnu, pak će vaš san biti na platnu«. »Da naslikam ovu sliku, nije mi trebalo mnogo vremena«, reče neki mladi umjetnik, kojega su pitali, koliko je trebao, da naslika kolibicu i neku baku, koja je sjedjela kod otvorenih vrata i udijevala konac u iglu, »ali ja sam radio dvadeset godina, da proučim položaj predmeta i prikažem, kako valja, sunčane zrake«.

»Vi tražite pedeset zlatnika za ovo poprsje, koje ste izradili u deset dana?« upita neki mletački plemić nekoga vajara. »To je suviše«.

»Vi zaboravljate«, odgovori umjetnik, da sam se mučio trideset godina, da dovršim ovo poprsje u deset dana.

Izjave velikih ljudi daju nam prilike da zavirimo u skrovitosti njihova karaktera i njihovih uspjeha.

»Radi! Radi! Radi!« bilo je geslo Joshue Reynolda. »Toujours au travail«, govorio je Voltaire, dok se je Scott držao riječi: »Ne

uzmiči nikada pred poslom!« Michel Angelo običavao je kazati: »Ancora imparo«, t. j. »Još uvijek učim«. On je bio oduševljen radnik. Često bi spavao potpuno odjeven, da se može odmah, čim ustane, latiti posla. U svoj spavaćoj sobi imao je uvijek komad mramora, na kojem je radio, kad nije mogao spavati. I onda, kada je oslijepio, dao se odvesti u Belveder i tamo je opipavao kipove.

Pripovijeda se, da je Händel radio za dvanaestoricu. Ništa ga nije smelo, ni poruga ni poraz. Ništa nije moglo smanjiti njegovu marljivost.

Lord Palmerston bio je također jedan od neumornih. Radio je poput roba do duboke starosti. Na pitanje: »Kada je čovjek u najboljim godinama?« odgovori: »U sedamdeset i devetoj godini«. Mislio je na svoje godine.

Humbolt, koji je običavao ustajati ljeti u četiri sata, a zimi u pet sati, tvrdio je, da je posao tako potrebit kao jelo i piće. Krasan primjer za današnju mladost! Dokaz, šta je sve moguće ozbiljnome čovjeku.

»Radi ili gladuj!« kaže prirodni zakon, zabilježen u zvijezdama kao i na kori zemaljskoj. »Gladuj duhom, gladuj moralno, gladuj tijelom!« Nepokolebljiv je prirodni zakon, da sve propada, što se ne upotrebljava, i da se ništa ne dobiva besplatno.

Jesmo li svojevoljno lijeni i bez energije, postat ćemo bezuslovno živčano slabi i bolesni.

Mi smo rezultat našega nastojanja. Naša je plaća borba, kojom se borimo, a ne nagrada za nju.

»Darovitost, koju posjedujem, stekao sam neumornim radom«, reče Sebastijan Bach, »i svaki, koji hoće, da tako neumorno radi, imat će isti uspjeh kao i ja«.

»U čemu stoji tajna uspješne trgovine?« zapita neki prijatelj neizmjernog bogatoga Vanderbilta.

»Tajna? Tu nema tajne«, bio je odgovor. »Treba samo da se brinemo za svoj posao i da ne mirujemo«.

Neki đak dođe jednoga dana profesoru Stuartu i upita ga, da li bi mu mogao reći koga, tko struže drva.

»Upravo sada nemam posla«, reče profesor, »ja ću ih istrugati«.

Ne izaberi svoje zvanje prema novcu, koje bi ti ono moglo donijeti. To je nedostojno procjenjivanje zvanja.

Stvoritelj nam je bez sumnje mogao dati pečeni kruh i spremiti gotovu gozbu. No On je, stvarajući čovjeka imao pred očima

veći i plemeniti cilj negoli samo to, da udovolji njegovim životinjskim željama i strastima. U čovjeku je nešto božansko, što udobnosti raja ne bi nikada mogle razviti.

Prokletstvo, koje ga je prisililo, da jede kruh svoj u znoju lica svoga, bilo je za njega neprocijenjen blagoslov. Stvoritelj je sakrio naše najveće blaženstvo u najvećim poteškoćama, odredivši, da ga postignemo samo u borbi za opstanak.

Ne misli nikada, da je ma koji posao za tebe suviše nizak. Svaki je posao častan, koji je zakonom dopušten. Seljak može da bude Cincinat ili Washington, ali on može biti blizu i grudi zemlje, koju obrađuje.

Za vrijeme amerinkanskoga prevrata trebalo je da vojnici maknu neko deblo s puta. Jedan mladi četnik stajao je prekrštenih ruku kraj vojnika i poticao ih, da čvrsto prihvate deblo i da ga podignu. Uza sav napor nisu mogli da maknu deblo s mjesta. Tada dojaši neki viši oficir. On odmah siđe s konja i pomogne vojnicima. Kada je deblo bilo uklonjeno, upita oficir četnika, zašto i on nije pomogao dizati. »Ja sam četnik!« bio je odgovor.

»Ja sam George Washington«, reče časnik. »Mi ćemo se poslije razgovarati«.

Znaj, da mladići i djevojke, koje misle, da posao čovjeka ponizuje, ne vrijede ništa.

»Laboremus — radimo! bijaše posljednja riječ cara Severa, upravljena vojnicima, koji su se oko njega sakupili.

U rimskom načelu »Labor« bila je sakrivena tajna njihove snage. Ratarstvo je bilo poštovano, a za Rimljanina odlikovanje, kada su ga nazvali dobrim ratarom. Mnoga rimska imena potječu od poljskih plodova n. pr. Ciceron od »cicer« (grašak), a Fabije od »faba« (bob).

Za prvih vremena rimskoga carstva imala su ratarska plemena prednost. Građane smatrali su neodlučnim, tromim ljudima.

Od časa, kada su bogastvo i robovi zamijenili građane u poslu, počela je venuti slava rimskoga carstva.

Pokvarenost i zločin, ta djeca tromosti, dovedoše ponosni grad do propasti. Tjelesni rad postade im tako odvratan, da je Ciceron nazvao nepoštenim posao obrtnikov, a i Aristotel držao je nemogućim, da sluga ili obrtnik provodi valjan život. »Najbolji gradovi nisu dopustili, da radnik postane građanin, izjavivši, da su neki ljudi rođeni, da budu robovi«.

No doskora pojavi se Onaj, koji je bio moćniji od Rima, Cicerona i Aristotela, Onaj, koji je poslu podigao vrijednost i najmanju pomoć nazvao časnom.

To je bio Isus Krist.

On ne kaže: »Dođite k meni, tromi i lijeni i vi, koji se samo hoćete zabavljati«, već kaže: »Dođite k meni svi, koji ste umorni i opterećeni«.

Plemenit čovjek i plemenita žena oplemenjuju svako zvanje.

Posao je najveći učitelj čovječanstva, vođa, koji nas vježba u životnoj borbi. Bez njega bili bismo nemoćni vojnici.

Radinost je najbolji prijatelj. Ona nas zove iz školske sobe, od knjige i teorije u život, u doticaj s ljudima i stvarima. Neprestano trvenje duha s drugima duhovima glača neravne uglove karaktera i izglađuje ih. Ona nas uči strpljivosti, ustrajnosti i obziru. Ona nas upućuje, kako treba da radimo i da razdijelimo svoj posao. Ona nas sili, da se prilagođujemo svakomu danu i satu.

Radinost je uvijek u savezu sa našem prosuđivanjem, brzom odlukom, jednom riječju ona nas čini praktičnim ljudima.

Zašto vrijedi slika jednoga umjetnika pet stotina tisuća kruna, dok se druga prodaje za deset kruna. Jer je prvi uložio u svoje djelo razumijevanje i trud za pet stotina tisuća kruna.

Posao bez razumijevanja jest posao bez vrijednosti. Kovač izradi potkove iz sirovoga željeza, što vrijedi dvadeset kruna, a proda ih za četrdeset kruna. Nožar izradi iz istoga komada željeza igle i dobije za njih dvadesetisedam hiljada kruna. Časovničar načini pera za sat, koja mu donesu osam stotina tisuća kruna ili vlasasta pera za osam milijuna kruna, t. j. šestdeset puta više od prvobitne težine u zlatu.

Isto biva i s darovima, koje primamo kod poroda. Mi ih moramo upotrijebiti. Nikako ne možemo da ih odbacimo ili da se na njih ne obaziremo, jer i lijenost vuče za sobom prokletstvo. Jedan ih upotrijebi s razumijevanjem na svoju korist i dobro, drugi ih osakati i pokvari bez svrhe i cilja. U kasnijem životu dolazi možda do razuma, i nastoji sastaviti razbijene i proigrane komade. No to je skrpljena stvar, koju obično plaća proigranim životom.

»Moj lorde«, reče neki površni mladi propovjednik svome biskupu, »ništa nije lakše nego propovijedati. Ja često izaberem predmet za propovijed tek onda, kada sam se uspeo na propovjedaonicu, i ne nalazim u tome ništa osobito«.

»Da, to je upravo isto, što kažu i vaši pravovjernici«, odgovori biskup, »da propovijed slušaju, a u njoj ne nalaze ništa osobita«.

Što je plemenitiji i viši cilj, koji sebi postavljamo, to on iziskuje razmjerno i teži posao. Tko što želi postići, taj to mora sam sebi isposlovati. Ni porijeklo ni naslijeđeni imetak ne mogu da mu to pribave.

Čovjek nikada neće imati uspjeha, ako ga sam ne steče. Nije dosta da samo želi onaj, koji hoće napredovati. Neznatna bi bila radost kao posljedica uspjeha, koji bi samo želja privukla. Sve, što žarko želiš, možeš postići, samo to moraš platiti svojim trudom.

Imaš li čvrstu volju? Želiš li uspjeh takovim žarom, da si za nj pripravan pretrpjeti oskudicu, čekati na nj i dati za nj ono, što najbolje imaš? Bi li mogao, ako bi bilo od nužde, sjedjeti na sveučilišnim klupama u izlizanom kaputu? Bi li nastavio nauke i pored toga, što zbog njih ne bi mogao kupiti kruha i što bi morao stegnuti pojas, da ne osjetiš glad? Bi li znanju za ljubav mogao živjeti poput pustinjaka i raditi poput konja?

Te i slične skrajnosti nisu uvijek potrebne, no bi li mogao podnijeti to teško iskušenje, kad ti ne bi preostao drugi put? Bi li bio kadar da se sam osvjedočiš, da je gladak put k učenosti samo bajka, uistini da je taj put trnovit, pun kamenja i razočaranja?

Ti želiš da postaneš govornik i upravljaš ljudskim srcima?

Bi li mogao poput Demostena jačati svoj glas u oluji? Bi li učio govorništvo ustrajnošću Savonarole, Cobdena, Sheridana i dvadesetorice drugih, koji su kod prvih pokušaja sramotno zapinjali?

Ti želiš da postaneš umjetnik i prenosiš slike svoje mašte na platno ili da ih uklešeš u mramor?

Bi li se snizio poput Michela Angela i stupio u službu zidara, da uzmogneš nositi malter po visokim ljestvicama samo zato, da od umjetnika slikara skrovito uhvatiš koji mig u prilog svoje umjetnosti?

Ti bi se rado proslavio u književnost? Ne bi li se uplašio i izgubio hrabrost, kad bi ti bio povraćen rukopis kao »nepodesan« premda znaš, da si za nj potrošio godine rada i podneo dosta žrtava?

Ti želiš da napišeš komad poput Shakespearea?

Bi li mogao čekati dvije stotine godina na tvoju slavu i podnijeti, da te tvoj savremenik Bacon niti ne spomene?

Bi li se poput Miltona mogao mučiti da stvoriš »Izgubljeni raj« i da ga diktiraš u isto vrijeme, dok neki londonski kritičar o tebi

ovako govori: »Slijepi učo, napisao je pjesmu, kojoj je dužina jedina zasluga, ako se to uopće može nazvati zaslugom.

Bi li imao ustrajnost Carlylovu, koji je svoju »Francusku revoluciju« drugi put napisao, jer je sluga njegova prijatelja pometnjom spalio prvi rukopis?

Ti bi rado postao vojnik?

Bi li mogao poput Blüchera, iza devet izgubljenih bitaka navaliti novom hrabrošću na neprijatelja, da stečeš ime glasovitoga generala? Bi li mogao poput Washingtona podleći u više bitaka, da na posljetku ipak pobijediš jakošću svoga karaktera?

Ti bi hotio poslužiti svijetu svojima izumima?

Ne bi li ti bilo suviše petnaest godina napornoga rada kao Georgu Stephensonu za prvi upotrebljivi parni stroj? Bi li se mogao mučiti oduševljenjem i onda, kad bi ti puk razorio tvornicu strojeva? Bi li mogao poput Palissyja spaliti svoje pokućstvo samo zato, da uzdržiš vatru, koja bi ti bila potrebna za usavršenje tvoga emaila?

Bi li mogao poput Morsea čekati osam godina na patent za brzojav, a onda se opet boriti da ga uvedeš?

Bi li mogao izumjeti stroj za košenje trave, pa još platiti seljaku, da ga upotrijebi, jer se ovaj opirao tome iz bojazni, da bi sebi njime mogao nanijeti štetu.

Bi li mogao poput Anduha živjeti više godina u prašumi samo zato, da naslikaš sjevero-amerikanske ptice, pošto su ti one, koje si imao, uništili norveški parcovi.

Bi li se mogao penjati kao Agasiz na Alpe?

Bi li mogao poput Verneta hladnokrvno slikati morsku vrtlicu, što prijeti brodu, kojim se voziš, samo zato, jer si oduševljen za umjetnost?

Bi li mogao sam sebi poput glasovitih liječnika ubrizgati pod kožu bacile kolere ili žute groznice, da ispitaš njihovu snagu?

I tako svako zvanje iziskuje žrtve. Uspjeh je dijete rada i ustrajnosti. Slava ne okruni onoga, koji je samo želi.

Ako si sazdan iz čvrste građe, postići ćeš ono, što si preduzeo; ako ne, tada ti ni najtoplije želje ni sanje ne će pomoći.

Većina ljudi smatra siromaštvo nesrećom, a zaboravlja, da je upravo ono od vajkada najveća pobuda za velike čine.

Jean Paul, koji je mnogo trpio zbog siromaštva, reče da nipošto ne bi htio biti bogat, a James Bennet tvrdi, »da je za mladoga čovjeka velika nesreća, ako je bogat«.

Tko teži za uspjehom, mora srce i dušu unijeti u posao i biti spreman da za nj žrtvuje svoj život. Njegova odluka ne smije se obazirati na zapreke, ne smije se plašiti poniženja ni oskudice, a nuždu i razočaranje treba da podnosi junački.

Samo takovi ljudi podigli su svijet iz neznanja do svijetla najviše naobrazbe. Takovi ljudi penjući se u čistije visine povukoše i druge sa sobom i otvoriše vrata skučenoga života.

Bez boli nema maslinove grančice; bez trnja nema prijatelja; bez gorčine nema slave, a bez krsta nema slave.

Tumačenje i izgovor stranih riječi.

Andrews = Endruz, fizičar iz Belfasta u Irskoj. * 1813. Otkrio kritičnu temperaturu plinova.

Angelo = 'Andželo.

Armour = 'Amr.

Arnold = 'Anld.

Bach Otto = Bah, komponista, kapelnik bečke „Zavjetne crkve".

Bacon Francis = Beikn, engleski državnik i filozof * 1561. u Londonu. On se smatra ocem empiričke filozofije.

Beaconsfield = 'Biknsfild grof ili Benjamin Disraeli od Beaconsfielda, engleski državnik i pisac, mnogo doprinjeo, da kraljica Viktorija postane carica indijska.

Beecher-Stowe Harriet = Bičr-Štou Heriet, amerikanska spisateljka. * 1812. Napisala „Čiča Tomina koliba". Ta je priča prevedena u mnoge jezike. Opisuje život robova u južnoamerikanskim državama.

Bennet James = 'Benit 'Džeimz, amerikanski publicist * 1795. u Škotskoj, † 1872. u New-Yorku.

Berry = Beri vojvoda sin grofa od Artois (Karlo X.) * 1778. u Versaillesu, ubijen od Louvela 1820. Njegova žena bila je kćerka francuskoga kralja Franje I.

Blücher = Bliher, vojskovoda * 1742. † 1819. najprije u švedskoj, a kasnije u pruskoj vojsci. Pobjedio Napoleona i ušao u Pariz. Izvojevao sa Welingtonom pobjedu kod Waterlooa i ušao po drugi put u Pariz 1815.

St. Beuve = Sen 'Bev.

Bosworth = 'Bosuos.

Brigth John = Brait Džon, engleski političar, promicao politiku mira.

Brooks = Bruks.

Bulwer Lutton Henry = 'Buluer Litn Henri, engleski diplomat.

Burleigh Cecil = 'Böli Sesil lord, engleski državnik, savjetnik kraljice Elizabete u uroti protiv Marije Stuart, škotske kraljice.

Burke Edmund = Bök, engleski državnik * 1730. u Dublinu. Borio se za slobodu štampe, veliki protivnik francuske revolucije.

Burrit Elihu = 'Berit Ilajhu.

Buxton Fowel = 'Bakstn Foul, engleski političar * 1786. † 1845. Borio se za slobodu Crnaca u engleskim kolonijama.

Byron George = Baien Džodž lord, najznamenitiji engleski pjesnik novijeg doba * 1788, † 1809.

Campbell Collin = Kembl 'Kolin, engleski vojskovođa, * 1792. u Glasgowu. Borio se u Španjolskoj, Sjever. Americi, Istoč. Indiji i Krimu.

Carey Charles = Keri Čálz, Amerikanin, napisao „Načela socijalnih znanosti".

Casper 'Astley = Kaspr 'Estli.

Cat-boat = Ket-bout.

Cavanagh = Kévn.

Cervantes = Ser'vantes.

Chapin = 'Čepin.

Chattanooga = Čatánuga, grad u Sjev. Americi. 1863. pobjeda unionista nad saveznici.

Chesterfield = 'Čestrfild, lord engleski državnik i pisac. Kraljevski namjesnik u Irskoj. Napisao uzgojna pisma svome sinu.

Clive = 'Klaiv Robert baron, governer u Indiji. Predobi u korist istoč. indijskog društva velike komade zemlje. Optužen vrati se u Englesku, gdje se ubije 1773.

Cobden Richard = Kobdn 'Ričád, veliki pobornik za slobodu trgovine, osim toga borio se zajedno sa Brightom protiv „žitnog zakona". * 1804. † 1896.

Coleridge = Koulridž.

Colton = 'Koltn.

Cowper William = Kúpr Uiljem, engleski pjesnik.

Cromwell = Kromuel, * 1599. proglasio se protektorom sjedinjene Engleske, Škotske i Irske. Dao pogubiti Karla I. engleskoga kralja.

Darling = Dálin.

Darwin Charles = Dáuin, jedan od najvećih prirodnjaka. * 1809. u Engleskoj, proputovao veliki dio svijeta, napisao mnoga djela među kojima jedno o postanku i razvitku čovjeka. Umro 1882.

Dean Alford = Dín 'Olfed.

Defoe = 'Défou, engleski pisac * 1660. † 1731. Napisao djelo Robinson Crusoe (Krusou) koje je prevedeno u sve jezike.

Devonshire = 'Devnšer.

Dickens Charles = 'Dikinz Čálz, najznamenitiji engleski romanopisac, * 1812. † 1870. Sahranjen u Westminsterskoj opatiji u Londonu.

Douglas = 'Daglas.

Dublin = 'Dablin.

Edison Thomas = Edisn, fizičar, izumitelj telefona, telegrafa, fonografa, mikrofona, električnog svijetla, bezžičnog telegrafa i mnogih drugih električnih strojeva.

Elliot George = 'Eliet 'Džódž, engleski general. * 1748. Branitelj Gibraltara protiv Francuza. Umro u Aachenu 1790.

Emerson Ralph Waldo = Emesn Rálf Uóldou, znameniti amerikanski filozof i pjesnik. * 1803. u Bostonu. Napisao više poučnih djela za puk.

Euler = Oiler.

Evereth = 'Evres.

Fields = Fildz.

Flagler = Flegler.

Fontenoi = Fontnoa, belgijsko selo, gdje su Francuzi izvojevali pobjedu nad Englezima 1745.

Franklin Benjamin = Frenklin Bendžemin * 1706. u Bostonu u Americi, † 1790. Postigao nezavisnost sjedinjenih država. Izumitelj munjovoda.

Fry Elisabeth = Fraj Elizabeta.

---

*: rođen, † umro, ' akcent

Fulton Robert = Fultn, engleski inžinjer, prvi upotrijebio paru za tjeranje brodova. Sagradio prvi ratni brod 1814.
Garfield = 'Gáfíld.
Garrik David = Gerik Deivid, znameniti engleski glumac.
Gates = Geits.
Genlis = Žanlis grofica, francuska spisateljka.
Girard Stephen = 'Džirád Stívn filantrop. Utemeljio u Filadelfiji zavod za siromašnu djecu.
Goldsmith = Gouldsmis.
Grotins Hugo = Grocius, nizozemski jurist i i državnik.
Grabbe = Greb genijalni pozorišni pjesnik. * 1801. u Detmoltu u Njemačkoj.
Grace = Greis.
Grant = Grent.
Grand Trunk = Gren Trank.
Granchy = Gronši.
Händl = Hendl.
Harvard John = Hávd Džon.
Hawthorne = Hósón.
Henry = Henri.
Holland = Holend.
Hogarth William = Hougas Uiljem, engleski slikar i bakrorezac.
Ingelow Jean = Indžilou Džin.
Jefferson Thamas = 'Džefsn, predsjednik Sjedinjenih država — Radio sa Franklinom o nezavisnosti istih. Začetnik amerikanske demokratske stranke.
Jervis John = 'Dževis Džon.
Johnson = Džonsn.
Jordia = Džodie.
Kean = Kin.
Kingsley Charles = Kinzli Čálz, engleski romanopisac.
Lamb Charles = Lem Čálz, engleski pjesnik i essayist (eseist) * 1775. † 1884. u Edmontonu.
Langstone = Lengstn.
Larochefoncauld = Larošfukó.
Lawrence John = Lorens Džon, potkralj Indije.
Lidyard = Lidyd.
Lewis = Luis.
Lichfield = 'Ličfíld.
Lime-Rock = Lim-Rok.
Lincoln Abraham = Linkn Eibrhem, predsjednik Sjedinjenih država, * 1809. Najveći protivnik robovanja, proglasi robove unije slobodnima. Ubijen od glumca Bootha 1865.
Lowel James = Louel Džeimz — pjesnik, * 1819. u Sjevernoj Americi. Amerikanski poslanik u Londonu.
Manchester = 'Menčestr.
Marlborough John = Malbra Džon vojvoda, * 1650. britski vojskovoda za Jakova II., čija sestra bijaše prijateljica Marlbourougha. Podigao se do najvećih časti, s kojih bje kasnije skinut, tada opet uspostavljen. Umro od kapi 1720.
Matthew = 'Metsju.
Melanchthon = Melenksn.
Matsys Quentin = 'Metsis 'Kvintin.
Millet Jean Francois = Mile Žan Fransua, francuski slikar.
Milton Jouhn = Miltn Džon pjesnik. * 1608. u Londonu. Tajnik državnog savjeta. Najviše se proslavio svojom pjesmom, „Izgubljeni raj".
Milwaukee = Milu'oki, grad u Sjev. Americi, trgovina žitom i pivom.
Montesquien = Monteskje.
Moor = Mur.
Morse Mos.
Nelson = Nelsn.
Ney = Né.
Nietsche = Niče.
Norman = Nómen.
Newgate = 'Njugit.
New-York = 'Nju-'Jork.
New-Orleans = Nju-'Olienz (engl. izg.) grad u Sjevernoj Americi utemeljen od Francuza, središte pamučne trgovine.
Newton Isaak = Njutn Aisek znameniti fizičar, začetnik novije matematičke fizike i fizičke astronomije. Otkrio zakon teže.
Ouida = Uida pseudonim engleske spisateljice Lujze Ramé.
Owen Robert = Ouin, engleski socijalist.
Pallissy Bernard = Palisi slikar stakla izumitelj emaila * 1519. † 1589. u Bastilli u Parizu.
Palmerston = 'Pamestn, engleski ministar spoljnih posala, kasnije ministar predsjednik.
Phelps Austin = Felps 'Ostin.
Perry Matthew = Peri Metsju, amerikanski pomorac, vođa Istočno Indijske ekspedicije.
Plankington = Plenkintn.
Plassey = Plessi, grad u Prednjoj Indiji. Za lorda Cliva pobjeda Engleza nad Indijancima.
Raleigh Walter = 'Reli 'Uoltr.
Recamier = Rekamié.
Reynold Joshua = Renld Džošna, engleski slikar i književnik. Načinio više od 150 portreta
Richelien = Rišljé.
Richmond = Ričmnd.
Rockfeller John = Rokfeler Džon, amerikanski milijonar, predsjednik petrolejskih poduzeća. Iz jednoštavnog radnika podigao se do visine. Dobrotvor čovječanstva. Osnovao medicinski fakutlet u svrhu znanstvenih istraživanja.
Royal Academy = Roil ák'kademi.
Royal Society of London = Roil Sósaeti ov 'Landn, jesu društva učenjaka u Londonu, Edinburgu i Dublinu.
Rotschild = Rotšild.
Ruskin = Raskin, engleski kritičar umjetnosti. * 1819. † 1900.
Schelling = Šeling, glavni zastupnik prirodnih znanosti. Kao tajni savjetnik zadobi plemstvo.
Schlegel = Šlegl.
Shakespeare = 'Šeikspir.
Sharpe = Šáp.
Sheridan Philip = Šeridn Filip, general, izvojevao tri puta pobjedu kod Chattanooge.
Sherman Willian = Šémn general.
Shylock = Šaylok lakomi, okrutni Židov u Shakespeareovom komadu „Mletački trgovac".
Smiles Samuel = Smailz 'Samjuel, književnik filozof, napisao više moralno-poučnih djela.
Smith Sydney = Smis Sidni, general odlikovao se u borbi protiv Bonaparta 1799.
Staël = Štal.
Standard, Oil Trust = Stended Oil Trasi.
Stuart = 'Stjuet.
Swift = Suift, satiričar.
Thackeray = 'Dzekri.
Vernet = Vern istaknuo se svojim slikama bitaka i bojišta.
Young Edward = Jang Eduard, engleski pjesnik.
Vanderbilt Cornelius američki milijonar. Njegov sin podvostručio imetak.
Voltaire = Volter, francuski filozof i pisac. Mnogo doprinjeo francuskoj revoluciji.
Wakefield = 'Uekfild
Wall Street = Uól Štrít.
Walpole Robert = Uolpoul, engleski državnik, čuvar riznice
Wellington = Uelingtn, britanski vojskovođa, državnik, vojevao pobjedonosno u Španjolskoj i 1815. sa Blücherom kod Waterlooa.
Wesley John = 'Uezli 'Džon začetnik Metodista, religijske sekte, koja danas broji do 20,000.000.
Wierz = Virc belgijski slikar.
Willian = Uiljem.
Wilson = Uilsn.
Winchester = Uinčestr engleski grad sa najstarijom engleskom školom.
Winkelried Arnold = Vinklrid, Švicarac, koji je 1386. izvojevao pobjedu kod Sempacha.